

มิตีความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา

บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน

จังหวัดเชียงใหม่

เจนพด โชติโก

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กรกฎาคม 2549

ISBN 974-9895-37-1

มิตีความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:

กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว

กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เจนพด โชติโก

วิทยานิพนธ์นี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง

ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กรกฎาคม 2549

ISBN 974-9895-37-1

มติความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:

กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว

กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เจนพล โชติโก

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
อาจารย์ ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร

.....กรรมการ
อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์

.....กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพบูลย์ สุทธสุภา

17 กรกฎาคม 2549

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนอันดีจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้ศึกษาต้องขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. สิทธิชัย ประพุทธินิติสาร ประธานที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. สมคิด แก้วทิพย์ และรองศาสตราจารย์ ดร. ไพบุลย์ สุทธสุภากร กรรมการ ที่คอยให้คำปรึกษาและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณชุมชนบ้านแม่กำปองที่เอื้อเฟื้อสถานที่และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล

ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมวิจัยทุกท่าน ชาวบ้านแม่กำปอง ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและอ้อสำหรับกำลังใจที่มีให้ตลอดมา ทำให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา คุณย่าและคณาจารย์ทุกท่าน สำหรับการสนับสนุนและกำลังใจ ทำให้ผู้ศึกษาประสบความสำเร็จในวันนี้และขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ตอบคำอธิษฐานของข้าพเจ้า

เจนพล โชติโก

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	มิตិความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ผู้เขียน	นายเจนพล โชติโก
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร

บทคัดย่อ

การศึกษามิติความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการท่องเที่ยวต่อความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายผลประโยชน์ของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาผลของการท่องเที่ยวต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยมีกรอบคิดหลัก คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริงนั้น ต้องมีสมดุลระหว่างมิติของระบบนิเวศทางกายภาพ ตลาดการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งทั้งสามส่วนนี้ต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน ด้านตลาดการท่องเที่ยวนั้น ควรเป็นลักษณะของการนำเสนอคุณค่าลักษณะทางกายภาพหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ อัน ได้แก่ ความงดงาม ความโดดเด่นของธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต เป็นจุดขายสำคัญ ทั้งนี้ต้องมีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทั้งในด้านการจัดการระดับนโยบาย และเพื่อให้มีความสมดุลเหมาะสมสำหรับการจัดการด้านตลาดและการจัดการในชุมชนให้ดี ตามหลักการที่ถูกต้องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะเรื่องการจัดการความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

การศึกษานี้ ได้ศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากข้อมูลทุติยภูมิและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ว่าบ้านแม่กำปอง มีรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจริงตามกรอบคิดหรือไม่ โดยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในพื้นที่ แบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยตรง กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยอ้อม และกลุ่มที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ว่าจากการที่ได้เป็นการ

ท้องถิ่นเชิงนิเวศน์ กิจกรรมและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะเป็นการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมหรือไม่

ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก การท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวไม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง และประการที่สอง การกระจายผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมไม่เป็นธรรม ชาวบ้านรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมในการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เกิดความขัดแย้ง คิดเห็นขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดปัญหาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการใช้แหล่งน้ำและปัญหาขยะ การมีส่วนร่วมประชุมรวมถึงการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านในกิจกรรมการท่องเที่ยว บทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอยู่ที่ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มต่างๆ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีการจัดการที่ดี และทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์เป็นที่น่าพอใจและมีการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า แต่ในทางปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ถูกบริหารจัดการอย่างเป็นธรรม และไม่ได้ส่งเสริมคุณค่า หรือจุดขายที่แท้จริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ของบ้านแม่กำปอง ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความไม่ยั่งยืนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ ของชุมชนในอนาคต

ดังนั้นหากต้องการแก้ไขปัญหาให้คลี่คลายขึ้นนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านควรมีการประสานงานกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านแม่กำปอง หันสู่การนำเสนอจุดเด่นทางคุณค่าที่ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการได้ก่อนผลจะทำให้ เกิดความเป็นธรรม และถูกหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริงและยั่งยืน

Thesis Title	Community Perspective on Equity and Ecology of Tourism: A Case of Ban Mae Kampong, Tambon Huai Kaeo, King Amphoe Mae On, Changwat Chiang Mai
Author	Mr. Jenpol Chotigo
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management)
Thesis Advisor	Lecturer Dr. Sidthinat Prabudhanitisan

ABSTRACT

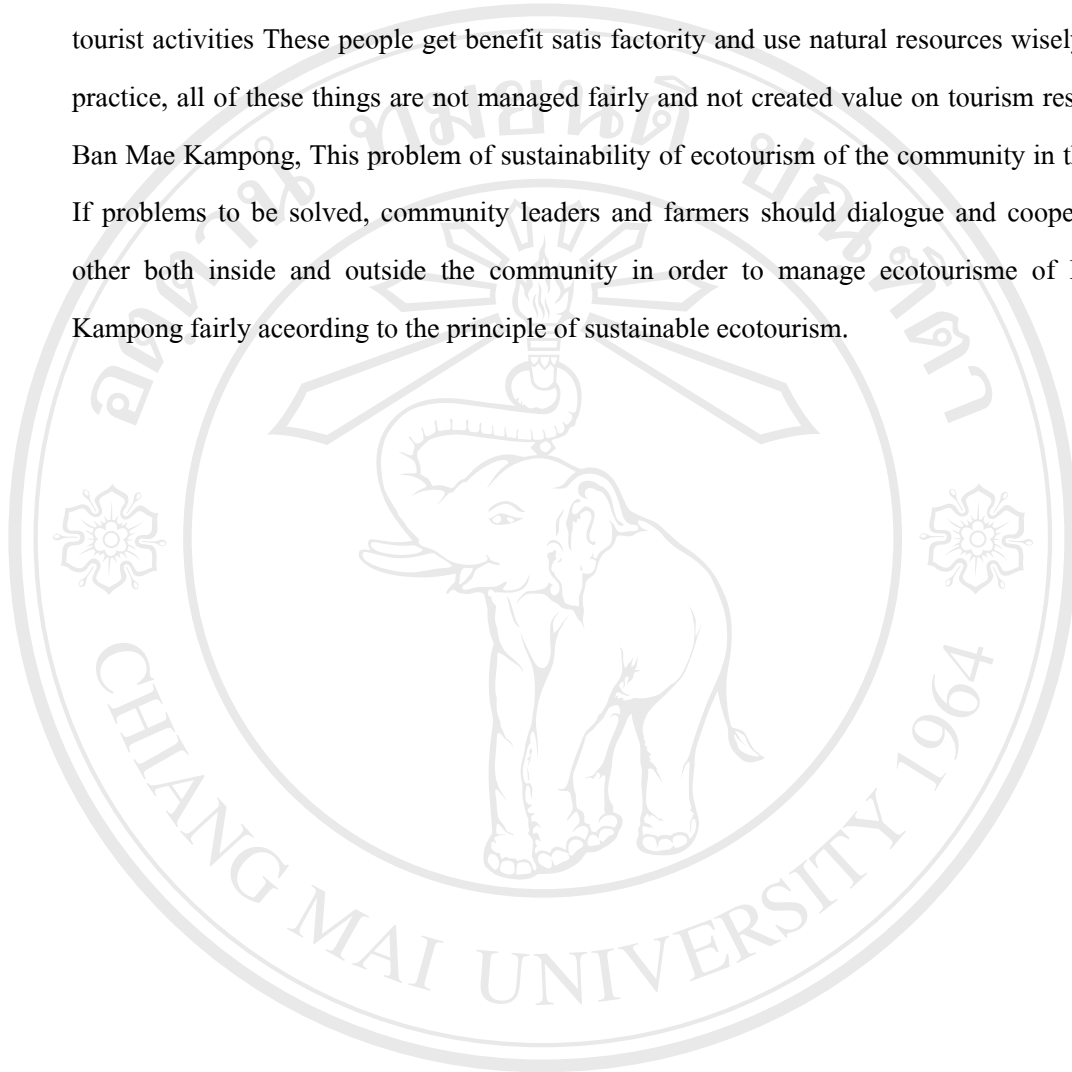
This study examines the effects of ecotourism on equity, benefit distribution and the use of natural resources and environment in the area of ecotourism.

As for conceptual framework, real ecotourism must be balanced among physical ecosystem, tourist resources and tourism management. This three dimensions must be interrelated. As for marketing aspect, it should present the value of physical characteristics or existing tourist resources, ecology beauty, natural outstanding, culture and ways of the life as an important selling points. Tourism management pattern should include both at policy level and The government should control private company who is involved with ecotourism and should have appropriate balance for marketing and community management according to the principle of ecotourism especially equity and community benefit distribution management both directly and indirectly .

The study collected information about the evolution of tourism in the area from secondary data and indepth interview in order to analyse whether Ban Mae Kampong has ecotourism management according to the conceptual framework, by dividing samples into 3 groups: 1) a group with direct benefit, 2) a group with indirect benefit and 3) a group with no benefit. Research methods included informal interview, indepth interview, participant and non-participant observations to analyse whether it is ecotourism with equity to be benefit distribution.

This study found that 1) tourism in the area is not a ture ecotourism and 2) farmes found that it is unfair benefit distribution was evident, resulting in conflicting ideas in using natural resources, problems is using natural resources, water resources and garbages and less

people's participation in tourist activity. In principle major role in managing tourism should depends upon community leaders, village committee and other groups of people who can manage tourist activities These people get benefit satisfactorily and use natural resources wisely. But in practice, all of these things are not managed fairly and not created value on tourism resources in Ban Mae Kampong, This problem of sustainability of ecotourism of the community in the future. If problems to be solved, community leaders and farmers should dialogue and cooperate each other both inside and outside the community in order to manage ecotourism of Ban Mae Kampong fairly according to the principle of sustainable ecotourism.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตและวิธีวิจัย	4
1.4 สมมติฐานเบื้องต้น	8
1.5 นิยามศัพท์	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 แนวคิดการพัฒนายั่งยืน	10
2.2 แนวคิดทางนิเวศวิทยา	12
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	14
2.4 แนวคิดเศรษฐศาสตร์นิเวศ	20
2.5 ทบทวนวรรณกรรม	25
2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา	28
บทที่ 3 บริบททางนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้านแม่กำปอง	29
3.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐาน	29
3.2 ลักษณะทางกายภาพ	32
3.3 โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค	35
3.4 โครงสร้างประชากร	35
3.5 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.6 การปกครองและการจัดตั้งกลุ่มในหมู่บ้าน	38
3.7 สภาพทางเศรษฐกิจ	41
3.8 ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนต่อการท่องเที่ยว	42
บทที่ 4 การพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	51
4.1 ประวัติความเป็นมา	51
4.2 แหล่งท่องเที่ยว	57
4.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการ	59
บทที่ 5 การวิเคราะห์มิติความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนจากการพัฒนา	75
5.2 ปัญหาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน	75
5.3 มิติความเป็นธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน	81
5.4 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านแม่กำปอง	92
5.5 ความเป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์	98
5.6 ผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	102
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	104
6.1 สรุปผลการศึกษา	104
6.2 อภิปรายผลการศึกษา	109
6.3 ข้อเสนอแนะ	112
บรรณานุกรม	115
ภาคผนวก	118
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	119
ประวัติผู้เขียน	128

สารบัญตาราง

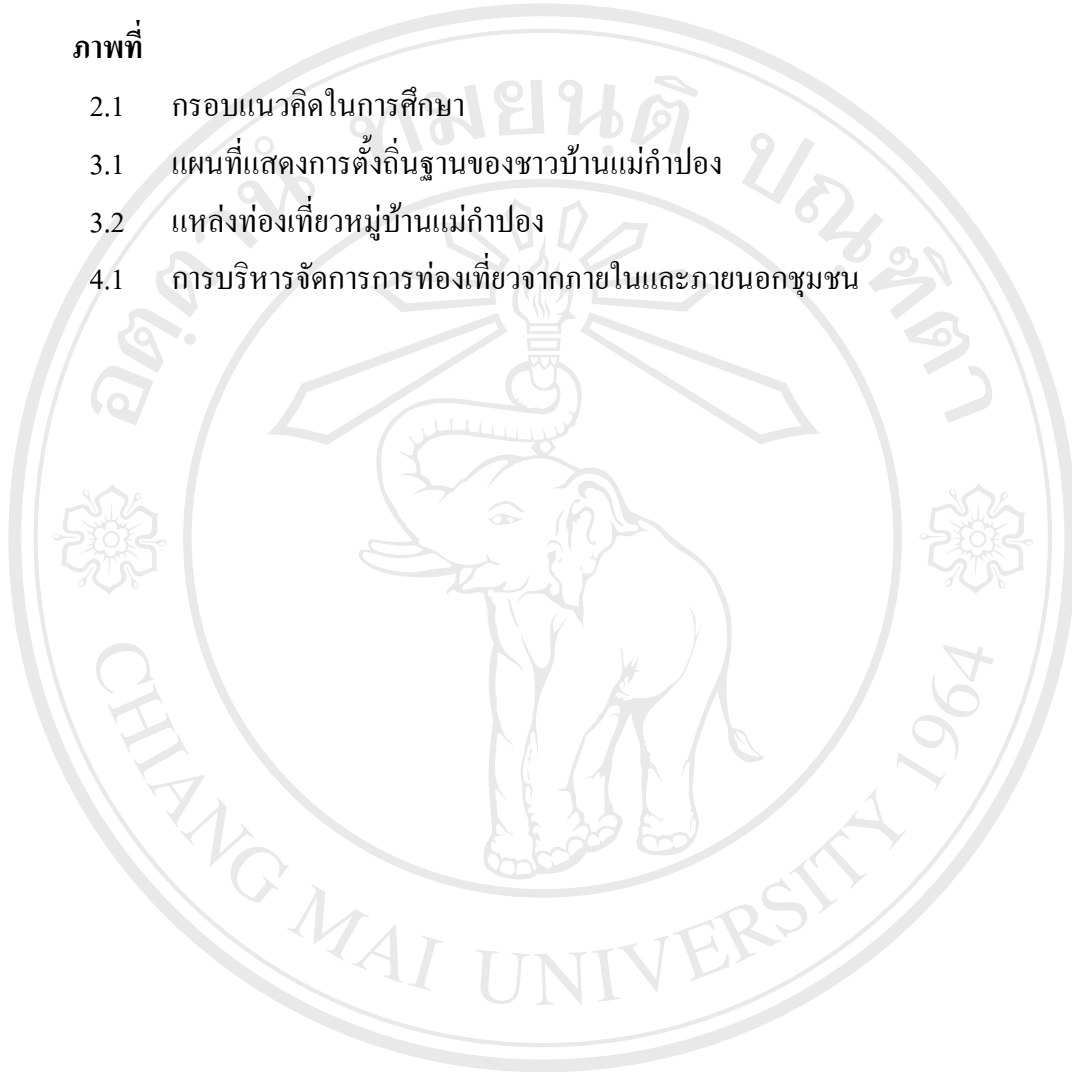
ตารางที่		หน้า
3.1	จำนวนประชากรในหมู่บ้านแม่กำปอง	36
3.2	จำนวนประชากรในหมู่บ้านแม่กำปอง จำแนกตามอายุ	37
3.3	จุดเด่นจุดด้อย โอกาสและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กำปอง	49
4.1	ปฏิทินการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการต้อนรับนักท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง	55
4.2	กิจกรรมและอัตราค่าธรรมเนียม	60
4.3	กิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะ 2 วัน 1 คืน	61
4.4	รายชื่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	68
4.5	กลุ่ม องค์กร ในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว	71
5.1	อัตราส่วนผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กำปองต่อกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	75
5.2	จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองระหว่างปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ.2547	79
5.3	การได้รับผลประโยชน์ของกรรมการ องค์กรและบุคคล	80
5.4	ความเกี่ยวข้องกักิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	83
5.5	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งต่างๆ ในหมู่บ้าน	84
5.6	ความเกี่ยวข้องกักิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	85
5.7	ความถี่ในการเข้าร่วมประชุม	86
5.8	ความถี่ในการแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมในการเข้าร่วมประชุม	87
5.9	การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหในหมู่บ้าน	87
5.10	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว	88
5.11	ความรู้สึกต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยว	94
5.12	อาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกัการท่องเที่ยว	96
5.13	รายได้จากอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกัการท่องเที่ยว	97
5.14	รายได้เสริมจากอาชีพที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว	98

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
5.15	ความเป็นธรรมในการแบ่งสรรประโยชน์จากการท่องเที่ยว	98
5.16	ความต้องการให้รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก	99
5.17	ผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากร	99
5.18	ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมวางแผนการใช้ทรัพยากร	100
5.19	ความถี่ในการร่วมติดตามประเมินผล	101
5.20	ประโยชน์ที่ครอบครัวได้รับจากการท่องเที่ยว	101

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดในการศึกษา	28
3.1	แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านแม่กำปอง	31
3.2	แหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง	34
4.1	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวจากภายในและภายนอกชุมชน	65

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้ใช้แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและความทันสมัยเป็นแนวทางหลักมาโดยตลอดนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 นั้นได้เน้นการพัฒนาไปเพื่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก จากนั้นก็มีการเร่งกระบวนการพัฒนาการเกษตรอุตสาหกรรม โดยรัฐให้การส่งเสริมโดยการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ อาทิ การคมนาคมขนส่ง การสาธารณสุขไปรษณีย์โทรคมนาคมต่างๆ เพื่อให้เกิดการลงทุนจากภาคเอกชนแต่ให้ความสำคัญกับด้านสังคมน้อยมาก และตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมาได้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาเน้นการให้ความสำคัญระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมด้วย

สำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้เริ่มให้นำหลักการพัฒนาที่สมดุลมากขึ้น โดยปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นเศรษฐกิจมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และให้เป็นการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom Up) ถือได้ว่าเป็นแผนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มยุทธศาสตร์การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยปรับกลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวให้เกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน โดยรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

เมื่อพิจารณาผลบางประการจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ดังที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น หมู่บ้านแม่กำปองถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการดำเนินการที่พยายามให้เป็นไปตามแผนพัฒนาหลักของชาติ โดยมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

มาดำเนินการในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น และอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ มีการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกิ่งอำเภอแม่ออน ระยะทางจากหมู่บ้านถึงกิ่งอำเภอแม่ออน ประมาณ 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ 4.125 ตร.กม. หรือ 2,634.375 ไร่ ซึ่งเดิมที่บรรพบุรุษได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอดอยสะเก็ด และชุมชนบ้านแม่กำปองได้ถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ.2547 เขตพื้นที่ของหมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่บนภูเขาและเนินเขามีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร ป่าของหมู่บ้านเป็นระบบนิเวศเขตร้อน มีพรรณพืชและพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด ทั้งประเภทป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติอันได้แก่ แหล่งน้ำตกต่าง ๆ ทัศนียภาพอันสวยงามของขุนเขาที่สลับซับซ้อนและมีจุดชมทัศนียภาพบนดอยม่อนคำ รวมทั้งพืชพรรณไม้ของป่าเมืองร้อนและพืชสมุนไพร นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สวนเมี่ยง(ชาพื้นเมือง) ไร่กาแฟ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจและสำคัญของชุมชน และนอกจากนั้นยังมีศูนย์ศึกษาทดลอง โครงการหลวงดินตกอีกด้วย (ใบชา วงศ์คู่ย์, 2546)

ในด้านวัฒนธรรมบ้านแม่กำปองมีวัฒนธรรมชุมชนในระบบนิเวศบนดอยสูงที่สืบทอดวัฒนธรรมการผลิตเมี่ยงมานานนับร้อยปี ผลผลิตเมี่ยงจากชุมชนแห่งนี้ส่งไปเลี้ยงประชากรในเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีวัฒนธรรมการอมเมี่ยงอยู่ในวิถีชีวิตมาแต่ดั้งเดิม จึงถือว่าเป็นศักยภาพด้านหนึ่งของการท่องเที่ยว

เนื่องจากในเวลาต่อมาตลาดเมี่ยงประสบปัญหา จึงมีการผลิตเมี่ยงลดลงและชาวบ้านได้หันมาหารายได้จากบริการท่องเที่ยว ในปีพ.ศ. 2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำหมู่บ้านแม่กำปองได้ริเริ่มนำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามา โดยอาศัยศักยภาพของชุมชน ด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรมมาเป็นทางเลือกสำหรับการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่การผลิตเมี่ยงและตลาดเมี่ยงถดถอยลง จากนั้นชาวบ้านแม่กำปองได้ร่วมกันพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน เพื่อสร้างความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น การพัฒนาเส้นทางที่ขึ้นไปยังน้ำตก ต่อเติมบันไดขึ้นไปจนถึงน้ำตกชั้นบนสุด จัดทำอ่างเล่นน้ำในน้ำตกชั้นต่างๆ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณน้ำตก ปลูกดอกไม้ประดับนานาชนิด จัดทำลานจอดรถ นำถังขยะมาตั้งตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ และปรับปรุงห้องน้ำให้มีความมิดชิดและมีความสะอาด รวมทั้งร่วมมือกันรักษาคุณภาพน้ำตกและลำธารให้สะอาด เนื่องจากชุมชนพื้นที่บ้านแม่กำปองนั้นมีความต้องการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ให้เป็นธุรกิจสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนควบคู่ไปกับการทำสวนเมี่ยงและกาแฟ (พรมมินทร์ พวงมาลา, 2545)

ทางชุมชนเองก็มีความพยายามที่จะประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวทั้งในลักษณะการเดินทางแบบไป-กลับในวันเดียว และมาตั้งเต็นท์บนบริเวณภูเขาเพื่อสัมผัสทัศนียภาพและอากาศ รวมทั้งการเข้ามาพักกับชาวบ้านแบบ Home Stay เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวบ้านทั้งวัฒนธรรมในด้านความเป็นอยู่และวัฒนธรรมด้านการปลูกเมี่ยงที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

ในด้านการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่บ้านแม่กำปองเป็นชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีบ้านเรือนตั้งเป็นกลุ่มริมแม่น้ำกำปอง ร้อยละ 98 ของพื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นภูเขาและเนินเขาเชื่อมต่อกันกับผืนป่าเขตอุทยานแห่งชาติ มีความสูงประมาณ 1,300 เมตร รทก. (ระดับน้ำทะเลปานกลาง) และมีพื้นที่ปลอดมลพิษ จึงมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาสัมผัสความสงบและธรรมชาติอย่างแท้จริง

ในด้านสังคม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแม่กำปอง ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยใช้ป่าเมี่ยงและวัฒนธรรมการปลูกเมี่ยงมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านและวิถีชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกเมี่ยงเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก จึงมีการสืบทอดภูมิปัญญาและมีการผลิตซ้ำในวัฒนธรรมการผลิตเมี่ยงมานับร้อยปี และเนื่องจากการที่ชุมชนตั้งอยู่บนเทือกเขาสูงและสลับซับซ้อน เอื้ออำนวยให้วัฒนธรรมของชุมชนนั้นยังคงอยู่และไม่เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก อีกทั้งการที่ชุมชนพร้อมใจกันดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อีกประการหนึ่ง

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านแม่กำปองดำรงชีวิตแบบชาวสวนเมี่ยงและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมคือ นำใบเมี่ยงมาหมักแล้วจำหน่ายไปยังชุมชน โดยรอบ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน เริ่มมีการร่วมมือกันระหว่าง ททท. กับ อบจ. เพื่อผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยว

ปัจจุบันเมื่อชุมชนได้เปิดหมู่บ้านเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นทางการปรากฏการณ์ที่ตามก็คือ ถึงแม้ว่าจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งและมีชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ก็มีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงและไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนี้เท่าที่ควร (ณัฐณิษฐ์ ทวีผล, 2546)

ผลที่ตามมาอีกด้านหนึ่งก็คือ ตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ ททท. อบจ. กับหมู่บ้านที่ต้องการให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ในขั้นปฏิบัติมีหลายกรณีที่ไม่เป็นไปตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเกิดผลต่อการใช้ทรัพยากรและต่อสิ่งแวดล้อม มีการ

ให้ความสำคัญต่อตลาดนักท่องเที่ยวต่อการสร้างรายได้มากกว่าที่จะนำเอาคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่มาเป็นจุดเน้น จึงทำให้ประโยชน์ ตกอยู่กับผู้ที่คุมตลาดได้ จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ตามมา นอกจากนี้ยังเกิดผลต่อสิ่งแวดล้อม คือ มีขยะมูลฝอยจำนวนมากที่นักท่องเที่ยวได้ทิ้งเอาไว้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ พันธุ์ไม้พืชพรรณถูกเหยียบย่ำทำลาย วัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้าน และเกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ระหว่างคนในพื้นที่และกับผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้นยังมีเรื่องของการใช้ที่ดินในป่าเมี่ยงและการใช้น้ำที่เกินขีดความสามารถในการรองรับอยู่ด้วย

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า

- 1) ทำไมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ จึงไม่สามารถทำให้เกิดความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายรายได้และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) เมื่อถูกกำหนดให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำไมยังมีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมของพื้นที่

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านต่อความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายผลประโยชน์ของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2.2 เพื่อศึกษาผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3 ขอบเขตและวิธีวิจัย

1.3.1 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปองต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในแง่ของความเป็นธรรมที่เป็นการกระจายผลประโยชน์กับผู้เกี่ยวข้องโดยตรง โดยอ้อม ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยใช้ชุมชนบ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ว่าการกิ่งอำเภอแม่ออน ระยะทางจากหมู่บ้านถึงกิ่งอำเภอแม่ออน ประมาณ 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ 4.125 ตร.กม. หรือ 2,634.375 ไร่ ซึ่งเดิมทีบรรพบุรุษได้อพยพถิ่นฐานมาจากอำเภอคอยสะเก็ด เขตพื้นที่ของหมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่บนภูเขาและเนินเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร ผืนป่าของหมู่บ้านเป็นระบบนิเวศเขตร้อน มีพรรณพืชและพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด ทั้งประเภทป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก มีทรัพยากรธรรมชาติที่

อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติอันได้แก่ แหล่งน้ำตกต่างๆ ทัศนียภาพอันสวยงามของขุนเขาที่สลับซับซ้อน และจุดชมทัศนียภาพบนดอยม่อนคำ รวมทั้งพืชพรรณไม้ของป่าเมืองร้อนและพืชสมุนไพร นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สวนเมี่ยง (ชาพื้นเมือง) ไร่กาแฟ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนและนอกจากนั้นยังมีศูนย์ศึกษาทดลองโครงการหลวงดินตก จากความสมบูรณ์จากธรรมชาตินี้เองจึงทำให้หมู่บ้านแม่กำปอง ได้เปิดหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จากการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะ วัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้าน และเกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์และทัศนคติในพื้นที่ ดังนั้นหากไม่มีรูปแบบการจัดการที่เป็นกฎเกณฑ์ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ปฏิบัติแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน รวมทั้งสังคมวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้านจะต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างแน่นอน โดยมีขอบเขตดังนี้

- 1) การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการทบทวนผลการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำให้ทราบแนวคิด พัฒนาการ กลไกการจัดการและผลของกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การศึกษาครั้งนี้จำกัดการศึกษาไปที่กลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยอ้อม และไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อประเมินว่ากลุ่มต่างๆ ของชุมชน ได้มีมุมมองต่อการท่องเที่ยวนี้ว่ามีความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายรายได้หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
- 3) ในแง่ผลกระทบต่อกับนิเวศ การศึกษาครั้งนี้จะจำกัดเนื้อหาเรื่อง ผลที่เกิดกับขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น โดย ไม่มีการจัดการจากการท่องเที่ยว

1.3.2 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผสมกับเชิงปริมาณ โดยมีข้อมูลที่ต้องเก็บรวบรวมและเครื่องมือที่ใช้ในเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ทบทวนเอกสาร ผลการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปองตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ สถานที่ราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ว่าการอำเภอ ศูนย์การท่องเที่ยวประจำจังหวัด โดยนำมาในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล แผนที่ ภาพถ่าย เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการขอข้อมูลจากหน่วยงานเอกชน เช่น บริษัททัวร์ บริษัทรถเช่า ฯลฯ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาและเก็บข้อมูลโดยตรงจากประชากรและพื้นที่ศึกษาที่ใช้ในการศึกษา โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทุกกลุ่ม เพื่อทราบถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม เช่น การใช้ที่ดิน การใช้ประโยชน์จากป่า และการแปลงทรัพยากรและวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นจุดขายในการท่องเที่ยว

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) และใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงข้อมูลที่ต้องการสำหรับตอบคำถามการศึกษาวิจัยโดยเลือกตัวอย่างเจาะจงถึงครัวเรือน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรง 65 คน กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยอ้อม 20 คน และกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ 20 คน จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อทราบถึง ผลที่น่าจะเกิดกับความเป็นธรรมระหว่างนอก-ในชุมชน เพื่อประเมินว่ากลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน ได้มีมุมมองต่อการท่องเที่ยวนี้ว่ามีความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายรายได้หรือไม่

3) การสังเกต (Observation) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ซึ่งได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน ทั้งในด้านประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อทราบถึง การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม และผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเลือกตัวอย่างเจาะจงถึงครัวเรือน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยตรง 65 คน กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยอ้อม 20 คน และกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ 20 คน ใช้แบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วม การมีกิจกรรม และการกระจายผลประโยชน์ของชุมชน

2) แบบโครงสร้างคำถามนำ (Interview Guide) ประกอบการสนทนา การสัมภาษณ์ และการสังเกต ซึ่งคำถามได้ครอบคลุมขอบเขตของการศึกษา โดยเลือกตัวอย่างเจาะจงถึงครัวเรือน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยตรง กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยอ้อม และกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยมีแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

การใช้ทรัพยากรในการท่องเที่ยว

- ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- คุณค่า/มูลค่าของความโดดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติแล้ววัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับ

การท่องเที่ยวโดยตรง

ตลาดการท่องเที่ยว

- การเลือกนักท่องเที่ยว

เชิงปริมาณ/คุณภาพ

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การมีส่วนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- รายได้

ความเป็นธรรม

- ประโยชน์ที่ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยอ้อมได้รับจากการท่องเที่ยว
- ตัวเงิน รายได้

(ทรัพยากร-แปลงเป็นรายได้)

- สัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อรายได้ทั้งหมดของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ต้นทุนของสังคม

ต้นทุนของทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรน้ำ

ความยั่งยืนของระบบนิเวศ-การรักษาคุณค่าของทรัพยากร

การท่องเที่ยว

การสำรวจ

- แหล่งที่ทิ้งขยะเพื่อตรวจสอบนิเวศทางกายภาพ

1.3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ จะนำมาตรวจสอบก่อนนำไปประมวลและการวิเคราะห์ผล โดยข้อมูลที่มีโครงสร้างคำถามนำในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะเน้นการสัมภาษณ์แบบตรวจสอบและเช็คข้อมูล ส่วนข้อมูลในการเก็บรวบรวมระดับชุมชน จะตรวจสอบความถูกต้องโดยการเก็บข้อมูลซ้ำข้อมูลเดิมแต่ทำการเปลี่ยนจุดเก็บข้อมูลหรือเปลี่ยนแหล่งข้อมูลรวมทั้งการถามซ้ำจากผู้ให้ข้อมูลเดิม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ถูกต้องและเที่ยงตรง

1.4 สมมติฐานเบื้องต้น

การจัดการและการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยังไม่เข้าเงื่อนไขของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ก่อให้เกิดความเสี่ยงในการใช้พื้นที่ และส่งผลต่อความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ที่มาจากธุรกิจท่องเที่ยว และต่อนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่บ้านแม่กำปอง

1.5 นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ในทางวิชาการได้นิยามว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางเข้าไปพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แห่งนั้น การเข้าไปพื้นที่ที่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ โอกาสทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต้องสอดคล้องต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น (ซูลิทธิ ชูชาติ, 2544: 31) แต่การศึกษาครั้งนี้ ได้นิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่นำเอาคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่า โดยต้องดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีทั้งคนในและนอกหมู่บ้าน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวนี้โดยตรงได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านกลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน และมัคคุเทศก์ เป็นต้น กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยอ้อมได้แก่ กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มยานพาหนะ กลุ่มช่างฟ้อน เป็นต้น และกลุ่มที่ไม่ได้เกี่ยวข้องได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเยาวชน กลุ่มเด็กและสตรี เป็นต้น

การเรียนรู้ร่วมกันในหมู่ผู้เกี่ยวข้อง การเรียนรู้ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และประชาชนท้องถิ่น

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องได้รับการจัดการเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และสิ่งแวดล้อมโดยรวม สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรของแหล่งธรรมชาติและ/หรือวัฒนธรรมที่มีอยู่

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลที่มีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวชักจูงให้สมาชิกของชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยอาจเป็นผู้ที่มีตำแหน่งในการบริหารชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

มิติตามความเป็นธรรมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ขึ้นในพื้นที่ ที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีการจัดการที่สอดคล้องกับเจตนาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ โอกาสทางผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินหักต้นทุนในแต่ละสัดส่วนที่ทุกฝ่ายพอใจ การท่องเที่ยวและกิจกรรมต้องมีความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย มิใช่แก่ผู้ที่มีโอกาสในการเข้าถึงตลาดการท่องเที่ยวมากกว่าเท่านั้น และโอกาสในการใช้ทรัพยากรในทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต้องสอดคล้องต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

มิตินิเวศของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง มิตินิเวศของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะดูในด้านของทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งมี 2 ประเภท คือ

1. นิเวศทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. นิเวศเชิงวัฒนธรรมซึ่งจะมองในด้านของคุณค่าและความโดดเด่น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชนรวมไปถึงการเข้าใจรูปแบบ แนวคิดและแนวทางในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของผู้มีส่วนร่วม เพื่อจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่มีการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานของชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในและเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. แนวคิดทางนิเวศวิทยา
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
4. แนวคิดเศรษฐศาสตร์นิเวศ
5. ทบทวนวรรณกรรม
6. กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

นักวิชาการจากสำนักวิชาการต่าง ๆ รวมถึงองค์ระหว่างประเทศ ตั้งแต่ UNEP(1972) David W. Pearce (1989) Allan C. Tisdell (2000) และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2540) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาที่ความจำเป็นพื้นฐาน(Basic Needs) โดยคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่สมดุลกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น มากกว่าการเน้นความเจริญเติบโตสูงสุดของเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถจำแนกความยั่งยืนออกเป็นหลายมิติด้วยกัน ได้แก่

2.1.1 มิติทางสังคมวัฒนธรรม

การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมที่ยั่งยืน (Social and Cultural Sustainability) คือ การพัฒนาระบบสังคมที่ทำให้กิจกรรมทุกอย่างของคนในสังคมนั้นดำเนินสืบต่อไปได้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม (Cultural Diversity) และภายใต้ขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้เกิดความสมดุลและความเสมอภาคทางสังคม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2540: 93)

2.1.2 มิติทางเศรษฐกิจ

ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ จัดแบ่งความยั่งยืนออกเป็นระดับอ่อนและระดับเข้ม โดยความยั่งยืนในระดับอ่อน (Weak Environmental Sustainability) เป็นผลมาจากความเข้าใจที่ว่าความมั่งคั่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบเฉพาะของทุน แต่สามารถคงอยู่ได้โดยใช้ทุนทางธรรมชาติ ส่วนความยั่งยืนในระดับเข้ม (Strong Sustainability) เป็นผลมาจากความเข้าใจที่ว่าความสามารถในการใช้ทุนทางธรรมชาตินั้นมีขีดจำกัด เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่สามารถกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ (Turner R.Kerry, 1993)

2.1.3 มิติทางสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) หมายถึง การคงไว้ซึ่งหน้าที่ทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ โดยทุกกลไกรวมถึงมนุษย์นั้นถูกขับเคลื่อนโดยเป้าหมาย 3 อย่างด้วยกัน ได้แก่ การดำรงอยู่และการเติมเต็มในระดับปัจเจก การผลิตซ้ำและการคงไว้ ซึ่งเผ่าพันธุ์และความสัมพันธ์ที่สมดุลกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เพื่อความยั่งยืนของระบบนิเวศทั้งหมด (Ekins, 2000: 79-81)

2.1.4 มิติทางการเมือง

ความยั่งยืนของการเมือง (Political Sustainability) คือ การพัฒนาระบบการตัดสินใจในเรื่องการใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุดกับประชาชน โดยไม่ให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม เน้นการให้สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางและเข้มข้น ควบคู่กับการพัฒนาทางกลไกและสถาบันการเมืองระดับโครงสร้าง (สิทธิบัญญัติ ประพุทธนิตินิตสาร, 2543: 16) นอกจากนี้ชุมชนยังมีความเป็นเอกภาพที่จะร่วมกันคิดร่วมกันทำเพื่อประโยชน์ของสังคมชุมชนเป็นด้านหลัก (Collective Dimension) อันเป็นมิติของความเป็นประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งมีการถือของการถ่ายทอดคุณค่านี้ไปสู่สังคมส่วนกว้างต่อไป จนกลายเป็นเครือข่ายประชาสังคมในระดับประเทศในที่สุด (มนัส สุภลักษ์ณ์, 2544: 26)

การพัฒนาแบบยั่งยืนจะครอบคลุมหลักการสำคัญที่สุด 3 หลักการ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สาน, 2540: 71) คือ

- 1) การประเมินค่าสิ่งแวดล้อม
- 2) การขยายมิติของเวลา
- 3) ความเสมอภาคและความยุติธรรม

โดย Paul Ekins (2000) ได้สร้างกรอบคิดเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืน โดยมองจากมิติต่างๆ ได้แก่

- มิติด้านสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนนั้นจะช่วยแก้ความอยู่ดีกินดีของมนุษย์และเศรษฐกิจของมนุษย์ให้ยั่งยืนหรือไม่ สิ่งแวดล้อมจะเกิดความยั่งยืนได้ต้องมีมาตรฐานของความยั่งยืนในเรื่องที่เกี่ยวกับระบบนิเวศธรรมชาติและระบบนิเวศมนุษย์
- มิติด้านเศรษฐกิจ ระดับของการสร้างความมั่งคั่งในปัจจุบันจะยั่งยืนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ “ทุน” 4 รูปแบบ ได้แก่ ทุนทางนิเวศ ทุนของมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนด้านการประดิษฐ์
- มิติด้านสังคม การเกาะเกี่ยวรวมกลุ่มกันในสังคม รวมถึงสถาบันสำคัญ ๆ ในสังคมในปัจจุบันนี้จะมีความยั่งยืนได้หรือไม่ ทั้งนี้ต้องคาบเกี่ยวกับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจด้วย
- มิติด้านจริยธรรม โดยมิติทั้งสามที่ได้กล่าวมานั้น จะทำให้ผู้คนที่มิชีวิตอยู่ปัจจุบันให้คุณค่าแก่ผู้คนด้วยกัน รวมถึงสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้มากมายเพียงพอหรือไม่ มุมมองนี้เน้นที่การให้ความสนใจและให้คุณค่าแก่ทุกส่วนที่มีชีวิต และให้ความสนใจกับ “อนาคต” ด้วย (Ekins, 2000: 104-107)

2.2 แนวคิดทางนิเวศวิทยา (Ecology)

นิเวศวิทยามีมโนทัศน์หลัก (Concept) เป็นพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงสิ่งมีชีวิตเข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงระหว่างสิ่งมีชีวิตเข้ากับถิ่นที่อยู่อาศัย โดยมีสมมติฐานหลักคือ วิถีชีวิตของอินทรีย์จะสนองตอบต่อสภาพของชีวิตซึ่งอยู่ล้อมรอบตัว โดยมีวิวัฒนาการและการปรับตัวให้เข้ากับสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปของถิ่นที่อยู่ (มนตรี กรรพุมมาลย์, 2543: 12) โดยมีนักนิเวศวิทยาได้มองส่วนย่อยของนิเวศวิทยาโลก โดยแบ่งเป็น

2.2.1 แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

J.H. Steward (1930) ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและเทคนิคที่จะใช้ เพื่อหาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนพฤติกรรมและเทคนิคที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม และผลกระทบที่แบบแผนพฤติกรรมหนึ่งส่งไปถึงส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรม (เพ็งอ้าง)

Clifford Geertz (1963) สรุปว่า แนวคิดระบบนิเวศให้ความสำคัญกับเครือข่ายที่ซับซ้อนของสิ่งที่ก่อให้เกิดผลต่อกันและกัน เพื่อกำหนดขอบเขตและสภาพแวดล้อมของระบบ และเมื่อจำลองความซับซ้อนของระบบตามแนวทางที่สามารถศึกษาและทำนายพฤติกรรมที่เป็นระบบดังกล่าวได้

2.2.2 แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology)

นักคิดหลักในกลุ่มนิเวศวิทยาแนวลึก ได้แก่ Arne Naess, Bill Devall และ George Sessions มีหลักการที่สำคัญของแนวคิดนี้คือ ปฏิเสธลักษณะที่มนุษย์อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อม แต่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ไม่ใช่มนุษย์ ยึดหลักความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันของสรรพสิ่งในระบบสิ่งแวดล้อม ยึดหลักแห่งความหลากหลายและมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันต่อต้านระบบชนชั้นต่อต้านมลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร

2.2.3 แนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology)

แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองเกิดขึ้นมาในฐานะที่เป็นองค์ความรู้ที่นำเอาข้อพิจารณาทางเศรษฐศาสตร์การเมืองมาผนวกเข้ากับ หลักการทางนิเวศวิทยา ดังที่ Blaikie and Brookfield (1987) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดนี้ได้กล่าวถึงแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองว่า “เป็นวิพากษ์วิธีที่ปรับเปลี่ยนไปมาระหว่างสังคมมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติและภายในกลุ่มชนชั้นทางสังคมและภายในสังคมส่วนใหญ่เองด้วย” ประเด็นหลักของความเป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดในแนวคิดนิเวศวิทยาการเมือง คือ แนวการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และชนชั้น ซึ่งแนวการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้อาจรวมเอาข้อสมมติฐานเบื้องต้นดังต่อไปนี้เอาไว้ด้วย ประการแรกคือระบบทุนนิยมโลกเป็นอุปสรรคของการพัฒนาทั้งหลาย ประการที่ 2 อุปสรรคดังกล่าวเพิ่มความยุ่งยากขึ้นอีกเมื่อรัฐที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย มักจะเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นนำกลุ่มเล็กๆ และประการที่ 3 ความสัมพันธ์ทางการผลิตในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ มักจะเป็นสิ่งกั้นขวางมากกว่าเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองนั้น มุ่งให้ความสำคัญแก่สาเหตุทางการเมืองหรืออำนาจรัฐที่กำหนดให้ความสัมพันธ์ของผู้คนที่ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อย่างเช่น Schmink and Wood (1987) กล่าวถึงแนวความคิดทางนิเวศวิทยาทางการเมืองว่าเป็นการแสดงให้เห็นว่ากระบวนการทางเศรษฐกิจและการเมือง ไปมีส่วนในการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร

ส่วนองค์ประกอบของนิเวศวิทยาที่ปรากฏอยู่ในแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองก็คือ หลักของธรรมชาติที่ว่า ระบบนิเวศนั้นมีขีดจำกัดและมีความเปราะบาง ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่าการเพิ่มของประชากร การพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอย่างไม่จำกัดนั้น ในที่สุดแล้วจะต้องเผชิญกับขีดจำกัดทางชีววิทยา

มุมมองขั้นพื้นฐานของนิเวศวิทยาการเมืองมีจุดยืนที่สำคัญอยู่ 3 ประการคือ

- 1) การให้ความสนใจกับผู้ใช้ทรัพยากรโดยตรง และความสัมพันธ์ทางสังคมของคนเหล่านี้
- 2) เป็นการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงจากระดับจุลภาคขึ้นไป จนถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองระดับมหภาค เช่น จากระดับท้องถิ่นขึ้นไปถึงระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับโลก ซึ่ง Blaikie and

Brookfield เรียกว่า ความเชื่อมโยงของการให้คำอธิบาย (Chain of Explanation) 3) เป็นการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การมองย้อนถึงผลกระทบของการตกเป็นอาณานิคม และกระบวนการสร้างรัฐชาติที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541)

2.2.4 แนวคิดขบวนการสิ่งแวดล้อม

Timothy O'Riordan ได้สรุปแนวคิดขบวนการสิ่งแวดล้อมไว้ว่า มีโลกทรรศน์ 2 กลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งอยู่ตรงข้ามกัน คือ เทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง (Technocentrism) และนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Ecocentrism) ซึ่งสามารถแบ่งแต่ละกลุ่มออกเป็น 2 แนวทาง รวมเป็น 4 แนวทาง ดังนี้

1) Accommodating Technocentrism หมายถึง โลกทรรศน์ที่มีมิติของการอนุรักษ์ธรรมชาติ มีความเชื่อว่าเราจะต้องใช้แนวทาง “การขยายตัวแบบยั่งยืน” (Sustainable Growth) เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

2) Cornucopian Technocentrism หมายถึง โลกทรรศน์ที่มุ่งเน้นการขุดรีดประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อสนับสนุนจริยธรรมเศรษฐกิจที่เน้นความเจริญเติบโตทางรายได้ประชาชาติ โลกทรรศน์นี้มีมิติธรรมว่า กำลังตลาดและนวัตกรรมทางเทคโนโลยีจะช่วยให้มนุษย์เราสามารถหาสิ่งใหม่ๆ มาทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่ขาดแคลนได้โดยไม่มีปัญหา

3) Deep Ecology Ecocentrism หมายถึง โลกทรรศน์ซึ่งเน้นการปกป้องรักษาธรรมชาติอย่างสุดขีด โดยมีแนวคิดที่ธรรมชาติไม่ได้มีค่าทางธุรกิจ ไม่ได้มีไว้เพื่อให้มนุษย์ใช้ประโยชน์แต่ธรรมชาติมีค่าในตัวเอง เรายังรักษาธรรมชาติเพื่อธรรมชาติเอง และเราไม่ทำลายสรรพสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เพราะสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นต่างก็มีสิทธิ์ที่จะมีชีวิตอยู่เหมือนกับมนุษย์

4) Communalist Ecocentrism หมายถึง โลกทรรศน์ที่มุ่งรักษาปกป้องธรรมชาติ โดยเน้นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องวางขีดจำกัดทางนิเวศทั้งระบบเพื่อควบคุมการขยายตัวของเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมที่มีการกระจายอำนาจด้วย (มนตรีกรรพุมมาลย์, 2543: 24-26)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

“การท่องเที่ยว” เป็นหนึ่งในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของโลก และเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญซึ่งเป็นผลรวมมาจากระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในแต่ละระดับของการผลิตและการบริการ David A. Fennell (1999) ได้ให้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวไว้ในฐานะที่เป็นระบบที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ประกอบไปด้วยนักท่องเที่ยวและ

การบริการที่เกี่ยวข้องซึ่งถูกจัดแบ่งและใช้ประโยชน์ เช่น เครื่องอำนวยความสะดวก สิ่งดึงดูดใจ การขนส่ง และการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ความเคลื่อนไหวของระบบนั้น ๆ (Fennell, 1999: 4)

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว ที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางเข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แห่งนั้น การเข้าไปในพื้นที่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ โอกาสทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต้องสอดคล้องต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น” (Borneneier, Victor and Drust. ed., 1997 อ้างในสุทธิทธิ ชูชาติ, 2544: 31)

ยศ สันตสมบัติ (2544: 10) ได้ให้นิยามของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ว่าเป็นการรวมตัวขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือในระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศชุดหนึ่ง เพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นธรรมเนียมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดจาก 3 กระแสที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ได้แก่ ความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวด้านการศึกษาเรียนรู้ และความต้องการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมหรือแบบมวลชน (Mass Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดรายได้และให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพราะเมื่อคำนึงถึงตลาดการท่องเที่ยวเป็นหลัก ต้นทุนการท่องเที่ยวในการดูแลสิ่งแวดล้อม หรือต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่จะต้องลดลง ไม่เช่นนั้นจะขาดทุน (ถ้าไร) การพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวในรูปแบบมวลชน จึงทำให้พื้นที่นั้นๆ ถูกแทนที่ด้วยบุคคลจากภายนอก และเป็นการเบียดขับคนท้องถิ่นออกไป การพัฒนานำมาซึ่งสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งเน้นแต่เพียงการทำทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการพาณิชย์

ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวแบบอุตสาหกรรมหรือแบบมวลชน จึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ทำลายระบบการท่องเที่ยวที่ยึดท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งยังไม่สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง เนื่องจากผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับบริษัทนำเที่ยว หรือนายทุนเจ้าของแหล่งที่พักอาศัย นอกจากนี้ การติดต่อกับภายนอกชุมชนซึ่งอาจมาในรูปแบบคล้ายการบุกรุก การควบคุมโดยท้องถิ่นอาจต้องขึ้นอยู่กับผลประโยชน์จากภายนอก ผลย้อนกลับทางเศรษฐกิจมีน้อยทำให้ขาดศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้ที่มีความรู้ในชุมชนกลายเป็นผู้ผูกขาดและชี้นำการควบคุมจัดการแทนที่จะเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Weaver, 1998: 13)

Miller and Kaae (1993) ได้แบ่งแยกแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็นสองข้อ ได้แก่ (1) การท่องเที่ยวทุกประเภทถือว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากมนุษย์ย่อมมีสิทธิที่จะประพฤติปฏิบัติสิ่งใด ๆ ไม่ต่างไปจากสิ่งมีชีวิตประเภทอื่น ไม่ว่าพฤติกรรมนั้น ๆ จะเป็นพฤติกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อมหรือไม่ และ (2) ไม่มีกิจกรรมมนุษย์กิจกรรมใดแม้แต่การท่องเที่ยวจะถูกถือว่าเป็นธรรมชาติ ฉะนั้นจึงไม่มีการท่องเที่ยวเพื่อระบบนิเวศอยู่เช่นกัน จากความคิดนี้ Orams (1993) เห็นว่าข้อแรกเป็นมุมมองในลักษณะที่มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติต่ำ ในขณะที่ข้อที่สองอยู่ในฐานะของมนุษย์ที่มีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติสูง (อ้างใน Weaver, 1998: 16)

2.3.3 แนวคิดพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยสามารถจำแนกออกเป็นพัฒนาการ 3 ยุค ดังนี้

1) ยุคเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดดังกล่าวเริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2519 มีการเสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนแรก โดยมุ่งเน้นไปที่มิติทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก และได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2) ยุคกลางของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยุคนี้อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2519 – 2535 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สรุบทบทเรียนการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการในเชิงเศรษฐกิจในช่วงปี 2530-2535 มีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคิดเป็นอัตราเฉลี่ย 13.02% ต่อปี รายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสูงมากเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับยอดรายได้จากการส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ แต่ขณะเดียวกันก็ได้ก่อปัญหาผลกระทบอย่างรุนแรง

ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ต่อพื้นที่ท่องเที่ยวหลักทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพฯ พัทยา หาดใหญ่ ภูเก็ต เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ขอนแก่น และอุดรธานี ฯลฯ

3) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยุคนี้อาจจำแนกได้อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2536-ปัจจุบัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มุ่งผลักดันนโยบายแนวทางการพัฒนาและกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้อย่างรอบด้าน เป็นการพัฒนามีบูรณาการ ในเชิงปฏิบัติ ช่วงระหว่างปี 2539 – 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมป่าไม้ สถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชนฯลฯ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง สอดรับกับแผนการพัฒนาระบบฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2540) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน ในการส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศกำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้แก่ประชาชนถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไว้ 5 ประการด้วยกัน ดังนี้

3.1) มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างต่อเนื่องในแนวทางที่ไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นการเร่งพัฒนาเพื่อทำลายตัวเอง

3.2) มุ่งเน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นส่งเสริมให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว จากแหล่งท่องเที่ยวหลักสู่แหล่งท่องเที่ยวเสริมข้างเคียง และส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในธุรกิจท่องเที่ยว และการบริการจัดการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล

3.3) เน้นบทบาทการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการเป็นผู้ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสม

3.4) เน้นความร่วมมือกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างกันสร้างโอกาสให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางและประตูภูมิภาค

3.5) มุ่งเน้นการแก้ปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อนโยบายแห่งชาติสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติ ได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ เพื่อดำเนินงานตามกลยุทธ์ต่างๆอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 14 แผนงาน 37 โครงการ

โดยมีงบประมาณในเบื้องต้นประมาณ 480 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) โดยมีแผนงานหลัก 14 แผนงาน ประกอบด้วย

- 1) แผนการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) แผนการทบทวนศักยภาพและกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 3) แผนการกำหนดและพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4) แผนการกำหนดเขตการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว
- 5) แผนการบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม
- 6) แผนการจัดทำคู่มือปฏิบัติการ
- 7) แผนการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 8) แผนการผลิตสื่อและรณรงค์
- 9) แผนการส่งเสริมการรวมกลุ่ม และสร้างศักยภาพแก่ประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 10) แผนการกำหนดมาตรฐานโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก
- 11) แผนการส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐานที่กำหนด
- 12) แผนการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว
- 13) แผนการส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว และ
- 14) แผนการติดตามและประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3.4 ปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อความเป็นธรรมชาติและต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศ

มีนักวิชาการได้เสนอถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวจากเอกสารสรุปการสัมมนา “ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่” ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2530) กล่าวถึงมิติทางความเป็นธรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวต้องไม่มุ่งไปที่การสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องตอบสนองการกระจายรายได้ การสร้างงานในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวด้วยและต้องไม่ช่วยเสริมช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างยิ่งขึ้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2530) “การเอารูปแบบของวัฒนธรรมไปปรับใช้กับการท่องเที่ยว ถ้าวัฒนธรรมถูกแปลงเป็นสินค้าจะไม่สามารถรักษาวัฒนธรรมนั้นไว้ได้ เพราะเราขาดจิตใจในการเป็นเจ้าของวัฒนธรรม”

อัลเทอร์เนทีฟ ทัวร์ (ประเทศไทย) (2535) ชี้ถึงพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวว่าได้แปรสภาพไปเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน วัฒนธรรมประเพณี และสังคมในวงกว้าง ผู้คนส่วนหนึ่งปรับตัวต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการเปิด

ร้านอาหาร เกสต์เฮาส์ โรงแรม บริษัทท่องเที่ยว รถเช่า และมีผู้คนอีกส่วนหนึ่งหันไปเปิดสถานบริการโดยมีหญิงสาวจากชนบทและในเมืองส่วนหนึ่งมาขายบริการทางเพศ ผู้คนอีกจำนวนหนึ่งหันไปเป็นขอทาน เช่นเดียวกับ สุวิทย์ นามแสง (2536) ที่ได้รายงานผลกระทบและปัญหาที่เกิดจากทัวร์ป่ากับบริบทและเงื่อนไขทางสังคม ในพื้นที่ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ซึ่งว่าปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวเป็นปัญหาระดับโครงสร้าง ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งระดับอุดมการณ์และจิตสำนึก ผู้ประกอบการบริษัทท่องเที่ยวขนาดใหญ่ มุ่งคิดแต่ผลประโยชน์ มีการตัดราคา ผูกขาดรายได้ และการแสวงหาประโยชน์จากการท่องเที่ยว บริษัทขนาดกลาง บริษัทขนาดเล็ก และผู้ประกอบการรายย่อยต้องดิ้นรนเพื่อให้อยู่ได้ ส่วนหนึ่งจำยอมอยู่ภายใต้อาณัติด้วยการเป็นบริษัทในเครือ อันเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ครอบงำวงการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่า มิฉะนั้นจะไม่มีลูกค้า ไม่มีรายได้ อีกส่วนหนึ่งจึงต้องดิ้นรนเพื่อมิให้ล้มสลายหรือกลายเป็นนายหน้าเถื่อน มัคคุเทศก์เถื่อน ด้วยการพยายามหารายได้และสะสมทุนเพื่อแข่งขันกับกลุ่มทุน พร้อมทั้งยังชี้อีกว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อมในขบวนการท่องเที่ยว ปัญหาล่อลวง ปัญหาโสเภณี ชาวเขา ปัญหาการขอทาน เป็นเพียงปรากฏการณ์เท่านั้น ขณะที่การให้บริการท่องเที่ยวในรูปแบบของการนั่งช้าง ล่องแพล่วนเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม และสุริย์ บุญญาอนุพงศ์ (2539) ได้เสนอถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาว่า การท่องเที่ยวได้เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างรวดเร็ว นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนอีกด้วย นอกจากนั้น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) ได้ชี้ว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวถูกทำให้เป็นอุตสาหกรรม ดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อจะรีดเงินจากกระเป๋านักท่องเที่ยว พัฒนาการของการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่มีผู้ซื้อ – ผู้ขายชัดเจน มุ่งสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา ซึ่งได้แก่ การขายบริการทางเพศ การก่อสร้างตึก – อาคารขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นน้ำ ที่ดิน แหล่งท่องเที่ยวถูกทำลายด้วยแสง สี เสียง วัฒนธรรมชุมชนได้รับผลกระทบ เกิดการเลียนแบบการบริโภคที่หรูหราฟุ่มเฟือยของประชาชนในท้องถิ่น และเกิดปัญหาการกระจายรายได้เป็นธรรม เพราะที่ผ่านมา รายได้จากท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตกอยู่กับเจ้าของธุรกิจ โรงแรม บริษัททัวร์ แต่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุด

2.4 แนวคิดเศรษฐศาสตร์นิเวศ

แนวคิดเศรษฐศาสตร์นิเวศ (Ecological Economic) มีความเป็นสหสาขาครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและระบบนิเวศ โดยเน้นความเชื่อมโยงระหว่าง ระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ โดยผ่าน “สถาบัน” ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นประหนึ่งกฎเกณฑ์ที่จะมากำหนดกระบวนการปรับเปลี่ยน (Rules of A Game) โดยมีความยั่งยืนเป็นเป้าหมายที่สำคัญ สำหรับในเรื่องรูปแบบของสิทธิ (Property Rights Regimes) ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญนั้น เศรษฐศาสตร์นิเวศได้ถือว่าโดยทั่วไปรูปแบบของการมีสิทธิ สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก คือ (1) ความไม่มีสิทธิ หรือการที่ทรัพยากรตกอยู่ในสภาพเป็นทรัพยากรเปิดเสรี (Open Access) (2) สิทธิส่วนรวมของชุมชน (Communal หรือ Common Property) (3) สิทธิส่วนบุคคล (Private Property) และ (4) สิทธิโดยรัฐ (Government or State Property)

ภาวะที่ทรัพยากรเปิดเสรี ก็คือสภาวะของการที่ไม่มีสิทธิในทรัพยากรนั่นเอง สิทธิส่วนรวม คือ การมีสิทธิร่วมกันของกลุ่มในการควบคุมทรัพยากร ส่วนสิทธิส่วนบุคคลคือการมีสิทธิโดยปัจเจกบุคคล ถ้าทรัพยากรถูกควบคุมโดยรัฐถือว่าทรัพยากรตกอยู่ภายใต้สิทธิโดยรัฐ อย่างไรก็ตาม กรณีหลังนี้ตามกฎหมายทรัพยากรอาจเป็นของรัฐ แต่ในทางปฏิบัติอาจตกอยู่ในสภาวะเป็นทรัพยากรเปิดหรืออาจมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามาควบคุมได้ ซึ่งในหลายกรณีทรัพยากรที่เป็นของรัฐตกอยู่ในสภาวะทรัพยากรเปิดเสรี เนื่องจากรัฐเป็นเจ้าของแต่ไม่สามารถควบคุมการใช้ได้ และเมื่อใดก็ตามที่สิทธิในทรัพยากรมีอยู่ไม่ชัดเจนหรือไม่มีเลย ย่อมนำไปสู่ภาวะที่เป็นทรัพยากรเปิด (Open Access) ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของการใช้ทรัพยากรในที่สุด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2543)

2.5 ทบทวนวรรณกรรม

อุดมศักดิ์ แนวจิต (2544) ศึกษาเกี่ยวกับ “ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง ศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจ ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความคาดหวังและความพึงพอใจ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดสภาพแวดล้อมอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมอุทยานฯ จำนวน 200 ราย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมอุทยานฯ ด้านพื้นที่และการมีส่วนร่วมในระดับมาก แต่กลับมีความคาดหวังและความพึงพอใจเพียงปานกลางต่อการจัดการรวมทุกด้าน

และต่อกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติ ผลการศึกษาด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิสำเนา และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่มีผลแต่อย่างใดต่อความคาดหวังและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ต่อการจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติ และด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ความคาดหวังกับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้ง 4 ด้าน

ทัศนดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545) ได้ศึกษา “แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาริบทเชิงการท่องเที่ยวในปัจจุบันของพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า เพื่อศึกษาระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้าและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า และเพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ มีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 384 คน คนในท้องถิ่นจำนวน 48 คน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน ผู้ประกอบการด้านที่พักและอาหาร จำนวน 30 แห่ง มัคคุเทศก์ จำนวน 3 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาเรื่องริบทเชิงการท่องเที่ยวพบว่า แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการ คือ 1) มีสิ่งดึงดูดใจแบบใหม่ 2) มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้าและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลางปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว พบว่า การบริการข่าวสารยังขาดข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังขาดความเป็นธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอในช่วงฤดูกลาง รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของวนอุทยานภูชี้ฟ้า ขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะ ไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อม และขาดมนุษยสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า พบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณบุคลากรไม่เพียงพอในช่วงฤดูกลาง ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความ

เข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานวนอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉวยโอกาสขึ้นราคาช่วงฤดูกลาง

จันทร์ทิพย์ คงปาน (2546) ศึกษาเกี่ยวกับ “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย: กรณีศึกษาเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยว ปัญหา อุปสรรคและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพลตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในเขื่อนภูมิพล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามีจำนวน 6 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เขื่อนภูมิพล เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 4 จังหวัดตาก ผู้ประกอบการเอกชน เจ้าหน้าที่สื่อมวลชน นักท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น เก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่าเขื่อนภูมิพลมีองค์ประกอบด้านพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมในพื้นที่ มีการจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวปัจจุบันยังมิได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน และขาดสินค้าที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลอยู่ในระดับดี โดยเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับปัญหาและอุปสรรค พบว่า การจัดการท่องเที่ยวไม่สอดคล้องกับโครงสร้างและภารกิจหลักขององค์กร เนื่องจากไม่มีบุคลากรรองรับงานด้านพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรง ภาคเอกชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและขาดศูนย์ข้อมูล และนิทรรศการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

มูลนิธิชุมชนไท (2548: ระบบออนไลน์) ได้กล่าวถึง “ปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่” ว่าทิศทางการพัฒนาประเทศที่เน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ โดยได้มีการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และงานบริการให้เติบโตอย่างรวดเร็ว จนทำให้เมืองกลายเป็นแหล่งงาน ขนาดใหญ่ ส่วนในภาคชนบทที่ส่งเสริมให้ทำการเกษตรเพื่อการส่งออกที่ราคาผลผลิตขึ้นอยู่กับตลาดโลก และไม่อาจควบคุมได้ จนทำให้เกษตรกรจำนวนมากประสบภาวะขาดทุน สาเหตุทั้ง 2 ประการดังกล่าวทำให้ผู้คนจำนวนมากหลั่งไหลเข้าสู่เมืองจนเกินกว่าเมืองจะรองรับได้ อีกทั้งรัฐก็ไม่มีแผนงานที่จะรองรับปัญหาที่เกิดขึ้น ทิศทางการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรีดังกล่าว ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้และทรัพยากรสู่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคม และเกิดปัญหาทางสังคมหลายๆ ด้าน แต่

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดมิติใหม่แห่งการพัฒนา เมื่อคนจนในเมืองได้หันหน้ามาร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาให้กับตนเองและเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อแก้ปัญหาการเข้าไม่ถึงแหล่งเงินในระบบ รวมทั้งนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปจัดสวัสดิการให้กันและกัน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มพัฒนาที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม ธุรกิจชุมชน กลุ่มการจัดการขยะธุรกิจชุมชน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นการรวมคน รวมเงิน รวมความคิดเพื่อแก้ปัญหาให้แก้กัน ซึ่งปัจจุบันมิได้ทำเฉพาะในชุมชนตัวเองเท่านั้น แต่ยังได้เชื่อมร้อยความร่วมมือต่อกันไปสู่ระดับเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น กระจายไปทั่วประเทศ นอกจากนี้ชาวชุมชนยังได้ประสานความร่วมมือกับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมเพื่อพัฒนาเมือง ร่วมกันอย่างเป็นขบวนการ ไม่ว่าจะเป็นเทศบาล กรุงเทพมหานคร หน่วยงานพัฒนาต่างๆของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ ซึ่งก่อให้เกิดรูปธรรมแห่งการร่วมมือกระจายไปทั่วประเทศ "โครงการคนเป่ียงเมือง" ที่คนจนเมืองเชียงใหม่ในแขวงเม็งรายได้ร่วมกันรักษาคลองแม่ข่าจนใสสะอาด ร่วมกันออมทรัพย์คนละบาทเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการอนุรักษ์กำแพงดินอันเป็นโบราณสถานของเมือง รวมทั้งได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ อีกมากมาย โดยการร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชน เทศบาลนครเชียงใหม่ กรมศิลปากร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ตลอดจนนักวิชาการในท้องถิ่น ในอนาคตเมืองจะยังคงเติบโตต่อไป และเป็นส่วนที่สร้างรายได้หลักในประเทศ ดังนั้นเราจึงควรหันมาหาวิธีรับมือกับการเติบโตของเมืองด้วยการสร้างกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน การบริหารจัดการเมืองที่เหมาะสมโดยท้องถิ่น และมีส่วนร่วมจากประชาคมชุมชนเมืองอย่างกว้างขวางเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่ถูกต้องเหมาะสมได้มาตรฐาน ชุมชนมีสุขภาวะที่ดีและปลอดภัยอันจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มในสังคม

ในส่วนของการกระจายผลประโยชน์ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ (2548) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองว่า ทางคณะกรรมการหมู่บ้าน กำหนดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสหกรณ์การไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด เพื่อต้องการให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้เป็นตัวสร้างรายได้ และนำรายได้กระจายสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง เพราะชาวบ้านของบ้านแม่กำปองเป็นสมาชิกของสหกรณ์ทั้งหมดทุกหลังคาเรือน รายได้ที่เหลือหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว จะเป็นรายได้ของสหกรณ์ และทุกปีจะมีการสรุปกำไร ขาดทุนของสหกรณ์ และเมื่อสหกรณ์มีกำไร กำไรนี้จะออกมาในรูปของเงินปันผลให้แก่สมาชิกทุกคน ดังนั้นชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านแต่ไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนก็ยังมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปของเงินปันผล หากไม่นำเอาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้า

มาในระบบการบริหารของสหกรณ์ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวจะตกอยู่กับชาวบ้านแค่บางกลุ่ม ทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง

จากการศึกษาของ ฉวีณีย์ ทวีผล (2546) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนป่าเมี่ยง พบว่า ปัญหาหลักที่ชุมชนบ้านแม่กำปองประสบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัญหาด้านการกระจายรายได้ แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะถูกจัดให้เป็นเพียง “อาชีพเสริม” แต่กลับสร้างความเหลื่อมล้ำในโอกาสการทำธุรกิจเพื่อสร้างรายได้เสริม เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศทำให้ชาวบ้านต้องตั้งบ้านเรือนลดหลั่นลงมาตามแนวภูเขา และอยู่ห่างไกลกัน ครัวเรือนที่อยู่ใกล้ชิดกันและใกล้แหล่งท่องเที่ยว จึงมีโอกาสดเปิดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งได้รับค่าตอบแทนสูง ในขณะที่อีกหลาย ๆ ครัวเรือนไม่ได้รับรายได้โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านแม่กำปองได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการส่งเสริมอาชีพเพื่อสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามครัวเรือนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ไม่สามารถทำรายได้ได้เท่าเทียมกับบ้านพักโฮมสเตย์

และจากการศึกษาของ ใบชา วงศ์ดุษฎี (2546) ที่ศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน พบว่าการกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง มีกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้รับผลประโยชน์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง ซึ่งมีทั้งในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ด้านกายภาพ ชุมชนและคนในชุมชนได้รับประโยชน์ด้านความสะดวกสบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ของหมู่บ้าน ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีโอกาสนในการประกอบอาชีพเสริมมากขึ้น เกิดรายได้ทั้งแก่ชุมชนและคนในชุมชนที่ทำหน้าที่ให้บริการ และการขายผลิตภัณฑ์ และด้านสังคม บุคลากรในชุมชนได้รับการพัฒนาทั้งในด้านอาชีพเสริมและการให้บริการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เกิดการเรียนรู้ทำให้มีศักยภาพมากขึ้น และกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยอ้อม ซึ่งมีทั้งในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ด้านกายภาพ คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยสามารถของงบประมาณเพื่อมาพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของชุมชนได้ง่ายขึ้น ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำได้รับเงินปันผลมากขึ้น เนื่องจากสหกรณ์มีรายรับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเข้ามา ชุมชนมีเงินหมุนเวียนเพื่อการประกอบอาชีพมากขึ้นเนื่องจากการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และด้านสังคม ชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับกลุ่มคนที่เข้ามาเยี่ยมชม ชุมชนมีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบคิดเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

2.6.1 จากความหมายและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างน้อยการท่องเที่ยวนิเวศต้องเป็นการสร้างสมดุลระหว่าง

- 1) ระบบนิเวศ Ecology (ทางกายภาพ และหรือทางวัฒนธรรม) หรือ Tourism Resource
- 2) ตลาดในทันทีคือตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ Tourism Market เนื่องจากการท่องเที่ยวในปัจจุบันถือว่าเป็นการสร้างรายได้ที่ผ่านภาคบริการ จำเป็นต้องมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเพื่อการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ และต่อการสร้างรายได้ให้กับพื้นที่ โดยทั่วไป (1) กับ (2) มักจะขัดแย้งกัน การท่องเที่ยวนิเวศจึงต้องสร้างความสมดุลระหว่างกัน โดยในเชิงวิชาการ การท่องเที่ยวนิเวศ จะไม่ “แปลง” ทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้เป็น “สินค้า” เพื่อสนองตอบตลาดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นการ “นำเสนอคุณค่า” ได้แก่ ความงดงาม โดดเด่น มีความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะป็นธรรมชาติ หรือวัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่ติดอยู่กับพื้นที่ การเชื่อมหรือสร้างความสมดุลกับตลาดการท่องเที่ยวก็คือ การนำเสนอ “คุณค่า” ให้เป็นจุดขายกับตลาด ซึ่งเป็นหน้าที่ของ ททท. ที่เจาะตลาด นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่ต้องการชื่นชม แลกเปลี่ยน เรียนรู้กับคุณค่าที่โดดเด่นของ Tourism Resource ของพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวนิเวศนั้น นอกจากจะต้องสร้างความสมดุลระหว่าง Ecology (คือ Tourism Resource) กับ Tourism Market แล้วจำเป็นต้องมี

- 3) การจัดการบริการการท่องเที่ยว (Tourism Services) ในพื้นที่รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ (Tourism Activities) ให้จัดทั้งบริการและกิจกรรมที่ด้านหนึ่งตรงกับจุดขายของ Tourism Market และอีกด้านหนึ่ง ควบคุมและจัดการให้ทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่ (Tourism Resource) ให้ดำรงคุณค่า ความโดดเด่น (ที่เป็นจุดขาย) ไว้ตลอด ซึ่งหมายถึง ถ้ายิ่งทำให้คุณค่าความโดดเด่นมีความหมายมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งจะเพิ่มจุดขายได้มากขึ้นเท่านั้น และยังหมายถึง การควบคุมไม่ให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไปทำลายคุณค่านั้นด้วย ไม่ว่าจะป็น Ecology ทางกายภาพก็ดี หรือ Ecology ในทางวัฒนธรรมพื้นที่ก็ดี (โปรดดูสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2541)

การจัดการบริการการท่องเที่ยว (3) หรือ Tourism Service จะสร้างความสมดุลย์หรือไม่ขึ้นอยู่กับจัดการที่เป็นธรรม (Equitable Management) ซึ่งความเป็นธรรม (Equity) ในที่นี้มีหลายมิติได้แก่ ภาทิหุ้นส่วนของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น

(ก) ภาควิชาจัดการเชิงนโยบายและการส่งเสริม (ททท. อบจ. อบต. จังหวัด ผู้ว่า CEO) ต้องชัดเจนในสมมุติระหว่าง (1) กับ (2) และจัด (3) ได้ดี

(ข) ภาควิชาจัดการตลาด(บริษัท Tour) ต้องสร้างความสมดุลไม่เพียงระหว่างรายได้ เพื่อให้ตลาดเดินได้เท่านั้น ในด้านรายจ่ายจะต้องมีต้นทุนเกี่ยวกับการดูแล Tourism Resource ด้วย ส่วนรายได้ต้องมีความเป็นธรรมกับภาคอื่น ๆ ด้วย

(ค) ภาควิชาจัดการในชุมชน ในที่นี้ ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม องค์กรที่เข้ามาจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ต้องสร้างความสมดุลในหลายระดับ ระดับแรก กับภาควิชาที่ (ก) และ (ข) เพื่อให้ตลาดเดินได้ ขณะที่ต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงคุณค่าไว้ให้ได้ยังต้องสร้างความสมดุลและเป็นธรรมกับสมาชิกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ร่วมกิจกรรม/เกี่ยวข้องโดยตรง โดยอ้อม หรือไม่ได้เกี่ยวข้อง ความเป็นธรรมมีความครอบคลุมในเรื่องของการกระจายรายได้ ที่เป็นตัวเงินในเรื่องของผลที่ได้จากการท่องเที่ยวและที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น ได้สวัสดิการที่ดีขึ้น ได้เพื่อนต่างแดน ได้ร่วมภูมิใจกับคำชม ถึงคุณค่าความโดดเด่น ของ Tourism Resources ฯลฯ ความเป็นธรรม เกิดร่วม เกิดคู่ และเป็น เหตุ-ผล กับการมีส่วนร่วม*

จากการที่การท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองได้ถูกกำหนดให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีการดำเนินการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาหลักของชาติ โดยมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมาดำเนินการในลักษณะของการท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อจุดประสงค์ก่อให้เกิดการกระจายรายได้และอีกประการหนึ่งคือ มีการบริหารจัดการโดยท้องถิ่นควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่อย่างยั่งยืน

ในปฏิบัติการจริงการเกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืน ซึ่งก็คือ

1) ด้านพื้นที่โดยจัดการในด้าน ดิน น้ำ ป่าที่ใช้ในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก รวมถึงแหล่งสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

2) ด้านการจัดการ ซึ่งจะต้องจัดการในด้านรูปแบบและแนวคิดในการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในพื้นที่

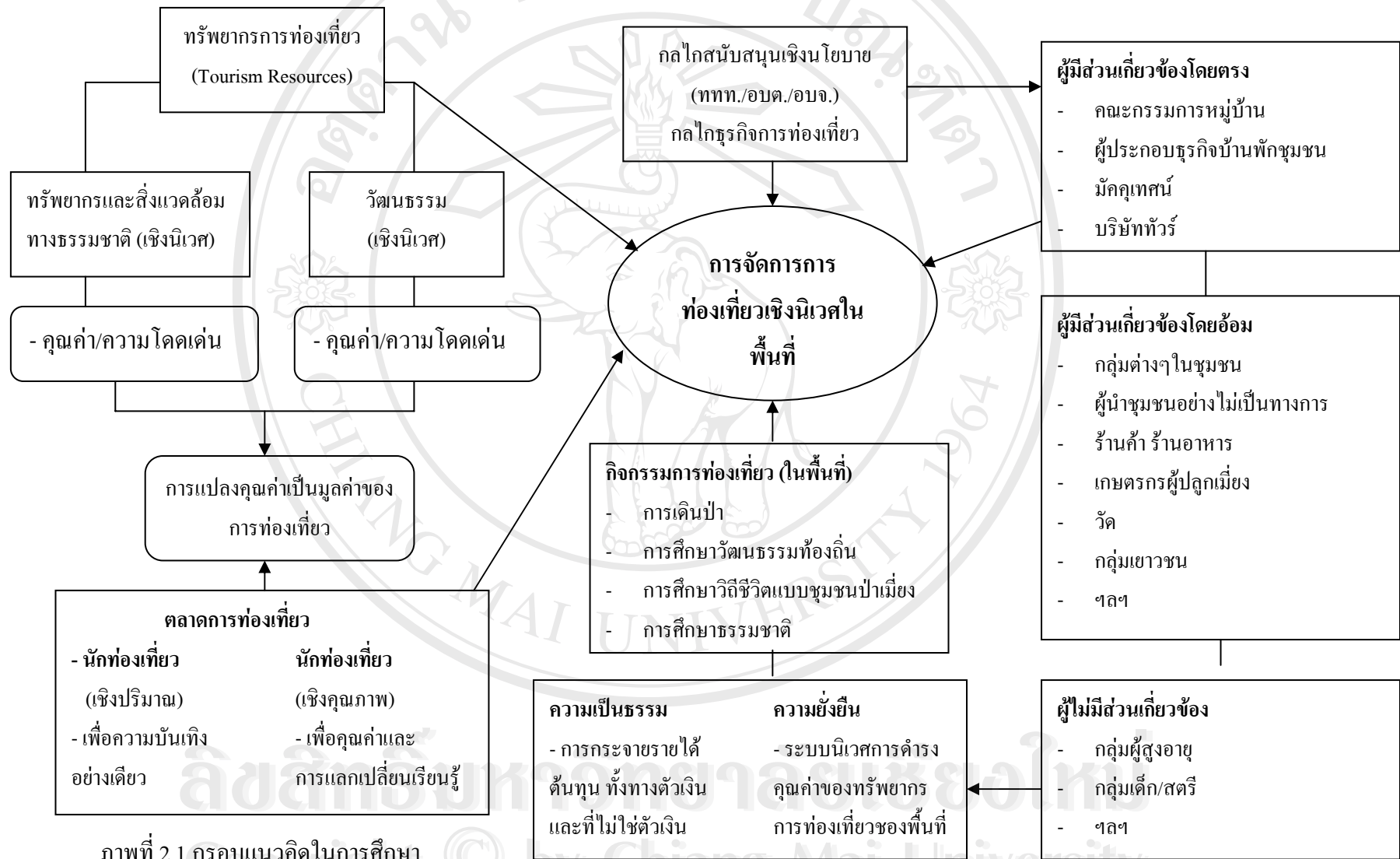
*จากการสังเคราะห์โดย ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร

3) ด้านกิจกรรม ซึ่งจะต้องจัดการในด้านการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม รวมถึงการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องโดยไม่เห็นแก่ผลประโยชน์อย่างเดียว

4) ด้านการมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นสามารถมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในท้องถิ่นในที่นี้ เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้เสียเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

จาก 4 องค์ประกอบนี้อาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการจัดการดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคปฏิบัติจริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบของการจัดการขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าวเป็นสำคัญ หากการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดนำองค์ประกอบทั้ง 4 ข้อ มาจัดการเพื่อสร้างความสมดุลขององค์ประกอบการท่องเที่ยว อันได้แก่ ระบบนิเวศทางกายภาพและวัฒนธรรม ตลาดการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยว ดังกล่าวแล้วข้างต้น ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลง ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าไปจัดการที่ด้อยคุณภาพและเน้นผลประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้แปรเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจะต้องสามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงทั้งในแง่ของ 1) ข้อมูลที่บ่งชี้ผลของการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้ และ 2) ผลที่เกิดขึ้นกับทรัพยากร เช่น การใช้น้ำ การใช้ที่ดิน และการมีมลภาวะในสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาจึงเกิดแรงผลักดันสำคัญ ในเรื่องผู้ที่มีอำนาจในการจัดการและตัดสินใจหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นรัฐ องค์กรธุรกิจ ผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่แล้วต้องการผลักดันให้การท่องเที่ยวนั้นสร้างรายได้ คนที่มีอำนาจเหนือกว่าจะเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวได้มากกว่า จะได้รับประโยชน์มากกว่าในขณะเดียวกันชาวบ้านหรือชุมชนแม่ก่าปองก็มีปัญหาเมื่อเข้าสู่กระบวนการผลิตเชิงพาณิชย์และบริโภคนิยม ชาวบ้านต้องการเงินมาเป็นรายได้เสริมขณะที่การผลิตเมียงประสบปัญหา แต่ชาวบ้านมีอำนาจในการตัดสินใจหรือต่อรองเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่น้อยมาก โดยบางส่วนเข้าไปมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์แต่ชาวบ้านกลุ่มที่เข้าไปไม่ถึงก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ผู้ที่กล่าวมาทั้งหมดไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าของทรัพยากร ดังนั้นการบริหารจัดการทรัพยากร ไม่น่าจะเป็นไปตามเงื่อนงำของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นผู้ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์อาจใช้ทรัพยากรไปในทางลบเกิดผลกระทบจากการใช้ทรัพยากร จึงก่อให้เกิดความไม่ยั่งยืนในการใช้ทรัพยากร

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

บริบททางนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้านแม่กำปอง

การนำเสนอถึงบริบททางนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้านแม่กำปองครั้งนี้ เป็นการนำเสนอถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแม่กำปอง สภาพทั่วไปของพื้นที่ลักษณะทางภูมิ กายภาพ สภาพทางนิเวศของพื้นที่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน สภาพทางเศรษฐกิจและ สังคม กล่าวถึงลักษณะทางประชากร สภาพการประกอบอาชีพสวนเมือง ระบบสาธารณสุขและบริการ สาธารณะในหมู่บ้านแม่กำปอง รวมถึงการจัดการทรัพยากรของหมู่บ้านแม่กำปอง ซึ่งข้อมูล ในส่วนนี้จะเป็นข้อมูลสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับบริบทโดยรวมเพื่อทำความเข้าใจถึง สักยภาพของพื้นที่และชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนที่จะนำไปสู่ ความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์และผลกระทบต่อระบบนิเวศต่อไป

3.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

หมู่บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2457 เดิมชุมชนหมู่บ้านแม่กำปองมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากอำเภอดอยสะเก็ดเป็นส่วน ใหญ่โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพทำสวนเมืองเป็นอาชีพหลัก ลักษณะสำคัญของหมู่บ้าน คือ มีลำห้วยไหลผ่านภายในเขตพื้นที่ของหมู่บ้านหลายสาย เป็นลำห้วยสาขาของลำห้วยแม่กำปอง ตั้งแต่ในอดีตบริเวณใกล้ลำห้วยจะพบดอกไม้ชนิดหนึ่งมีสีเหลืองแดงผสมกัน มีขนาดเล็ก ชาวบ้าน เรียกชื่อดอกไม้นี้ว่า “ดอกกำปอง” หรือ “ดอกเอื้องดิน” ส่วนชื่อหมู่บ้าน “บ้านแม่กำปอง” นั้นมา จากการที่นำเอาดอกไม้รวมกับชื่อแม่น้ำ จึงกลายมาเป็นชื่อเรียกหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบันนี้

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านแม่กำปอง เริ่มจากคนพื้นเมือง (คน ไทยเชื้อสายล้านนา) เข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนเป็นกลุ่มแรก จากนั้นมีกลุ่มคนเผ่าขมุซึ่งมารับจ้างเก็บ เมืองเข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วมอยู่ด้วย โดยกลุ่มคนพื้นเมืองจะมาตั้งบ้านเรือนบริเวณป้อมบ้านปางกลาง ก่อนจากนั้นมีการขยับขยายไปตั้งบ้านเรือนยังบริเวณปางนอก ปางใน ปางของและปางโตนโดยใน แต่ละป้อมบ้านสามารถจำแนกแหล่งที่มาของคนกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

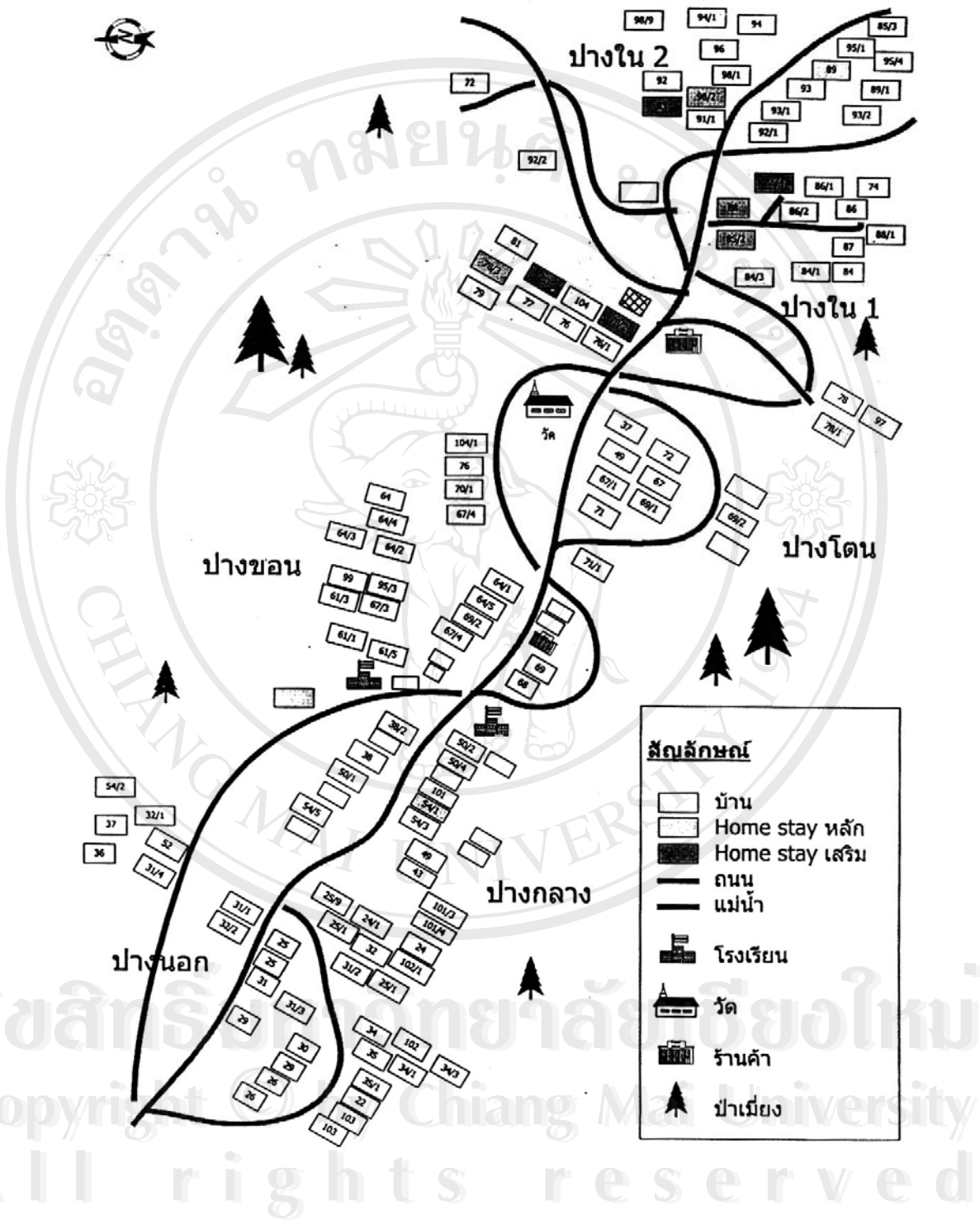
ป้อมบ้านปางนอก เป็นกลุ่มคนพื้นเมืองที่มาจากตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด

ป้อมบ้านปางกลาง ปางใน (1) และปางใน (2) เป็นกลุ่มคนพื้นเมืองที่มาจากตำบลป่า ป้อง อำเภอดอยสะเก็ด

ป๊อปปองปางของและปางโตน เป็นกลุ่มชนเผ่าขมุ(ซึ่งปัจจุบันกลุ่มชนเผ่าขมุ โดยเชื้อชาติ ไม่มีในหมู่บ้านแล้ว เพราะได้กลมกลืนไปกับชาวพื้นเมืองจากการแต่งงาน)

ชาวบ้านแม่กำปองปัจจุบันจึงมีเชื้อสายไทยล้านนา ที่มีเอกลักษณ์การดำเนินงานชีวิตเหมือนคนไทยภาคเหนือทั่วไป ชาวบ้านได้จับจองที่ดินเพื่อตั้งถิ่นฐานและปลูกชาเมี่ยง เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 100 ปีมาแล้วบนภูเขาสูง ลักษณะเด่นของต้นเมี่ยงคือเจริญงอกงามดิบบนภูเขาสูงเหนือระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 700 เมตรขึ้นไป มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่โดยรอบ จึงทำให้สวนเมี่ยงอยู่ในเขตพื้นที่แหล่งต้นน้ำลำธาร จึงเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งที่อยู่ในเขตการอนุรักษ์ที่สำคัญนับตั้งแต่มติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2535 ที่มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ ต้นเมี่ยงจึงถือได้ว่าเป็นชาป่าที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ และต่อมาเมื่อชาวบ้านได้มาพบแหล่งชาป่าก็มีการแผ้วถางบริเวณโดยรอบเพื่อความสะดวกในการเก็บผลผลิต และมีการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นจนทำให้ต้นชาป่าขึ้นเต็มพื้นที่ ชาวบ้านจึงนิยมเรียกว่า “สวนเมี่ยง” ซึ่งบ้านแม่กำปองเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ถือว่าเป็นแหล่งผลิตเมี่ยงที่สำคัญ

บริเวณพื้นที่หมู่บ้านแม่กำปองระยะเริ่มแรกที่มีกลุ่มคนมาตั้งถิ่นฐานนั้นมีลักษณะเป็นป่ารกทึบ และมีต้นเมี่ยงขึ้นเต็มพื้นที่ภายใต้ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ หากมองอย่างผิวเผินแล้วไม่อาจรู้เลยว่าบริเวณนี้เต็มไปด้วยต้นเมี่ยง ดังนั้นในการเก็บเมี่ยงในระยะแรกจึงไม่ต้องมีการลงทุนในการปลูก การดูแลรักษาเลย เพียงแต่เป็นการลงทุนในด้านแรงงานเก็บเมี่ยงเท่านั้น ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการบุกเบิกของแต่ละครัวเรือน และในช่วงแรกการผลิตเมี่ยงเพื่อขายจะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนกับข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่พ่อค้าวัวต่างเข้ามาแลกเปลี่ยนจนกระทั่งได้เปลี่ยนมาเป็นเงิน รายได้จากการปลูกเมี่ยงในช่วงแรกถูกนำมาเก็บออมไว้ใช้เป็นเงินสำรองยามคับขัน เพราะทุกครัวเรือนสามารถผลิตอาหารไว้กินเองโดยไม่จำเป็นต้องซื้อหาจนกระทั่งเมื่อรัฐบาลเข้ามาบรรณรงค่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การปลูกพืชผักอื่นๆ เช่น ข้าวไร่ ซึ่งถือว่าการทำไร่เลื่อนลอย และทำลายทรัพยากรป่าไม้ จึงทำให้ชาวบ้านไม่มีการปลูกข้าวไร่อีก ทำให้ชาวบ้านต้องใช้เงินที่ได้จากการค้าเมี่ยงมาใช้จ่ายซื้อข้าว อาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ย้อนหลังไปก่อนปี พ.ศ. 2524 การคมนาคมเข้าถึงหมู่บ้านแม่กำปองเป็นไปด้วยความยากลำบาก ไม่มีความสะดวกสบาย การซื้อขายเมี่ยงที่ปลูกทำกันในหมู่บ้านจะมีพ่อค้าจากอำเภอคอดอยสะเก็ด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดแพร่มารับซื้อถึงที่

ภาพที่ 3.1 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านแม่กำปอง

3.2 ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านแม่กำปองในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการอธิบายถึงอาณาเขตที่ตั้งของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ สภาพนิเวศป่าไม้ โดยแบ่งการอธิบายดังนี้

3.2.1 อาณาเขตและที่ตั้ง

หมู่บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมดโดยประมาณ 6.22 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,887.5 ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 433.3 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 2,523.82 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 930.38 ไร่

บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกิ่งอำเภอแม่ออน มีระยะทางห่างจากตัวกิ่งอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร และมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตหมู่บ้านแม่ลาย หมู่ที่ 2 ต.ห้วยแก้ว
- ทิศใต้ ติดต่อกับเขตหมู่บ้านแม่รวม หมู่ที่ 1 ต.ห้วยแก้ว
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบ้านธารทอง หมู่ที่ 8 ต.ห้วยแก้ว

3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

หมู่บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่ในเขตภูเขา ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่จึงเป็นภูเขาและเนินเขาที่มีที่ราบระหว่างหุบเขาในลักษณะแคบๆ มีแม่น้ำสายเล็กๆ ไหลผ่านพื้นที่ ได้แก่ ลำห้วยแม่กำปอง ลำห้วยรากไม้เหลือง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้งตามความสูงชันของพื้นที่ ธรณีสัณฐานส่วนใหญ่เป็นดินภูเขาที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดคือหินชนิดต่างๆ สภาพพื้นที่สูงชันมีความลาดชันมากกว่า 35% การระบายน้ำอยู่ในระดับดีมาก ไม่มีสภาพน้ำท่วมขัง ความลึกของดินอยู่ในระดับตื้นถึงตื้นมาก และมีสภาพการชะล้างพังทลายสูงมาก (กรมพัฒนาที่ดิน, 2548)

หมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 700-1,600 เมตร จัดอยู่ในพื้นที่ที่เป็นป่าประเภทป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพรรณพืชและพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด รวมถึงพืชพรรณ ไม้ที่เป็นพืชสมุนไพร

จากการสังเกตสภาพพื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่หมู่บ้านแม่กำปอง จัดได้ว่าเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากมาจากหมู่บ้านแม่กำปองเป็นพื้นที่ด้านในสุดของตำบลห้วยแก้ว ดังนั้นการพัฒนาหรือการกระจายความเจริญจึงล่าช้า เช่น สาธารณูปโภค ถนนหนทาง เพราะต้องผ่านหมู่บ้านห้วยแก้ว และบ้านธารทอง ก่อนเข้าหมู่บ้าน

3.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

หมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากทะเลจีนใต้ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากอ่าวเบงกอล แบ่งเป็น 3 ฤดู ดังนี้

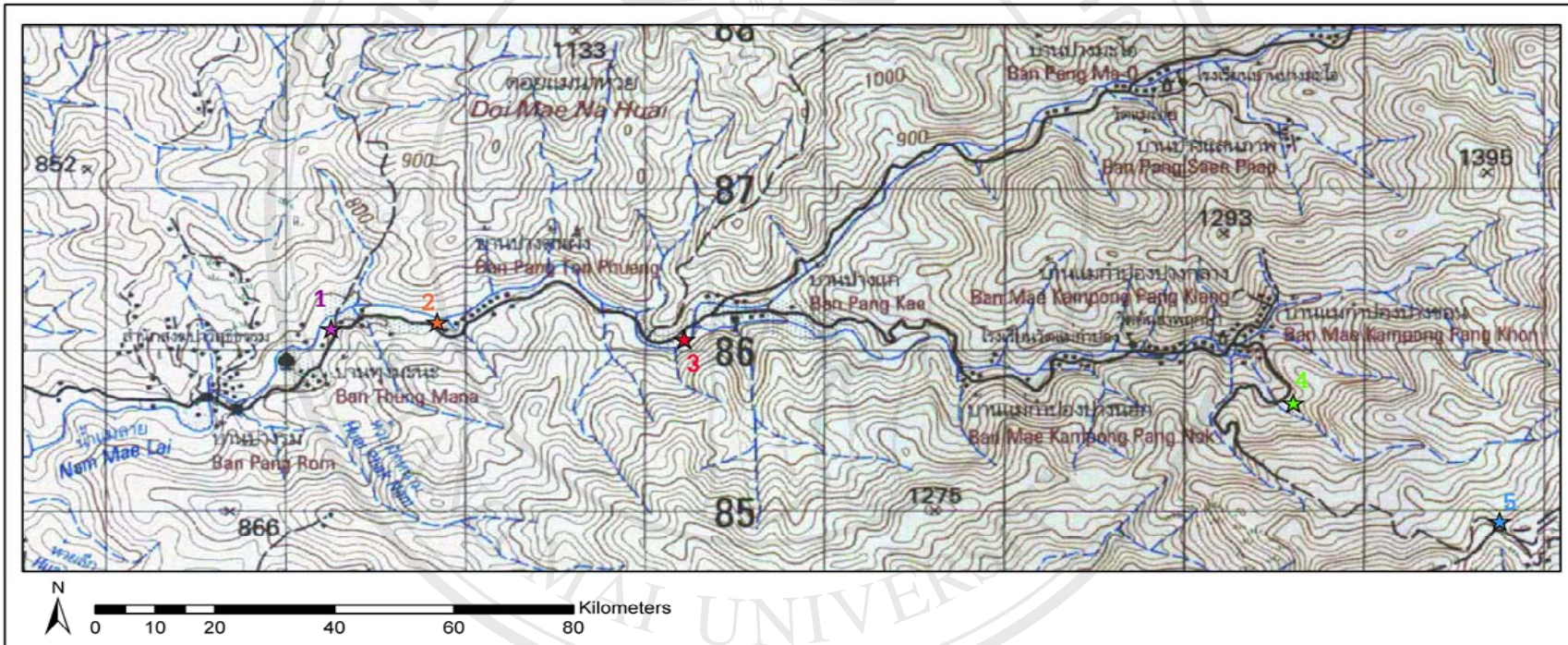
ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน อุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน ประมาณ 39.6 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนสิงหาคม ประมาณ 180 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม ประมาณ 9.9 องศาเซลเซียส

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยว บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

1.สวนหินงาม

2.หินโยกหินคลอน

3.ผาน้ำลอด

4.น้ำตกแม่กำปอง

5.ดอยม่อนล้าน

ภาพที่ 3.2 แหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง

3.3 โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนที่สูง ในอดีตการเข้าถึงค่อนข้างลำบาก สภาพถนนนั้นเป็นเพียงทางดินแคบ ๆ การตั้งบ้านเรือนในระยะแรกนั้นตัวบ้านและพื้นบ้านจะสร้างด้วยไม้ไผ่ที่ทำการสับให้เป็นแผ่น แผ่ขยายเรียงต่อกันไปในแนวตั้ง สำหรับหลังคามุงด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ได้แก่ หญ้าคา ตองตึง แต่ปัจจุบันบ้านเรือนของชาวบ้านแม่กำปองมีโครงสร้างที่ค่อนข้างแข็งแรงจากการสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งจึงมีความทนทานกว่าบ้านที่สร้างด้วยไม้ไผ่ ส่วนการเดินทางเข้าถึงหมู่บ้านแม่กำปองในปัจจุบันสามารถใช้การเดินทางโดยรถยนต์ได้ตลอดทั้งปี และปัจจุบันได้มีการสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเชื่อมต่อระหว่าง บ้านแม่กำปอง- คอยม่อนล้าน-อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ทำให้การเดินทางไปยังหมู่บ้านแม่กำปองมีมากขึ้น โดยเฉพาะการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว สำหรับระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ในหมู่บ้านแม่กำปองมีดังนี้

- ไฟฟ้า ใช้ไฟฟ้าจากระบบไฟฟ้าพลังน้ำ โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์การไฟฟ้าพลังน้ำเพื่อการบริหารงาน และไฟฟ้างดกล่าวสามารถแจกจ่ายกระแสไฟให้ทุกครัวเรือน
- น้ำประปา มีการใช้น้ำประปาภูเขาทุกครัวเรือน
- การคมนาคม มีถนนเข้าถึงหมู่บ้าน 1 เส้นทาง มีระยะทางจากอำเภอถึงหมู่บ้าน 20 กิโลเมตร และภายในหมู่บ้านมีถนนความยาวรวม 4 กิโลเมตร เป็นถนนคอนกรีตทั้งหมด
- โทรศัพท์ ครัวเรือนในหมู่บ้านยังไม่มีโทรศัพท์ใช้ แต่มีโทรศัพท์สาธารณะผ่านดาวเทียม จำนวน 1 เลขหมาย

หมู่บ้านแม่กำปองมีบริการสาธารณะต่างๆ ดังนี้

- ศาสนสถาน มีวัด จำนวน 1 แห่ง คือ วัดแม่กำปอง
- โรงเรียน มีโรงเรียนสอนถึงระดับประถมศึกษา จำนวน 1 แห่ง

3.4 โครงสร้างประชากร

ประชากรในหมู่บ้านแม่กำปองเป็นคนพื้นเมือง หรือคนเมือง ซึ่งเดิมที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอคอยสะเกิดและได้อพยพมาทำสวนเมี่ยงอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านแม่กำปองมาเป็นระยะเวลาานกว่าร้อยปีมาแล้ว นอกจากนั้นยังมีชนเผ่าขมุซึ่งแต่เดิมเป็นคนรับจ้างเก็บเมี่ยงให้กับชาวบ้านแม่กำปอง และได้มีการแผ้วถางป่าเพื่อปลูกบ้านอยู่ในหมู่บ้านด้วย และปัจจุบันได้ผสมกลมกลืนกับคนพื้นเมืองไปแล้ว

3.4.1 ครั้วเรือน

ปัจจุบันหมู่บ้านแม่กำปองมีครั้วเรือนตั้งถิ่นฐานอยู่ประมาณ 130 ครั้วเรือน ตั้งบ้านเรือน โดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่มบ้าน (ป๊อก) 6 ป๊อก ได้ดังนี้

กลุ่มบ้าน	ครั้วเรือน
ปางนอก	30
ปางกลาง	19
ปางซอน	18
ปางโตน	15
ปางใน 1	14
ปางใน 2	34
รวม	130

3.4.2 จำนวนประชากร

หมู่บ้านแม่กำปองมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 394 คน เป็นประชากรชาย 196 คน หรือร้อยละ 49.75 และประชากรหญิง 198 คน หรือร้อยละ 50.25

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรในหมู่บ้านแม่กำปอง

ประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	196	49.75
หญิง	198	50.25
รวม	394	100.0

เมื่อทำการจำแนกประชากรตามกลุ่มอายุ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 18 – 60 ปี ซึ่งจัดว่าเป็นวัยแรงงานของหมู่บ้าน มีจำนวน 265 คน หรือร้อยละ 67.26 กลุ่มอายุ 6 – 17 ปี มีจำนวน 69 คน หรือร้อยละ 17.51 กลุ่มอายุ 61 ปีขึ้นไป ซึ่งจัดเป็นวัยชรา มีจำนวน 41 คน หรือร้อยละ 10.41 และประชากรวัยทารกที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี มีจำนวน 19 คน หรือร้อยละ 4.82

ตารางที่ 3.2 จำนวนประชากรในหมู่บ้านแม่กำปอง จำแนกตามอายุ

กลุ่มอายุของประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	19	4.82
6 – 17 ปี	69	17.51
18 – 60 ปี	265	67.26
มากกว่า 60 ปี	41	10.41
รวม	394	100.0

3.4.3 ระดับการศึกษา

ชาวบ้านแม่กำปองที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 165 คน และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 คน และไม่มีผู้จบการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย และไม่มีผู้ไม่รู้หนังสือในหมู่บ้าน

สำหรับเยาวชนในหมู่บ้านที่อยู่ระหว่างศึกษาเล่าเรียนมีจำนวนทั้งสิ้น 98 คน จำแนกเป็นระดับชั้นอนุบาล 6 คน ระดับการศึกษาภาคบังคับ(ป.1 – ม.3) จำนวน 56 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและสายอาชีพ (ปวช.) จำนวน 30 คน และระดับอนุปริญญา (ปวส.) จำนวน 6 คน

3.4.3 การสาธารณสุข

หมู่บ้านแม่กำปองมีการใช้ส้วมอย่างถูกต้องลักษณะทุกหลังคาเรือน ถึงแม้ในหมู่บ้านจะไม่มีสถานีอนามัย แต่ก็มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) คอยดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยของคนในหมู่บ้าน และยังมีกลุ่มสมุนไพร(หมอเมือง) ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถรักษาโรคเล็กๆ น้อยๆ ให้กับคนในหมู่บ้านได้ และจากข้อมูล กชช.2 ค ในหมู่บ้านนี้ไม่มีผู้พิการ และผู้ป่วยจากโรคติดต่อและโรคร้ายแรงประเภทต่างๆ เลย

3.5 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมของชาวบ้านแม่กำปอง เป็นสังคมแบบชนบท มีความสำคัญกันแบบเครือญาติ โดยเฉพาะในแต่ละกลุ่มบ้านจะมีกลุ่มเครือญาติซึ่งใช้นามสกุลเดียวกันหลายครัวเรือน ชาวบ้านแม่กำปองมีความเป็นอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความนับถือผู้นำ และให้ความร่วมมือ

ชาวบ้านแม่กำปองทุกคนนับถือศาสนาพุทธ มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และการเคารพนับถือเฉกเช่นเดียวกับสังคมชาวล้านนาโดยทั่วไป คือ มีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีการช่วยเหลือกันอย่างเครือญาติ และมีการเคารพนับถือตามระบบอาวุโส คือ ผู้น้อยจะเคารพนับถือ

ผู้ใหญ่ และทุกคนจะนับถือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว สังเกตได้จากวันสำคัญต่างๆ เช่น วันปีใหม่ เมือง วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ฯลฯ ลูกหลานก็จะพากันไปทำบุญถวายทานไปหาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษตนเอง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญเคารพนับถือต่อผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และครูอาจารย์ที่สอนในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อความเจริญเติบโตและความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งทางวัตถุและค่านิยม และถึงแม้ว่าหมู่บ้านแม่กำปองจะเป็นชุมชนเล็กๆ ประชากรยังคงรักษาความสัมพันธ์แบบเครือญาติไว้ มีความรู้จักคุ้นเคยกัน ทำให้การดำเนินภารกิจการทำงานสำคัญของหมู่บ้านเป็นไปด้วยดี ชาวบ้านแม่กำปองก็มีการปรับตัวต่อการเติบโตทางด้านวัตถุและค่านิยมที่เกิดขึ้น เช่น มีการส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาต่อในเมือง ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการละทิ้งอาชีพดั้งเดิมของชุมชน มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่อาชีพใหม่มากขึ้น นอกจากนี้วัยรุ่นในหมู่บ้านมีการเลียนแบบพฤติกรรม การแต่งกายจากในเมืองเข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้าน ซึ่งมีผลกระทบต่อการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีของชุมชนได้

3.6 การปกครองและการจัดกลุ่มในหมู่บ้าน

หมู่บ้านแม่กำปองมีระบบการปกครองและมีการจัดการกลุ่มต่างๆ ดังนี้

3.6.1 การปกครอง

การปกครองหมู่บ้านแม่กำปองมีผู้นำชุมชนคือพ่อหลวงนายสมศักดิ์ พวงเรือนแก้วเป็นผู้ใหญ่บ้าน และมีการแบ่งการปกครองของเป็นชุมชนขนาดเล็กย่อยๆ อีก 6 กลุ่มบ้าน(ป๊อก) โดยแต่ละป๊อกจะมีผู้นำประจำป๊อกอีกต่างหากซึ่งสะดวกในการบริหารจัดการ โดยแต่ละป๊อกมีชื่อดังนี้

- ป๊อกปางนอก
- ป๊อกปางกลาง
- ป๊อกปางขน
- ป๊อกปางโดน
- ป๊อกปางในหนึ่ง
- ป๊อกปางในสอง

3.6.2 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน: มีความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม กล่าวคือยังคงใช้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ เพราะเป็นชุมชนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานด้วยกัน ซึ่งจะมีการช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่ในระหว่างเครือญาติตามปกติ ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชุมชนนั้น เป็นลักษณะของระบบกลุ่มช่วยเหลือกันคือ มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ

ภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางอาชีพหวังผลทางเศรษฐกิจ กลุ่มอายุหวังผลทางสังคม วัฒนธรรม หรือกลุ่มทางสังคมอื่นๆ แต่ก็ยังใช้ระบบเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การจัดการความสัมพันธ์และการจัดการกลุ่ม: ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ชี้แนะให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีสนใจมีการรวมกลุ่มกัน ให้มีการคัดเลือกประธานกลุ่มและตำแหน่งต่างๆ ของแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นให้แต่ละกลุ่มมีการวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มต่อไป โดยมีผู้นำในหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครูอาจารย์ในหมู่บ้าน คอยสนับสนุน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาบุคคล ให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบและรู้จักการเสียดสภาระหว่างกันเพื่อชุมชนมากขึ้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ได้มีโอกาสต่อรอง ขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกได้ดีขึ้น รวมทั้งในระดับครัวเรือนก็จะได้มีรายได้มาพัฒนาครอบครัวด้วย

3.6.3 การรวมกลุ่มของชาวบ้าน

ชาวบ้านแม่กำปองมีการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ดังนี้

1) กลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปอง จำกัด(สหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปอง) เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2529 จัดทะเบียนเป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์บริการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการกระแสไฟฟ้าแก่ชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งสนับสนุนให้ทุนกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพแก่สมาชิกสหกรณ์ สำหรับงบประมาณในการจัดตั้งนั้นมาจากเงินของสมาชิกที่ถือหุ้นเมื่อแรกเข้าเป็นสมาชิก มีการบริหารดำเนินการโดยคณะกรรมการและมีวาระในการบริหาร 4 ปี เมื่อครบวาระแล้วจะให้กรรมการคนหนึ่งจับสลากเพื่อออกจากตำแหน่ง จากนั้นจะทำการเลือกตั้งบุคคลขึ้นมาดำรงตำแหน่งที่ว่าง ข้อกำหนดสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือประธานกรรมการไม่สามารถดำรงตำแหน่งเกิน 2 สมัย โดยในจำนวนสมาชิกของสหกรณ์จะมีทั้งสมาชิกจากหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ บ้านแม่ลาย บ้านป้อก และบ้านธารทอง ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 193 คน และมีทุนในการดำเนินการจำนวน 669,489 บาท

ผลการดำเนินการของสหกรณ์นั้นสามารถทำรายได้เข้าสหกรณ์ปีละประมาณ 100,000 บาท โดยรายได้หลักมาจากการขายกระแสไฟฟ้าให้แก่สมาชิกและเงินดอกเบี้ยที่ได้จากสมาชิกของสหกรณ์กู้ยืมและดอกเบี้ยเงินฝากจากธนาคาร ในส่วนของปัญหาการดำเนินการที่ผ่านมา สหกรณ์ประสบกับปัญหาสำคัญ คือ สหกรณ์มีหนี้ค้างชำระจากสมาชิกที่กู้ยืมติดต่อกันหลายปี รวมเงินประมาณ 200,000 บาท สาเหตุเกิดจากสมาชิกที่กู้ยืมเป็นญาติพี่น้องกับเหรียญคนก่อนๆ และมีการให้กู้ยืมโดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน มีเพียงผู้ค้ำประกันเท่านั้น และคนกลุ่มนี้ได้ย้ายออกจากหมู่บ้านไปแล้วทำให้การติดตามให้ชำระหนี้ค่อนข้างลำบาก

2) กลุ่มสตรีแม่บ้าน เริ่มดำเนินการเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน รวมถึงการหารายได้เสริมจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม อาทิ มันฝรั่งทอด กล้วยตาก เป็นต้น โดยกลุ่มสตรีแม่บ้านได้รับการช่วยเหลือและแนะนำในเรื่องของการรวมกลุ่มการดำเนินการจากพัฒนาชุมชน สำหรับงบประมาณในการดำเนินการนั้นได้รับจากโครงการซีพี ปัจจุบันมีทุนในการดำเนินการจำนวน 45,000 บาท มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 55 คน โดยสมาชิกสามารถกู้ยืมเงินของกลุ่มได้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี การบริหารดำเนินการนั้นจะบริหารในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการเหล่านั้นได้มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกกลุ่ม ปัจจุบันคณะกรรมการบริหารประกอบด้วย

นางศรีจุม	ไทยสมุทร	ประธาน
นางสุดา	พวงเรือนแก้ว	รองประธาน
นางโสพิศ	เพียรปราบทุกข์	ประชาสัมพันธ์
นางวันเพ็ญ	ทิพย์มหาวิน	ประชาสัมพันธ์
นางสาวเกษแก้ว	แสนคำมงคล	ประชาสัมพันธ์
นางแสงคำ	พวงอินไพล	ประชาสัมพันธ์
นางศรีวิชัย	ตะฮูด	เลขานุการ
นางจำ	ศรีดวง	เลขานุการ
นางปิมปา	พิมมหาวิน	เลขานุการ
นางอำพร	ไทยสมุทร	เลขานุการ
นางพวงลักษณ์	ต่อสนิท	เลขานุการ
นางอรุณี	พวงเรือนแก้ว	เหรัญญิก
นางเกษร	เสทชยะ	เหรัญญิก
นางวรรณมา	กิตติคุณ	เหรัญญิก
นางนงวิชัย	ริญญา	เหรัญญิก

3) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ และการประหยัด รวมทั้งเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน เริ่มดำเนินการเมื่อ 18 สิงหาคม 2540 โดยได้รับการส่งเสริมให้รวมกลุ่มจากพัฒนาชุมชน โดยชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจจึงมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแม่กำปอง ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 85 คน มีทุนในการดำเนินการทั้งหมด 151,721 บาท ซึ่งมาจากเงินออมของสมาชิก มีการบริหารดำเนินการโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน การปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกจะคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 ต่อปี

4) กลุ่มหมอมืองสมุนไพรมแม่กำปอง เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2541 โดยเริ่มแรกมีการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการมีจำนวนสมาชิก 20 คน มีทุนในการดำเนินการ 5,000 บาท

5) กลุ่มดนตรีพื้นเมือง เริ่มมาจากเดิมที่ชาวบ้านต่างคนต่างเล่นตามอัธยาศัยของแต่ละคน ผู้ใหญ่บ้านจึงเสนอและชักชวนให้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อจะได้ของบประมาณช่วยเหลือได้ และเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่นักดนตรีจากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเครื่องดนตรีและเสื้อผ้านั้น ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมส่งเสริมสหกรณ์

6) กลุ่มฟ้อนรำ เริ่มแรกมีการเชิญอาจารย์มาสอนโดยใช้งบประมาณจากโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน สำหรับเครื่องแต่งกายได้รับความช่วยเหลือจากคุณใหม่ ซึ่งเป็นภรรยาของคุณจอห์น ที่มาสร้างบ้านพักตากอากาศในพื้นที่หมู่บ้านบริเวณปางขอน

7) กลุ่มมัคคุเทศก์ ทำหน้าที่หลักในการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจกิจกรรมเดินป่า ซึ่งหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่าจำนวนของมัคคุเทศก์ที่เป็นสมาชิก ก็ยังมีชาวบ้านที่สามารถทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้อีกหลายคน สำหรับความช่วยเหลือจากทางอำเภอและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคเหนือ ก็ได้จัดให้มีการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้แก่ชาวบ้านที่สนใจเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

8) กลุ่มฌาปนกิจศพ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ จัดกิจกรรมเป็นครั้งคราว เพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้ที่เสียชีวิตในชุมชน เริ่มดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว

9) กลุ่มผู้สูงอายุ จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความเคารพแก่ผู้สูงอายุให้เป็นปวงนิยบุคคลซึ่งเป็นที่พึงของลูกหลาน เริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2536

10) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.) เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุข มีสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขจำนวน 9 คน มีศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน 1 แห่ง และมีกองทุนยาให้บริการแก่ชาวบ้าน

3.7 สภาพทางเศรษฐกิจ

หมู่บ้านแม่กำปอง ชาวบ้านทั้งหมดมีพื้นฐานการประกอบอาชีพเพาะปลูกและทำสวนเมี่ยง ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากการแปรรูปชาเมี่ยงส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลาง สถานภาพของชาวบ้านแม่กำปองจึงเป็น “พ่อเลี้ยง” และ “แม่เลี้ยง” สวนเมี่ยง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาทางหน่วยงานราชการได้มีการเข้าไปส่งเสริมให้ชาวบ้านแม่กำปองทำการเกษตรอื่นๆ เพิ่มเติมจาก

สวนเมียง เช่น ปลูกกาแฟ กะทกรก กล้าย รวมถึงการแปรรูปอาหารต่างๆ เช่น ทำกล้วยฉาบ มันฉาบ เผือกฉาบ และกล้วยตาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ปลูกเห็ดหอมอีกด้วย

จากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน(กชช.2ค) ปี พ.ศ. 2546 ระบุว่าหมู่บ้านแม่กำปอง ชาวบ้านทั้งหมด 130 ครัวเรือนมีการปลูกชาเมียงเป็นพืชเกษตรหลัก โดยมีพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 1,700 ไร่ เฉลี่ยครัวเรือนละ 10 ไร่ และชาเมียงสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านโดยเฉลี่ยประมาณ 15,000 บาทต่อปี มีชาวบ้านจำนวน 43 ครัวเรือนที่ปลูกพืชเกษตรเสริม คือ กาแฟ มีพื้นที่เพาะปลูก 300 ไร่ สร้างรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,000 บาทต่อปี นอกจากนั้นมีชาวบ้าน 20 ครัวเรือน เลี้ยงวัวเพื่อขาย มีวัวในหมู่บ้านประมาณ 326 ตัว สร้างรายได้เฉลี่ย 15,000 บาทต่อปี และมีชาวบ้าน 5 ครัวเรือน เลี้ยงหมูเพื่อขาย มีหมูในหมู่บ้านประมาณ 26 ตัว สร้างรายได้เฉลี่ย 8,000 บาทต่อปี

ที่ดินในหมู่บ้าน 1,550 ไร่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ และ 150 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ประเภท ส.ค.1

นอกเหนือจากรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กำปองยังมีรายได้จากการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นด้วย

ข้อสังเกต ในหมู่บ้านแม่กำปองไม่มีชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาข้าว หรือทำข้าวไร่ไว้เพื่อบริโภค

3.8 ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

หมู่บ้านแม่กำปองมีสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยือนในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

3.8.1 ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource)

ประการแรก หมู่บ้านมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต คือทั้งชาวบ้านเป็นชาวพื้นเมือง มีวิถีชีวิตแบบชาวเหนือ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพื้นเมืองของชาวเหนือ นิยมรับประทานข้าวเหนียว การแต่งกายของหญิงที่อยู่ในหมู่บ้านนิยมนุ่งผ้าซิ่น ผู้ชายนิยมใส่เดี๋ยวเมือง มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูการเล่นดนตรีพื้นเมืองและการฟ้อนประจำถิ่น การสร้างบ้านมีลักษณะเด่นแตกต่างจากหมู่บ้านทั่วไปคือ มีลักษณะการปลูกบ้านชิดกัน โดยไม่มีรั้วกั้นอาณาเขต ใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก เรียงสลับกันขึ้นไปตามไหล่เขา วันสำคัญทางพุทธศาสนาชาวบ้านจะไปช่วยกันทำกิจกรรมที่วัดแม่กำปอง มีการศึกษา อบรม และการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค โดยมีวัดแม่กำปองเป็นศูนย์กลาง

3.8.2 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) อีกประการหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวในบ้านแม่กำปองมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และประเพณีของชุมชน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงที่นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้ ซึ่งในช่วงการเดินทางมาเที่ยว

บ้านแม่กำปองมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายตามลำดับดังนี้ คือ สำนักสงฆ์ป่าวิสุทธิธรรม สวนหินงาม หินมหัศจรรย์ น้ำตกธารทอง โครงการหลวงดินตอก ผาน้ำลอด โรงไฟฟ้าพลังงานน้ำตามพระราชดำริ ดอกเอื้องดิน ซึ่งเป็นราชินีของดอกไม้ของบ้านแม่กำปอง และหลังจากนั้นเป็นช่วงทิวป่าขึ้นสู่ยอดดอยม่อนล้านซึ่งมีพรรณไม้หลายร้อยชนิด ชมดอกซากุระป่า สวนสน สวนสมเด็จพระยาและลานตากอากาศ จุดชมวิวที่สวยงาม ยามรุ่งอรุณมีทะเลหมอก ตอนกลางคืนสามารถมองเห็นไฟจากตัวเมืองเชียงใหม่-ลำปาง ได้ชัดเจน มีบ้านพัก สถานที่สำหรับตั้งแคมป์พักผ่อนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเส้นทางเดินป่าจากหมู่บ้านแม่กำปองถึงยอดดอยม่อนล้านมีจุดเด่นคือ

- ธรรมชาติที่สวยงาม
- อากาศและสภาพแวดล้อมสะอาด บริสุทธิ์ ไร้มลภาวะ
- มีความหลากหลายของพรรณไม้
- เป็นแหล่งกำเนิดสมุนไพรชนิด
- ความอุดมสมบูรณ์ของป่า
- มีความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากนี้บ้านแม่กำปองยังมีความเป็นธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนอยู่ใกล้แหล่งน้ำซับต้นน้ำลำธาร และมีการจัดการระบบประปาชนบทอย่างมีประสิทธิภาพ จึงไม่มีปัญหาเรื่องน้ำอุปโภคบริโภคแต่อย่างใด อีกทั้งสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง และหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้นชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่สนใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมายกรมป่าไม้และในหลักการท่องเที่ยวเชิงสภาพธรรมชาติในพื้นที่จึงมีความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ แต่เนื่องจากมีความเปราะบางของธรรมชาติ จึงมีศักยภาพในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัด จะเห็นได้ว่าหมู่บ้านมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายน่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาด

หมู่บ้านแม่กำปองมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดังนี้

1. ไฟฟ้า ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กำปองได้ร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ไฟฟ้าซึ่งผลิตโดยพลังงานน้ำ 3 แห่ง ให้บริการตั้งแต่ปี 2526 ถึงปัจจุบัน โดยมีกำลังการผลิตได้เอง
2. ประปา มีการจัดการดำเนินการบริหารระบบประปาภูเขาประจำหมู่บ้านด้วยตนเอง
3. การสื่อสาร ไปรษณีย์ การออมทรัพย์ และโทรศัพท์ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนการออมทรัพย์ร่วมกับธนาคารออมสินและกรมการปกครอง มีพ่อหลวงพรมมินทร์เป็นตัวแทนการสื่อสารทางไปรษณีย์และรับฝากเงินจากชาวบ้าน

4. การสาธารณสุข หมู่บ้านนี้เป็นสมาชิกอาสาสาธารณสุขขั้นมูลฐาน โดยมีพ่อหลวงบ้านได้รับการอบรมความรู้ขั้นพื้นฐานสาธารณสุข

5. ถนน ถนนทางเข้าหมู่บ้านอยู่ในสภาพดี มีป้ายบอกทางชัดเจนเข้าถึงหมู่บ้านโดยง่าย
ความสามารถในการเข้าถึง
การคมนาคมโดยรถยนต์จากเชิงใหม่ถึงหมู่บ้านแม่กำปองสะดวกตลอดปี แต่ช่วงขึ้นดอย
ม่อนล้าน ควรเป็นรถที่ขับเคลื่อนด้วย 4 ล้อ หรือเดินเท้าทัวร์ป่าขึ้นไป เส้นทางเข้าหมู่บ้านมี 3
เส้นทางคือ

1. จากอำเภอเมืองเชียงใหม่ – อำเภอสันกำแพงถึงบ้านแม่กำปอง 50 กม.
2. จากอำเภอเมืองเชียงใหม่ – อำเภอคอกะเสียดถึงบ้านแม่กำปอง 51 กม.
3. จากกิ่งอำเภอแม่ออน – น้ำพุร้อนสันกำแพงถึงบ้านแม่กำปอง 18 กม.

หมู่บ้านแม่กำปองมีความจำกัดในเรื่องของพื้นที่ สังกัดได้จากหมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ใน
บริเวณหุบเขา และชาวบ้านได้ปลูกบ้านในแนวลดหลั่นเรียงสลับกันบริเวณไหล่เขา 2 ข้างทางถนน
ทำให้มีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ในระดับหนึ่งในด้านการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว
กรพัฒนาเพื่อสร้างสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ความสะดวก และความแออัดหากมีการพัฒนาแม่กำปองให้มี
การขยายแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเติบโตขึ้นเป็นไปได้อย่างเนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่ดังกล่าว
บ้านแม่กำปองไม่มีศักยภาพในด้านกายภาพ เนื่องจากหมู่บ้านมีขนาดเล็ก มีการปลูกบ้านชิดกัน
หากมีการสร้างจำนวนบ้านพักหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว จะทำ
ให้เกิดความแออัด และนำมาซึ่งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องใช้ในการสร้างสิ่งเหล่านั้น จึง
ไม่สามารถที่จะรองรับการขยายตัวทางธุรกิจท่องเที่ยวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในอนาคตได้อย่าง
เพียงพอ ซึ่งความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพจะต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ตาม
ความวัตถุประสงค์ได้

บ้านแม่กำปองมีศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
และธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม แม้จะมีขีดจำกัดในด้านกายภาพที่ไม่สามารถขยายพื้นที่
การรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อก่อสร้างอาคาร หรือสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่านี้ได้ แต่
บ้านแม่กำปองยังมีความสามารถในการรองรับทางด้านสังคมและเชิงนิเวศที่ว่ามีความพร้อมในด้าน
สิ่งอำนวยความสะดวก ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจให้แก่
นักท่องเที่ยว มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้มากเกินไปเกินกว่าสภาพธรรมชาติของพื้นที่และบริเวณ
ใกล้เคียงจะรับได้ และนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินและความประทับใจจากกิจกรรมที่
ชุมชนในหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว กิจกรรมได้แบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น
กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์พืช กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้านกลุ่ม

จักสาน กลุ่มตีเหล็ก เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวจะเป็นการให้ความรู้ ประสบการณ์ แลกเปลี่ยน วัฒนธรรม และทำให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาธรรมชาติ เกิดความตระหนักและรับผิดชอบต่อการ

รักษาระบบนิเวศภายใต้การจัดการของชุมชนมีส่วนร่วมในท้องถิ่น

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตภูเขาและ หุบเขา มีแม่น้ำไหลผ่านตั้งแต่หัวบ้านจนถึงท้ายบ้าน สภาพภูมิศาสตร์ยังมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ อากาศเย็นตลอดทั้งปี มีพืชสมุนไพร และมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม ทำให้ผู้นำ หมู่บ้านได้มีแนวคิดนำเอาฐานทรัพยากรที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้านแม่กำปอง โดยจัดให้มีโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในพื้นที่หมู่บ้านและใกล้เคียง โดยใช้หมู่บ้านแม่กำปอง เป็นศูนย์กลางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถจำแนก ได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และประเพณีของชุมชน การศึกษาวิถีชีวิตแบบชาวเหนือของหมู่บ้านแม่กำปองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ ภาษาที่ใช้เป็น ภาษาพื้นเมืองของภาคเหนือ การทำสวนชาเมี่ยง สวนกาแฟ ของชาวบ้าน ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ได้แก่ วัดแม่กำปอง และมีโบสถ์ไม้สักกลางน้ำ อันเป็นแนวคิดแบบ ล้านนา ส่วนประเพณีและเทศกาลในหมู่บ้าน ได้แก่ พิธีบายศรีสู่ขวัญ การทำบุญตักบาตร ประเพณี ยี่เป็ง วันสงกรานต์ การบวชพระ การแต่งงาน และมีการละเล่นของท้องถิ่น ได้แก่ การฟ้อนต่างๆ คนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ สะล้อ ซอ ซึง เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ ของหมู่บ้านแม่กำปองมีหลายแห่ง แวดล้อมด้วยป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์และมีทิวเขาสลับซับซ้อน ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงาม ประกอบกับหมู่บ้าน แม่กำปองตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ทำให้หมู่บ้านมีอากาศหนาวเย็น ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวสวยงาม มากมาย ทั้งในเขตชุมชนและเขตบริเวณใกล้เคียง อาทิเช่น น้ำตกแม่กำปอง ผาน้ำลอด เป็นความ แปลกของธรรมชาติที่ลำธารแม่กำปองไหลลอดผ่านก้อนหินผาใหญ่หายไปด้านหนึ่งและไหลออกมา อีกด้านหนึ่ง สวยงามน่าอัศจรรย์ สวนหินงาม เป็นบริเวณที่มีลานหินจำนวนมากอยู่ระเกะระกะ คล้ายเป็นสวนหิน เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม หินโยกหินคลอน เป็นก้อนหินขนาด ใหญ่ เมื่อเข้าไปผลักจะโยกหรือคลอนได้ คอยม่อนล้าน มีจุดกางเต็นท์ บ้านพักรับรอง จุดชม

ทัศนียภาพยามเช้า

หมู่บ้านแม่กำปอง

มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทาง

ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงที่นักท่องเที่ยว สามารถเที่ยวชมได้ ซึ่งในช่วงการเดินทางมาท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง มีสถานที่ท่องเที่ยว หลากหลาย มีจุดชมวิวที่สวยงาม ยามอรุณรุ่งจะมีทะเลหมอก ตอนกลางคืนนั้นสามารถมองเห็นไฟจาก

ตัวเมืองเชียงใหม่-ลำปางได้ชัดเจน มีบ้านพัก สถานที่สำหรับตั้งแคมป์พักผ่อนได้เป็นอย่างดี เส้นทางเดินป่าจากหมู่บ้านแม่กำปองถึงยอดดอยม่อนล้านมีจุดเด่น คือ มีธรรมชาติที่สวยงาม มีอากาศและสภาพแวดล้อมสะอาด บริสุทธิ์ ไร้มลภาวะ ซึ่งจะประกอบไปด้วยความหลากหลายของพันธุ์ไม้นานาชนิด ที่เป็นแหล่งกำเนิดสมุนไพรชนิด และพันธุ์ไม้ที่หาได้ยาก เช่น ดอกเอื้องดิน มีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สัตว์และแมลงต่างๆ นอกจากนั้นยังสามารถศึกษาวิถีการเลี้ยงชีพ โดยการเก็บใบเมี่ยงและหาของป่าของชาวบ้าน และที่จุดดอยม่อนล้านเป็นที่ราบยอดเขาสามารถเห็นวิวแอ่งเชียงใหม่และลำปางได้ สามารถตั้งแคมป์ได้ป่าสนโดยมีเจ้าหน้าที่อุทยานแม่่อนดูแลความปลอดภัย

ซึ่งจากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปองในภาพรวม ดังนี้

3.8.3 จุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านแม่กำปอง

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นเป็นการสร้างมูลค่าทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทว่าบ้านแม่กำปองมีการจำกัด “พื้นที่” ที่เปิดให้แก่สาธารณะเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ตามความสมัครใจของเจ้าของพื้นที่เอง จึงทำให้หมู่บ้านมีสถานะเป็น “หมู่บ้านที่ถูกท่องเที่ยว” มากกว่า “หมู่บ้านท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นบริษัทนำเที่ยวยังมีส่วนช่วยจำกัดและจัดสรรปริมาณนักท่องเที่ยวไม่ให้มากเกินไปจนขีดจำกัดที่ชุมชนจะสามารถรับรองได้อีกด้วย

นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการริเริ่มและดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้นำชุมชนบ้านแม่กำปองเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พยายามหาทางคิดค้นหนทางพัฒนาพื้นที่หมู่บ้าน และสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนอยู่เสมอ ทำให้ชุมชนบ้านแม่กำปองเป็นชุมชนที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พร้อมกันนั้นก็สามารถดึงดูดให้บุคลากรจากภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างสม่ำเสมอ สังเกตได้จากโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นเช่น โครงการอบรมหมอนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ โครงการปลูกไม้ประดับสองข้างทางเข้าหมู่บ้าน และล่าสุดคือโครงการประหยัดไฟฟ้าในช่วงเวลาเย็น เพื่อให้พลังไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำมีเพียงพอสำหรับความต้องการของทุกครัวเรือน เป็นต้น ผู้ใหญ่บ้านแม่กำปองจึงได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และพร้อมจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือในทุกโครงการ ในฐานะที่เป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านแม่กำปองเป็นการเพิ่มบทบาทของ “เมี่ยง” และ “ป่าเมี่ยง” ซึ่งเป็นสินค้าเพื่อการบริโภค ให้สามารถเป็นสินค้าเพื่อการบริการซึ่งสามารถสร้างรายได้แก่ชุมชนโดยไม่ต้องเพิ่มแรงงานในระบบการผลิต ซึ่งไม่ใช่การแปร “คุณค่า” ให้เป็น “มูลค่า” แต่เป็นการสร้าง “มูลค่า” ให้เกิดขึ้นในระบบ “คุณค่า” ระบบนิเวศเกษตรของป่าเมี่ยงอันอุดมสมบูรณ์น่าจะมี

ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนเกิดความยั่งยืนหากมีการจัดการที่เหมาะสม เพราะเป็นการสร้าง “มูลค่า” ให้เกิดขึ้นสามารถส่งผลให้ชุมชนเกิดความตระหนัก ภาคภูมิใจและหวงแหนในทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้นเท่านั้นเอง

เนื่องจากตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นตลาดที่ดึงดูดผู้บริโภคนเฉพาะกลุ่ม ชุมชนบ้านแม่กำปองจึงมีอำนาจในการต่อรองเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้สามารถต่อรองกับบริษัทท่องเที่ยวให้จำกัดกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ โดยปกตินักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเป็นผู้ที่ต้องการเข้ามาชมธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยไม่ทำลายสิ่งเหล่านั้น ฉะนั้นนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวจึงมีแนวโน้มที่จะเคารพกฎกติกาของชุมชน และให้ความร่วมมือปฏิบัติตามเป็นอย่างดี

3.8.4 จุดด้อยของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านแม่กำปอง

แม้ว่าชาวบ้านจะมีอำนาจต่อรองกับบริษัทท่องเที่ยวในการจัดหานักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเข้ามาสู่ชุมชน แต่เนื่องจากหมู่บ้านแม่กำปองเป็นพื้นที่เปิด ทำให้นักท่องเที่ยวที่ชุมชน “ไม่ได้รับเชิญ” เข้ามาในชุมชนด้วย นักท่องเที่ยวอีกแบบหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่เข้าไปยืนกลับที่เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจในสถานที่ธรรมชาติ หรืออาจมาเดินเยี่ยมชมสิ่งแปลกใหม่ โดยไม่ต้องการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการบันเทิงเรีงรมย์เพียงอย่างเดียว ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองมีความเสี่ยงที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบมวลชนอยู่บ้าง กล่าวคือ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดคนจำนวนมากให้เข้ามาในพื้นที่ได้ แต่ไม่สามารถจัดการกับมลภาวะที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวเหล่านั้นได้ ซึ่งเห็นได้จากเศษขยะบริเวณน้ำตกแม่กำปองซึ่งนักท่องเที่ยวไม่ได้ทิ้งลงในถังขยะที่ชาวบ้านจัดเตรียมไว้ เป็นต้น

ชาวบ้านแม่กำปองที่ร่วมดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นผู้ที่มีความสร้างสรรค์พยายามคิดริเริ่มกิจกรรมแปลกใหม่ที่เป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ แต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่เพราะงบประมาณมีจำกัด หรือยังไม่มีผู้รู้จากภายนอกชุมชนมาให้ความรู้ที่เหมาะสม เช่นกลุ่มตัวอย่างบางกลุ่มต้องการจัดกิจกรรมดูนก เพราะเห็นว่าพื้นที่ป่ายังอุดมสมบูรณ์และมีนกหลากหลายพันธุ์ จึงต้องการเปิดตลาดสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมการดูนก แต่ยังคงขาดอุปกรณ์สำคัญได้แก่ กล้องส่องนกซึ่งมีราคาแพง หนังสือแสดงภาพ พันธุ์นก และช้อนกที่ใช้เป็นสากล และยังขาดแนวคิดในการจัดรูปแบบกิจกรรม เพราะไม่มีโอกาสศึกษาดูงานนอกชุมชน ชาวบ้านบางกลุ่มต้องการทำของที่ระลึกจากไม้ไผ่ซึ่งหาได้ง่ายภายในชุมชน หรือโดยใช้เศษที่เหลือจากการทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ แต่ยังมีวิทยากรที่จะเข้ามาสอนเทคนิคการวาดลวดลายลงบนผิวไม้ไผ่ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยังไม่ทั่วถึงอย่างแท้จริง อาจทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกว่าคุณเองไม่มีบทบาทต่อบางโครงการของชุมชน และอาจทำให้เกิด

ทัศนคติในแง่ลบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต่ำลง และอาจทำให้ชาวบ้านไม่ต้องการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมอื่นๆของชุมชนอีกด้วย เพราะเห็นว่าตนถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมใดๆทั้งที่ไม่มีส่วนได้ประโยชน์จากกิจกรรมนั้นๆ เลย ชุมชนที่ขาดการมีส่วนร่วมจำทำให้สมาชิกขาดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและปัญหาอื่นๆที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม

3.8.3 โอกาสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านแม่กำปอง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บ้านแม่กำปองค่อนข้างเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสนับสนุนและเผยแพร่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 และบริษัทนำเที่ยวต่างๆ โดยเฉพาะบริษัทเอราวัณ พี. ยู.ซี. ทัวร์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทนำเที่ยวรายใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ ในอนาคตพื้นที่บ้านแม่กำปองจะมีศักยภาพในการดึงเอานักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และต้องการแลกเปลี่ยน เรียนรู้วัฒนธรรมเข้ามามากยิ่งขึ้น ทำให้ชุมชนสามารถสร้างกฎระเบียบสำหรับการปฏิบัติตนในพื้นที่ชุมชนได้เข้มงวดขึ้น เพราะชุมชนมีสิทธิและอำนาจอันชอบธรรมในการปกป้องรักษาทรัพยากรของตนเอง ซึ่งย่อมทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆที่เข้ามาทำลายสิ่งแวดล้อม และขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถเข้ามาเที่ยวในชุมชนแห่งนี้ได้โดยไม่ขัดต่อกติกาของชุมชน

ปัจจุบันมีการสร้างถนนเชื่อมต่อจังหวัดเชียงใหม่กับลำปาง โดยตัดผ่านเส้นทางการท่องเที่ยวของกิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่อำเภอแจ้ห่มจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเช่นกัน ฉะนั้น หากทั้งสองที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มข้น จะยิ่งทำให้การท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์เกิดความเข้มแข็ง พร้อมกันนั้นการสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างการท่องเที่ยวยังเป็นการเปิดเส้นทางสายใหม่ของการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้น เพราะสามารถเดินทางเข้าสู่พื้นที่ได้ 2 เส้นทางทั้งยังได้มีโอกาสได้เรียนรู้วิถีชีวิตจากหลายชุมชนมากขึ้น พร้อมกันนั้น ชาวบ้านแม่กำปองยังโอกาสแลกเปลี่ยนแนวความคิดและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากพื้นที่ใกล้เคียงได้เช่นกัน

การพัฒนากลุ่มอาชีพเสริม ทำให้อาชีพในชุมชนตื่นตัวที่จะประกอบกิจกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ในช่วงเวลาที่นอกเหนือจากการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร โดยไม่จำเป็นต้องออกไปรับจ้างนอกชุมชน การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเสริมทำให้ชาวบ้านมีโอกาสในการพัฒนาทักษะฝีมือของตนตามสายงานที่ตนสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการนวดแผนไทย การทำเครื่องเรือน การแปรรูปสมุนไพร การทำไวน์ผลไม้ และการประดิษฐ์ของที่ระลึก เป็นต้น ความหลากหลายของอาชีพเสริมที่เกิดขึ้นจะทำให้บ้านแม่กำปองมีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เป็นจุดสนใจและเป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาชุมชนต่อไป

3.8.4 ข้อจำกัดในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านแม่กำปอง

บ้านแม่กำปองมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง แต่อาจจะทำให้สมาชิกชุมชนบางส่วนยินยอมพร้อมใจที่จะเป็น “ผู้ตาม” ที่เชื่อเสมอว่าการตัดสินใจนั้นถูกต้องที่สุด และเชื่อว่าการแสดงทัศนคติขัดแย้งกับผู้นำชุมชนเป็นการบั่นทอนทำลายการพัฒนาหมู่บ้านทำให้สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เข้าร่วมทุกขั้นตอนของกิจกรรมชุมชน โดยไม่ตั้งคำถามถึงเหตุผล หรือไม่แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้ง โดยเฉพาะขั้นตอนการแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ชาวบ้านจะพยายามแสดงความคิดเห็นในแง่บวก ทำให้ผู้นำชุมชนเชื่อว่าทุกคนพึงพอใจกับการตัดสินใจของตน แต่ไม่ทราบถึงข้อคิดเห็นที่แตกต่างไปซึ่งชาวบ้านไปพูดกันเองนอกเวทีประชุม ทำให้การสร้างความสำเร็จร่วมกันอย่างแท้จริงกระทำไม่ได้ยาก เพราะผู้นำไม่รู้มิตีความคิดของกลุ่มสมาชิกนั่นเอง

นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบ้านแม่กำปองยังมีข้อจำกัดในความสามารถในการรองรับ ซึ่งอาจเป็นผลดีต่อการจัดการการท่องเที่ยว เพราะทำให้นักท่องเที่ยวไม่เข้ามาในชุมชนจนมากเกินไปพื้นที่และชาวบ้านจะสามารถรองรับได้ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่กลายเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน ที่มุ่งเน้นแต่การรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวให้มากที่สุดโดยไม่คำนึงสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 3.3 จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัดของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กำปอง

จุดเด่น	จุดด้อย
<ul style="list-style-type: none"> - สามารถจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวได้ - มีผู้นำที่เข้มแข็ง - องค์กรภายนอกให้การสนับสนุนโครงการพัฒนา - มี “มูลค่า” จากระบบ “คุณค่า” ของธรรมชาติและวัฒนธรรม - มีอำนาจการต่อรองเพื่อกำหนดประเภทของนักท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลสิ่งแวดล้อมไม่ทั่วถึง - การมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง - ขาดการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ - ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน - ไม่สามารถควบคุมตลาดนักท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้ามาในชุมชน

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

โอกาส	ข้อจำกัด
<ul style="list-style-type: none"> - มีเส้นทางเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง - มีอาชีพเสริมที่ช่วยพัฒนาทักษะและความคิดสร้างสรรค์ - มีสิทธิในการสร้างกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม - มีศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกในชุมชนไม่ชอบแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ขัดแย้งกับนโยบายหลัก - ความสามารถในการรองรับมีขีดจำกัด - แรงงานสืบทอดวิถีการผลิตมีแนวโน้มลดลง - ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีการสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่มเป็นปึก ตามลำดับชั้นความสูงของพื้นที่ ทำให้กลุ่มบ้านที่อยู่ห่างไกลจากกลุ่มบ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวขาดโอกาสในการสร้างรายได้

บทที่ 4

การพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การศึกษาพัฒนาการของหมู่บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผลการศึกษาได้นำเสนอโดยแบ่งเป็นส่วนๆ ดังนี้

4.1 ประวัติความเป็นมา

การดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของบ้านแม่กำปองนั้น มีจุดเริ่มต้นจากความคิดริเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน คือพ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา ซึ่งได้มีประสบการณ์จากการไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่างๆ หลายพื้นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว แล้วกลับมาดูสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านที่ตนเองดูแลอยู่ และพบว่าหมู่บ้านมีศักยภาพที่จะจัดให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ จึงได้เริ่มพูดคุยปรึกษารื้อกับกลุ่มผู้นำหมู่บ้านก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงเริ่มมีการจัดประชุมชาวบ้าน ทำเวทีชาวบ้าน เสนอให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ให้บริการบ้านพักชุมชนหรือที่เรียกกันว่า “การท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน” โดยเริ่มทดลองเปิดให้บริการเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2542 เป็นการดำเนินการโดยชาวบ้าน และได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านการอบรมให้ความรู้ และให้คำแนะนำเพิ่มเติมจากหลายฝ่าย ทั้งส่วนราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และบริษัทท่องเที่ยวเอกชน โดยการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ได้มีการดำเนินการให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง ซึ่งทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกอยู่แล้ว และต่อมาจึงได้รับการสนับสนุนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ภายใต้อโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของรัฐบาลผ่านกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นอกจากนั้นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภาค ยังได้ให้การสนับสนุนการวิจัย ภายใต้อโครงการวิจัย “รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” โดยคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการวิจัย โดยการนำของนายพรมมินทร์ พวงมาลา ผู้ใหญ่บ้านแม่กำปอง ซึ่งการวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ค้นหาองค์ความรู้และศักยภาพของชุมชน ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง

นับตั้งแต่หมู่บ้านแม่กำปองเข้าสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดให้มีการบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ทำให้หมู่บ้านได้เปิดตัวเองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงการเข้ามาศึกษาดูงานของกลุ่มคณะบุคคลหรือหมู่บ้านอื่นเพื่อศึกษาเป็นตัวอย่างและนำไปสู่การปรับใช้กับชุมชนของตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นผลดีและสร้างผลประโยชน์ให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง แต่การเข้ามาของบุคคลภายนอกเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ยังมีกลุ่มคนบางส่วน ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเอกชนบางรายที่ไม่ยอมให้ความร่วมมือ ไม่ยอมรับกฎระเบียบของหมู่บ้าน ซึ่งได้สร้างปัญหาให้กับชาวบ้านแม่กำปองอยู่ไม่น้อย รายได้หลักของชาวบ้านแม่กำปองคือวิถีชีวิตตัวเองที่เป็นอยู่มาตั้งแต่อดีต นั่นคือการทำสวนเมี่ยง การทำไร่กาแฟ และต้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกวัฒนธรรมสืบไป สำหรับมรดกทางทรัพยากรธรรมชาติ ต้องรักษาไว้ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นป่าต้นน้ำลำธาร รวมไปถึงพืชพรรณไม้ต่างๆ ทั้งต้นดอกกำปอง ต้นสมุนไพรรชนิดต่างๆ ขึ้นรอบๆ หมู่บ้าน เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ต้นไม้ขนาดใหญ่ แหล่งน้ำลำธาร น้ำตกแม่กำปอง และที่สำคัญการคงอยู่ของอากาศบริสุทธิ์ควรค่าแก่การรักษาไว้ รวมทั้งป่าเมี่ยง ซึ่งเป็นแหล่งรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่เพียงแต่เฉพาะของสายพันธุ์ชาและไม้ป่าเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงพืชและสัตว์อื่น ๆ อีกมากมาย การศึกษาป่าเมี่ยง พบว่า ในป่าเมี่ยงมีพืชทั้งที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและที่ปลูกเป็นอาหารของชาวบ้านขึ้นอยู่อย่างหลากหลาย ในพื้นที่ป่าเมี่ยงเพียง 3 ไร่ พบต้นไม้ไม่ต่ำกว่า 60 ชนิด พืชล้มลุกและพืชอาหารอีกกว่า 30 ชนิดด้วยกัน ประกอบไปด้วยไม้ใหญ่ไม้พุ่ม พืชที่อาศัยบนต้นไม้อื่นๆ ไม้เลื้อย พืชกาฝาก เฟิร์น ไม้ล้มลุกและหญ้า ป่าเมี่ยงจึงเป็นระบบนิเวศเกษตรที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมากมาย โดยเฉพาะพืชที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นพืชอาหารที่ปลูกและขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม้ยืนต้นที่เกษตรกรปลูกและปล่อยให้ขึ้นเองเพื่อเป็นร่มเงาแก่ต้นชาและเป็นไม้พินสำหรับนั่งใบเมี่ยงหรือเก็บไว้สำหรับประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ เช่น การสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือน รวมทั้งพืชสมุนไพร และไม้ยืนต้นที่ชาวบ้านดูแลรักษาไว้เพื่อควบคุมความสมดุลของระบบนิเวศลุ่มน้ำ

เงื่อนไขทางวัฒนธรรมในหมู่บ้าน สังคมป่าเมี่ยงที่จะนำออกไปใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบรรพบุรุษของบ้านแม่กำปองซึ่งมีเชื้อสายไทยล้านนาภาคเหนือได้เดินทางจากอำเภอคอสสะเก็ดเข้ามาเพื่อเก็บเมี่ยงและตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2450 ซึ่งได้ประกอบอาชีพหลัก คือการทำสวนเมี่ยง ผลิตและแปรรูปให้กับพ่อค้าวัวต่างที่เข้ามารับซื้อถึงพื้นที่ โดยช่วงแรกจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่พ่อค้าขนเข้ามาในหมู่บ้าน ลักษณะทางสังคม เป็นสังคมแบบชนบท มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติโดยเฉพาะในแต่ละกลุ่มบ้านจะมีกลุ่มเครือญาติ ซึ่งใช้นามสกุลเดียวกันหลายครอบครัว ชาวบ้านแม่กำปองมีความเป็นอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความ

นับถือผู้นำ และให้ความร่วมมือกับทางราชการเป็นอย่างดี ทุกครัวเรือนมีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานพัฒนาพื้นที่หมู่บ้าน และบริเวณใกล้เคียง หรือการประชุมที่จัดขึ้น โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านแม่กำปองทุกครัวเรือนจะส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมที่จัดขึ้นภายในหมู่บ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านทุกครั้ง โดยเฉพาะการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหมู่บ้านและบริเวณแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

ชาวบ้านแม่กำปองมีวิถีชีวิตแบบคนไทยภาคเหนือโดยทั่วไป ถือเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท กล่าวคือดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม คือการผลิตเมี่ยง แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีความสัมพันธ์กับคนในเมืองรวมทั้งเดินทางเข้าสู่เมืองเพื่อค้าขาย ติดต่อกับทางราชการ ศึกษาต่อ หรือซื้อหาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ การติดต่อสัมพันธ์กับคนในเมืองทำให้ชาวบ้านแม่กำปองมีความคุ้นเคยกับคนต่างถิ่น และรู้สึกยินดีที่มีโอกาสรับรองนักท่องเที่ยวและแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมระหว่างกัน โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

บ้านเรือนของชาวบ้านแม่กำปองใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก ตั้งอยู่ตามไหล่เขา สองข้างของถนนสายหลักในหมู่บ้าน ปลูกเรียงชิดกันโดยไม่มีการกั้นอาณาเขต ภายในครัวเรือนประกอบด้วยห้องโถง ห้องนอน ห้องครัวแบบพื้นบ้านและห้องน้ำที่อาจสร้างแยกจากตัวบ้านหรือตั้งอยู่ในบ้าน สำหรับบ้านที่มีศักยภาพรับรองนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์จะต้องเป็นบ้านที่มีห้องนอนอย่างน้อย 2 ห้อง สำหรับเจ้าของบ้านและสำหรับนักท่องเที่ยว ห้องโถงสำหรับประกอบกิจกรรม เช่น รับประทานอาหาร หรือประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ ห้องครัวและห้องน้ำที่ถูกละเลย

การแต่งกาย เมื่ออยู่ในหมู่บ้านผู้ชายนิยมใส่เสื้อเมือง ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าซิ่น เมื่อไปทำงานในสวนเมี่ยงมักพกผ้าขาวม้าที่เอวหรือศีรษะ สะพายกระซุสำหรับใส่ผลผลิต และถือมีดเหล็กซึ่งทำขึ้นเองในหมู่บ้านเพื่อถากหญ้าและใช้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากเมี่ยง ชา หรือกาแฟ ปัจจุบันเพื่อความสะดวกทั้งชายและหญิงวัยทำงานจึงแต่งกายแบบลำลองด้วยเสื้อยืดเหมือนคนในชุมชนเมืองทั่วไปเมื่อต้องออกไปเก็บผลผลิตหรือเดินทางออกจากชุมชน

วิถีชีวิตของชาวบ้านแม่กำปองยังมีความเป็นชนบทมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม กล่าวคือทั้งหมู่บ้านเป็นชาวไทยพื้นเมืองภาคเหนือ ไม่มีชาวเขาปะปนจึงมีวิถีชีวิตแบบชาวเหนือ ภาษาถิ่นที่ใช้เป็นภาษาถิ่นเมืองเหนือ นิยมรับประทานอาหารข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก ชายและหญิงหลังอาหารนิยมอมเมี่ยงสูบหรือขี้โย (ยาสูบพื้นบ้านมักห่อด้วยใบตองแห้ง) นักท่องเที่ยวที่มาพักร่วมกับชาวบ้าน จะรับประทานอาหารพื้นเมืองร่วมกับชาวบ้าน และได้ชิมเมี่ยงที่ชาวบ้านผลิตเองในครัวเรือน

ด้านศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม บ้านแม่กำปองมีสถานที่สำคัญทางศาสนา คือ “วัดแม่กำปอง” มีอายุราว 50 ปี วิหารทำด้วยไม้สักซึ่งถือเป็นสถาปัตยกรรมล้านนา และมีโบสถ์

ไม้สักกลางน้ำเพื่อใช้เป็นใบเสมา ส่วนเทศกาลในหมู่บ้าน ได้แก่ วันลอยกระทง (ยี่เป็ง) วันสงกรานต์ การบวชพระ และการแต่งงาน และมีการละเล่นของท้องถิ่น ได้แก่ การฟ้อนรำ การเล่นดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น การละเล่นดังกล่าวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่มดนตรีพื้นเมืองและกลุ่มฟ้อนรำ โดยการแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศชมในระหว่างมื้ออาหารเย็น

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับการผลิตเมี่ยงเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการปลูก การเก็บเกี่ยว ผลผลิต การแปรรูป ซึ่งกระทำกันทุกครัวเรือน โดยมีพื้นที่สำหรับการปลูกเมี่ยง ชา และกาแฟอยู่บริเวณสวนหลังบ้านของแต่ละครัวเรือน มีไม้ปืกริ้วแบ่งอาณาเขต และเก็บเกี่ยวตามช่วงความอ่อนแก่ของใบเมี่ยง ใบเมี่ยงที่มีความสดอ่อนจะได้ราคาดี ภายหลังจากเก็บเมี่ยงแล้ว ชาวบ้านจะนำใบเมี่ยงมาบ่มในเตาอบเมี่ยง เพื่อแปรรูปและส่งขายให้พ่อค้าเมี่ยงภายในหมู่บ้านต่อไป ถือเป็นรายได้หลักของแต่ละครัวเรือนมาช้านาน แต่ในปัจจุบัน มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้า เพื่อเพิ่มรายได้ช่องทางหนึ่ง กิจกรรมทางการเกษตรดังกล่าวถูกจัดเป็นกิจกรรมเดินเยี่ยมชมหมู่บ้านของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย นอกจากนี้ บ้านแม่กำปองยังเป็นแหล่งสมุนไพรที่มีชื่อเสียงในกิ่งอำเภอแม่ออน ซึ่งกำลังจะผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรออกจำหน่ายด้วยเช่นกัน นักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถเข้าเยี่ยมชมและเลือกซื้อสมุนไพรจากชาวบ้าน ทั้งนี้ บ้านแม่กำปองมีหม้อต้มยาสมุนไพรไว้บริการในเขตวัดแม่กำปองโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

กิจกรรมทางการเกษตรของบ้านแม่กำปองคือการเก็บและผลิตเมี่ยงเป็นหลัก มีการปลูกและแปรรูปกาแฟเป็นกิจกรรมเสริมในช่วงที่ว่างเว้นจากการเก็บเกี่ยวเมี่ยง พื้นที่ป่าเมี่ยงในหมู่บ้านแม่กำปองเป็นสวนป่าธรรมชาติที่มีต้นเมี่ยงขึ้นอยู่อย่างกระจัดกระจายผสมกับป่าไม้อื่นๆอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ ซึ่งต้นเมี่ยงหรือต้นชาถือเป็นไม้ป่าที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศที่หนาวเย็นของเขตพื้นที่ป่าบริเวณแหล่งต้นน้ำลำธาร ลักษณะดังกล่าวของป่าเมี่ยงเกิดจากการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของเมล็ดเมี่ยงที่ร่วงหล่นและกระจัดกระจายอย่างไม่เป็นระเบียบ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในพื้นที่บ้านแม่กำปองมีการปลูกต้นเมี่ยงแซมในสวนเมี่ยงของต้นเพื่อทดแทนบางต้นที่ได้รับความเสียหายหรือตายไป การทำป่าเมี่ยงประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ได้แก่ การเตรียมพื้นที่และอุปกรณ์ เช่นการถางหญ้าในสวนเมี่ยง การตัดไม้ฟัน การจกตอกมัดเมี่ยง การเตรียมแรงงาน การเก็บใบเมี่ยง การนึ่งและการบรรจุเมี่ยงเพื่อส่งตลาดต่อไป นอกเหนือจากช่วงเวลาประจักษ์กรรมการเกษตร ชาวบ้านแม่กำปองสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สะดวกตลอดทั้งปี กิจกรรมการเก็บเมี่ยงเก็บกาแฟ และการต้อนรับนักท่องเที่ยวสามารถจำแนกช่วงเวลาในรอบปีได้ตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ปฏิทินการเก็บเกี่ยวผลผลิตและต้อนรับนักท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง

กิจกรรม	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
การเก็บเมี่ยง												
- เมี่ยงหัวปี	→											
- เมี่ยงกลางปี				→								
- เมี่ยงช้อย						→						
- เมี่ยงเหมย							→					
เก็บกาแฟ							→					
ต้อนรับนักท่องเที่ยว			-----									→

หมายเหตุ : → แสดงช่วงเวลาที่ประกอบกิจกรรมเป็นประจำทุกปี
 -----> แสดงช่วงเวลาที่ประกอบกิจกรรมเป็นบางปี

จากตารางที่ 3.1 สามารถแบ่งช่วงเวลากการเก็บเมี่ยงได้เป็น 4 ช่วงด้วยกันคือ เมี่ยงหัวปี เมี่ยงกลางปี เมี่ยงช้อย และเมี่ยงเหมย การเก็บใบเมี่ยงจะเก็บจากยอด โดยเหลือหูใบไว้ประมาณ 1 ใน 3 ถึง 1 ใน 4 ไว้สำหรับปรุงอาหารไว้ต้นเมี่ยงต่อไป การเก็บใบเมี่ยงเป็นกิจกรรมหลักที่ทำในช่วง 8 – 9 เดือน สำหรับต้นเมี่ยงที่มีอายุ 5 – 7 ปี จะให้ผลผลิตประมาณ 5 กำต่อปี แต่ถ้าเป็นต้นเมี่ยงขนาดใหญ่จะให้ผลผลิตประมาณ 80 – 120 กำต่อปี (นิตยา, 2540: 80)

ช่วงที่เริ่มเก็บใบเมี่ยงในช่วงแรกเรียกว่า “เมี่ยงหัวปี” หรือเมี่ยงดอ เป็นเมี่ยงที่เริ่มออกใบในช่วงต้นปี ซึ่งมีปริมาณไม่มาก เริ่มเก็บในช่วงปลายเดือนเมษายน(หลังเทศกาลสงกรานต์) จนถึงเดือนพฤษภาคม ก็จะพักสวนเมี่ยง เพื่อให้เมี่ยงแตกยอดสำหรับเก็บเกี่ยวในช่วงต่อไป

ช่วงที่สองเรียกว่า “เมียงกลาง” เป็นเมียงที่ถูกเก็บในช่วงปลายเดือนมิถุนายน จนถึงต้นเดือนสิงหาคม จำนวนเมียงที่เก็บได้จะเพิ่มขึ้นกว่าช่วงเก็บเมียงหัวปี

ช่วงที่สามเรียกว่า “เมียงซ้อย” คำว่า “ซ้อย” เป็นภาษาพื้นเมืองทางเหนือที่แปลว่าร้อย เป็นพวง ช่วงนี้เป็นช่วงฤดูฝนเป็นช่วงที่ฝนตกชุก ทำให้ต้นเมียงงามมากและเป็นช่วงที่ต้นเมียงให้ผลผลิตดีที่สุดทำให้เก็บได้จนล้นตะกร้า จึงต้องร้อยเป็นพวงเพิ่มขึ้นด้วย เมียงซ้อยจะถูกเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม แล้วจึงพักอีกช่วงหนึ่ง

ช่วงที่สี่เรียกว่า “เมียงเหมย” ระยะเวลาเก็บช่วงนี้นานมากเพราะใบเมียงแตกใบช้า จากการอาศัยน้ำค้างหรือ “น้ำเหมย” ทำให้เก็บได้ช้าและมีปริมาณน้อย ปริมาณที่ต้นเมียงจะให้เมียงเหมยขึ้นอยู่กับระยะเวลาการเก็บเมียงซ้อยว่าสิ้นสุดเร็วหรือช้า หากสิ้นสุดเร็ว ชาวบ้านจะพักสวนเมียงเป็นระยะเวลานานขึ้น ทำให้ต้นเมียงแตกยอดได้มากขึ้น ในบางปีที่เมียงซ้อยให้ผลผลิตยาวนานถึงปลายเดือนตุลาคม ชาวบ้านจะไม่มีกรเก็บเมียงเหมย หรือเก็บได้ในปริมาณที่น้อยมาก

ในช่วงพักสวนเมียงหลังจากเก็บเกี่ยวเมียงซ้อยหรือเมียงเหมยแล้ว จะเป็นช่วงที่เมล็ดกาแฟสุกพร้อมที่จะให้กรเก็บเกี่ยว ชาวบ้านแม่กำปองจึงสามารถสร้างรายได้จากการเก็บเมล็ดกาแฟสดหรือนำกาแฟลั่วบขายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่อไป ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวกาแฟจะอยู่ในช่วงเวลาการเก็บเมียงเหมย คือเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนธันวาคม อย่างไรก็ตามชาวบ้านแม่กำปองเพิ่งมีการริเริ่มปลูกกาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจเสริมเป็นระยะเวลาเพียง 3 ปี ผลผลิตจากกาแฟจึงยังไม่มากนัก ช่วงที่เก็บเมียงเหมยและกาแฟเป็นช่วงฤดูหนาว ซึ่งภายในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียงมีสภาพอากาศและบรรยากาศที่สวยงาม ชาวบ้านไม่ต้องทำงานมากนัก จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การตารางปฏิทินการเก็บเกี่ยวผลผลิตและต้อนรับนักท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปองจะพิจารณาพบว่า หากชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของกิจกรรมการเก็บเกี่ยวผลผลิตชาเมียงที่มีอยู่นั้นสามารถแปรและเพิ่มคุณค่า โดยการนำมาประยุกต์เป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกกิจกรรมหนึ่ง เช่นการให้นักท่องเที่ยวร่วมเก็บเกี่ยวผลผลิตกับชาวบ้านหรือร่วมกิจกรรมการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวชาเมียงเหล่านั้น ก็จะเป็นการส่งเสริมคุณค่าหรือเพิ่มมูลค่าให้กับวัฒนธรรมอันเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนให้มีมูลค่ายิ่งขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาเห็นความสำคัญและการเพิ่มมูลค่าสิ่งนั้นหรือไม่ รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนอกชุมชนอย่างเช่นบริษัททัวร์ หรือองค์การการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งในกรณีนี้กลุ่มผู้นำในชุมชนและคนในชุมชนต้องพยายามเป็นแกนนำและควรมีส่วนในการจัดการและควบคุมเพื่อความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวนมากนิยมเข้าพักในชุมชนในช่วงฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคมปีถัดไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพอากาศที่เย็นตลอดทั้งปี ทำให้บ้านแม่กำ

ปองมีศักยภาพที่จะรับรองนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี โดยผู้ที่รับหน้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามความสะดวกของตน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ดังกล่าว มีความเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวป่าเมี่ยง จึงเกิดเป็นกิจกรรมที่มีเอกลักษณ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น

4.2 แหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง สภาพพื้นที่หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตภูเขาและหุบเขา มีแม่น้ำไหลผ่านตั้งแต่ห้วยบ้านจนถึงท้ายบ้าน สภาพภูมิศาสตร์ยังมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อากาศเย็นตลอดทั้งปี มีพืชสมุนไพร และมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม ทำให้ผู้นำหมู่บ้านได้มีแนวคิดนำเอาฐานทรัพยากรที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้านแม่กำปอง โดยจัดให้มีโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในพื้นที่หมู่บ้านและใกล้เคียง โดยใช้หมู่บ้านแม่กำปองเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น

แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สภาพธรรมชาติที่น่าสนใจของหมู่บ้านแม่กำปองมีหลายแห่ง ในขนาดพื้นที่ประมาณ 3,500 ไร่ ของหมู่บ้านแม่กำปองซึ่งบางส่วนของเขตป่าอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ออน-แม่ลาย ที่แวดล้อมด้วยป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์และมีทิวเขาสลับซับซ้อน ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงาม ประกอบกับหมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ทำให้หมู่บ้านมีอากาศหนาวเย็น อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 18 องศาเซลเซียส ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวสวยงามมากมาย ทั้งในเขตชุมชนและเขตบริเวณใกล้เคียง อาทิเช่น

- 1.1 น้ำตกแม่กำปอง เป็นน้ำตกที่มีความสูงแบ่งเป็น 7 ชั้น ระยะทางกว่า 100 เมตร เกิดจากลำน้ำหาคไม้ไหลลง แต่ละชั้นมีความสวยงามแตกต่างกันไป

- 2.2 ผาน้ำลอด เป็นความแปลกของธรรมชาติที่ทำธารแม่กำปองไหลลอดผ่านก้อนหินผาใหญ่หายไปด้านหนึ่งและโผล่ออกมาอีกด้านหนึ่ง สวยงามน่าอัศจรรย์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 46

- 3.3 สวนหินงาม อยู่ห่างจากผาน้ำลอดประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นบริเวณที่มีลานหินจำนวนมากอยู่ระเกะระกะ คล้ายเป็นสวนหิน เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม

- 4.4 หินโยกหินคลอน เป็นก้อนหินขนาดใหญ่ เมื่อเข้าไปผลักจะโยกหรือคลอนได้ แต่เมื่อออกแรงผลักเต็มที่กลับไม่สามารถขยับหรือโยกคลอนได้มากขึ้นเลย ตำแหน่งที่ตั้งอยู่ระหว่างทางไปสู่วillageแม่กำปอง ในเขตบ้านธารทอง หมู่ 8 ตำบลห้วยแก้ว บริเวณกิโลเมตรที่ 45

5.5 คอยม่อนล้าน ตั้งอยู่ติดกับเขตอำเภอแจ้ซ็อน จังหวัดลำปาง มีจุดกางเต็นท์ บ้านพัก
รับรอง จุดชมทัศนียภาพยามเช้า และสวนชากรุงเทพฯ ซึ่งจะบานสะพรั่งในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี

2. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และประเพณีของชุมชน การศึกษาวิถี
ชีวิตแบบชาวเหนือของหมู่บ้านแม่กำปองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพื้นเมือง
ของภาคเหนือ การทำสวนชาเมี่ยง สวนกาแฟ ของชาวบ้าน ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่น จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง ในด้านประวัติศาสตร์
โบราณวัตถุ โบราณสถาน ได้แก่ วัดแม่กำปอง ซึ่งมีวิหารที่ทำด้วยไม้สักเป็นสถาปัตยกรรมล้านนา
อายุร่วม 50 ปี (สร้างประมาณ พ.ศ. 2496) และมีโบสถ์ไม้สักกลางน้ำ อันเป็นแนวความคิดแบบล้านนา
ส่วนประเพณีและเทศกาลในหมู่บ้าน ได้แก่ พิธีบายศรีสู่ขวัญ การทำบุญตักบาตร ประเพณียี่เป็ง วัน
สงกรานต์ การบวชพระ การแต่งงาน และมีการละเล่นของท้องถิ่น ได้แก่ การฟ้อนต่างๆ ดนตรี
พื้นบ้าน ได้แก่ สะล้อ ซอ ซึง เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่ง
ท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง
ที่นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้ ซึ่งในช่วงการเดินทางมาท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง มีสถานที่
ท่องเที่ยวหลากหลาย ตามลำดับ ดังนี้ สำนักสงฆ์ป่าวิสุทธิธรรม สวนหินงาม หินมหัศจรรย์ น้ำตก
ธารทอง โครงการหลวงดินตอก ผาน้ำลอด โรงไฟฟ้าพลังน้ำตามพระราชดำริ ดอกเอื้องดิน ซึ่งเป็น
ราชินีแห่งดอกไม้ของบ้านแม่กำปอง และหลังจากนั้นเป็นทัวร์ป่าขึ้นสู่ยอดคอยม่อนล้านซึ่งมีพรรณ
ไม้หลายร้อยชนิด ชมดอกซากุระป่า สวนสน สวนสมเด็จพระย่าลานตากอากาศ มีจุดชมวิวที่สวยงาม
ยามอรุณรุ่งจะมีทะเลหมอก ตอนกลางคืนนั้นสามารถมองเห็นไฟจากตัวเมืองเชียงใหม่-ลำปางได้
ชัดเจน มีบ้านพัก สถานที่สำหรับตั้งแคมป์พักผ่อนได้เป็นอย่างดี เส้นทางเดินป่าจากหมู่บ้านแม่กำปอง
ถึงยอดคอยม่อนล้านมีจุดเด่น คือ มีธรรมชาติที่สวยงาม มีอากาศและสภาพแวดล้อมสะอาด บริสุทธิ์
ไร้มลภาวะ ซึ่งจะประกอบไปด้วยความหลากหลายของพันธุ์ไม้นานาชนิด ที่เป็นแหล่งกำเนิด
สมุนไพรชนิด และพันธุ์ไม้ที่หายาก เช่น ดอกเอื้องดิน มีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น
สัตว์และแมลงต่างๆ นอกจากนั้นยังสามารถศึกษาวิถีการเลี้ยงชีพ โดยการเก็บใบเมี่ยงและหาของป่า
ของชาวบ้าน และที่จุดคอยม่อนล้านเป็นที่ราบยอดเขาสามารถเห็นวิวอ่างเชียงใหม่และลำปางได้
สามารถตั้งแคมป์ได้ป่าสน และมีบ้านพักอุทยานแบบบ้านลัวะ 2 หลัง โดยมีเจ้าหน้าที่อุทยาน
แม่ออนดูแลความปลอดภัย

4.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการ

การจัดแบ่งเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติของหมู่บ้านแม่กำปอง มีการแบ่งออกเป็น 4 เส้นทาง คือ

เส้นทาง 1 ใช้ระยะเวลาเดิน ไป-กลับ 2 ชั่วโมง เป็นทางระยะสั้น ระหว่างทางเป็นการศึกษาพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด อาทิ ไม้กฤษณา ไม้ดุ่มใหญ่ กัลยไม้ ดอกเอื้องดิน รวมทั้งสมุนไพรชนิดต่างๆ พร้อมทั้งชมสวนเมี่ยงและสวนกาแฟ

เส้นทาง 2 และ 3 มีการเดินคล้ายกัน ใช้เวลาในการเดินป่าศึกษาธรรมชาตินาน 1 วัน และเดินขึ้นถึงยอดยอดม่อนล้านที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,700 เมตร สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้ถึง 3 จังหวัด คือ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ ความสมบูรณ์ของป่าไม้ และชมพระอาทิตย์ขึ้น ระหว่างทางสามารถศึกษาพรรณไม้หลากหลายชนิดที่หายากได้ยาก เช่น ดอกสะแกเค็ดดาว (ออกดอกในช่วงเดือนมีนาคม) ดอกกุหลาบพันปี (ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม) ดอกนางพญาเสือโคร่ง (ออกดอกในช่วงเดือนพฤศจิกายน)(ชากรุงเมืองไทย) และพืชสมุนไพรต่างๆ มากมาย

เส้นทางที่ 4 ใช้เวลาในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติและสมุนไพรนานประมาณ 5 ชั่วโมง สำหรับการจัดเส้นทางเดินป่านั้นทุกเส้นทาง หมู่บ้านมีการกำหนดพื้นที่ในการเดินเที่ยวชมธรรมชาติ และนักท่องเที่ยวจะต้องเดินบนเส้นทางที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อป้องกันธรรมชาติถูกทำลายจากการเดินป่าของนักท่องเที่ยว โดยหมู่บ้านจะจัดให้มีผู้นำทางหรือมัคคุเทศก์เป็นผู้คอยดูแล และห้ามนักท่องเที่ยวเด็ด ตัด หรือเก็บดอกไม้ ต้นไม้ ในป่า ตลอดจนนำทรัพยากรในป่าทุกชนิดออกนอกพื้นที่โดยไม่ได้รับอนุญาต

รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของบ้านแม่กำปองที่กำหนดไว้ มีทั้งหมด 3 รูปแบบ คือ

1. ประเภทไป-กลับ (วันเดียว) กลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวแบบนี้คือ กลุ่มคนไทยหรือชาวต่างชาติที่เข้ามาโดยไม่มีกำหนดหรือแจ้งให้กับหมู่บ้านไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะเข้ามาเพื่อเที่ยวชมธรรมชาติในหมู่บ้าน เที่ยวชมกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนเข้ามาเที่ยวหน้าตกซึ่งจะมีมากในช่วงวันหยุดช่วงปิดภาคเรียนของนักเรียน นักศึกษา

2. ประเภททัศนศึกษา กลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวแบบนี้คือ นักศึกษา หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน กลุ่มองค์กรต่างๆ รวมถึงหมู่บ้านอื่นๆ ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน

3. ประเภทพักค้างคืน (homestay) กลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวแบบนี้คือ กลุ่มคนไทยหรือชาวต่างประเทศที่ติดต่อผ่านบริษัททัวร์หรือติดต่อผ่านเข้ามาโดยมีการแจ้งก่อนล่วงหน้า หรือมีการจองที่พัก ซึ่งส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะทราบก่อนเข้าพักว่ารูปแบบการพักจะเป็นอย่างไร โฮมสเตย์คืออะไร ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ศึกษาธรรมชาติ

ซึ่งหมู่บ้านมีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เลือก มีการเดินป่าสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ชมนก ชมดอกไม้ป่า สมุนไพร มีการฝึกทำอาหารร่วมกับชาวบ้าน มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ และชมการแสดงของชาวบ้าน

4. กิจกรรมการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กำปอง ปัจจุบันมีบ้านพักให้บริการสำหรับบริการโฮมสเตย์ทั้งที่เป็นบ้านหลักและบ้านเสริมประมาณ 14 หลัง นักท่องเที่ยวสามารถแจ้งความต้องการล่วงหน้าแก่คณะกรรมการการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองให้รับทราบและตอบรับ จากนั้นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่จะต้องกรอกข้อมูลและชำระเงินค่าใช้จ่ายก่อนเข้าพัก ซึ่งมีกิจกรรมและอัตราค่าธรรมเนียมดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 กิจกรรมและอัตราค่าธรรมเนียม

กิจกรรม	ค่าธรรมเนียม
กิจกรรมท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนพร้อมค่าอาหาร - ค่าที่พักแบบโฮมสเตย์ - ค่าบริการเจ้าของบ้าน - ค่าบำรุงกิจกรรมในหมู่บ้าน - ค่าบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน - ค่าเช่าเต็นท์ของหมู่บ้าน - ค่าบำรุงสถานที่กรณีนำเต็นท์มาเองหรือเช่า	100 บาท/คน/คืน 100 บาท/คน/วัน 100 บาท/คน 100 บาท/คน เล็ก 100 บาท ใหญ่ 150 บาท/วัน 50 บาท/วัน
กิจกรรมการแสดง - ค่าพิธีบายศรีสู่ขวัญ - ค่าชมการแสดงดนตรีพื้นเมือง - ค่าชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน	มื้อละ 50 บาท/คน 1500 บาท/ครั้ง 1000 บาท/ครั้ง 1000 บาท/ครั้ง
ค่าบำรุงกิจกรรมอื่นๆ - ค่าจ้างผู้นำเที่ยวช่วงกลางวัน - ค่าจ้างผู้นำทางพักแรมในป่าหรือเดินชมหมู่บ้านช่วงกลางคืน - ค่าเช่าพาหนะ (ตามประเภทที่ใช้บริการ) - ค่านวดแผนโบราณ - ค่านวดฝ่าเท้า	200 บาท/วัน 100 บาท/คืน 100 – 1000 บาท/ครั้ง 100 บาท/ชั่วโมง 120 บาท/ชั่วโมง

ตารางที่ 4.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะ 2 วัน 1 คืน

ช่วงเวลา	กิจกรรม
ก่อน 12:00 น.	เจ้าของบ้าน โฮมสเตย์เตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยว
12:00 – 13:30 น.	นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง/รับประทานอาหารกลางวัน (อาหารพื้นเมือง)
13:30 – 16:00 น.	เยี่ยมชมหมู่บ้าน ชมกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลผลิต กลุ่มเครื่องเรือนไม้ไผ่ / ใช้บริการนวดแผนไทย
16:00 – 18:00 น.	ประกอบอาหารเย็นร่วมกับชาวบ้าน/อาบน้ำ/เตรียมตัวสำหรับกิจกรรมกลางคืน
18:00 – 20:00 น.	พิธีบายศรีสู่ขวัญ/รับประทานอาหารเย็น (อาหารพื้นเมือง) พร้อมดูการฟ้อนรำ และการแสดงดนตรีพื้นเมือง
20:00 – 05:30 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
05:30 – 06:00 น.	ทำบุญตักบาตร ณ วัดแม่กำปอง
06:00 – 08:00 น.	เดินสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ชมทะเลหมอก/เก็บเหมียงร่วมกับชาวบ้าน
08:00 – 09:00 น.	รับประทานอาหารเช้า (ชา กาแฟ หรืออาหารพื้นเมือง)
09:00 – 11:00 น.	ชมสวนสมุนไพร (มีมัคคุเทศก์ชุมชนให้ข้อมูล)
11:00 – 12:00 น.	นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ

4.3.1 กฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งล่วงหน้าแก่คณะกรรมการฯ รับทราบ และจนกว่าจะได้รับการตอบรับก่อนเดินทางเข้าสู่หมู่บ้าน ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปอง ดังนี้

1) กรอกใบสมัครตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด และต้องชำระเงินค่าใช้จ่ายก่อนเข้าพัก โดยมีรายละเอียดค่าใช้จ่ายดังนี้

- ค่าอาหารมื้อละ 50 บาท/คน
- ค่าที่พักโฮมสเตย์ คืนละ 100 บาท/คน
- ค่าบริการเจ้าของบ้านวันละ 100 บาท
- ค่าบำรุงกิจกรรมท่องเที่ยว 100 บาท/คน
- ค่าผู้นำเที่ยวกลางวันๆ ละ 200 บาท และหากต้องต่อเนื่องจนถึงกลางคืน (พักค้าง

แรมในป่า) เพิ่มอีกคืนละ 100 บาท

- ค่าเช่าเต็นท์รวมทั้งบำรุงสถานที่ 150 บาท/วัน แต่ถ้านำเต็นท์มาเอง คิดค่าบำรุงสถานที่ 50 บาท/วัน
- ค่าเข้าชมการแสดงและร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ 600 – 1,500 บาท/ครั้ง
- ค่าเข้าชมการแสดงดนตรีพื้นเมือง ครั้งละ 1,000 บาท
- ค่าเข้าชมการแสดงศิลปะการฟ้อนพื้นบ้าน (ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฯลฯ) ครั้งละ 1,000 บาท

หมายเหตุ: ทุกรายการข้างต้นนักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายตามที่ให้บริการจริงเท่านั้น

- 2) ในการเดินท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าต้องใช้ผู้นำเที่ยวของหมู่บ้านเป็นมัคคุเทศก์ เพื่อเดินทางตามเส้นทางที่กำหนด โดยผู้นำเที่ยว 1 คน ต่อนักท่องเที่ยว 5 คน และใช้เส้นทางตามที่หมู่บ้านกำหนดไว้เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัย และป้องกันการพลัดหลง และเป็นการดูแลรักษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ
- 3) ตลอดเส้นทางกรท่องเที่ยวจะต้องไม่ทิ้งขยะโดยเด็ดขาด ให้นำไปทิ้งตามจุดที่กำหนด
- 4) ไม่ส่งเสียงดัง ยิงปืน หรือล่าสัตว์ ซึ่งเป็นการรบกวนสัตว์ป่าและนักท่องเที่ยวอื่น
- 5) ไม่ก่อไฟก่อนได้รับอนุญาต และต้องดับไฟให้สนิทเมื่อเสร็จภารกิจแล้ว
- 6) ต้องดับบุหรี่ให้สนิทก่อนทิ้ง และทิ้งตามจุดที่กำหนดไว้เท่านั้น
- 7) ไม่อนุญาตให้ขีด เขียน ทำสัญลักษณ์อื่นใด ที่เป็นการทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม
- 8) ไม่อนุญาตให้นำของป่าออกจากพื้นที่
- 9) พ่อค้า แม่ค้าที่นำของมาจำหน่าย ต้องจ่ายค่าบำรุงสถานที่วันละ 20 – 100 บาท และต้องจำหน่ายในพื้นที่ที่กำหนดให้ และต้องดูแลทำความสะอาดในพื้นที่จำหน่ายให้สะอาดตลอดเวลา
- 10) ไม่กระทำการอันใดที่ผิดจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไทย
- 11) เมื่อจะเดินทางกลับ ต้องแจ้งให้เจ้าของพื้นที่ทราบ พร้อมรับการตรวจสอบ เพื่อมีผู้นำทรัพยากรสิ่งอื่นใดออกจากพื้นที่ก่อนได้รับอนุญาต โดยหมู่บ้านมีการตั้งด่านตรวจไว้หน้าหมู่บ้าน
- 12) การขับขีรถภายในหมู่บ้านต้องขับด้วยความเร็วไม่เกิน 35 กิโลเมตร/ชั่วโมง เนื่องจากถนนคดเคี้ยวและแคบ
- 13) การจัดทำธุรกิจท่องเที่ยวทุกชนิดในบริเวณหมู่บ้าน สงวนสิทธิ์ให้เป็นของหมู่บ้านเท่านั้น

4.3.2 การบริหารจัดการ

การดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง มีการดำเนินงานและบริหารจัดการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานจากทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนดังนี้

ปัจจัยภายนอก

1) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีบทบาทในการกำหนดนโยบายหลัก ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อให้นโยบายแห่งชาติสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติ ได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ เพื่อดำเนินงานตามกลยุทธ์ต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 14 แผนงาน 37 โครงการ โดยมีงบประมาณในเบื้องต้นประมาณ 480 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549)

2) องค์กรของรัฐ เนื่องจากแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ เป็นแนวคิดที่กำลังได้รับความนิยมและให้การสนับสนุน โดยองค์กรรัฐต่างๆ เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้กับประเทศและยังเป็นการส่งเสริมและการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ ด้วย ซึ่งการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของบ้านแม่กำปองก็ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรรัฐภายนอกมากมายเช่นกัน ตัวอย่างเช่น หน่วยงานอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ลายแม่ออน, สหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, กรมส่งเสริมสหกรณ์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยภาค เป็นต้น โดยเฉพาะสำนักงานสนับสนุนการวิจัยภาคที่เน้นการพัฒนาคน และพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเป็นหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้การสนับสนุนโดยองค์กรรัฐเหล่านี้ ทำให้บ้านแม่กำปองสามารถดำเนินกิจกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และรวดเร็ว ดังนั้น องค์กรรัฐที่ให้การสนับสนุนจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของบ้านแม่กำปอง

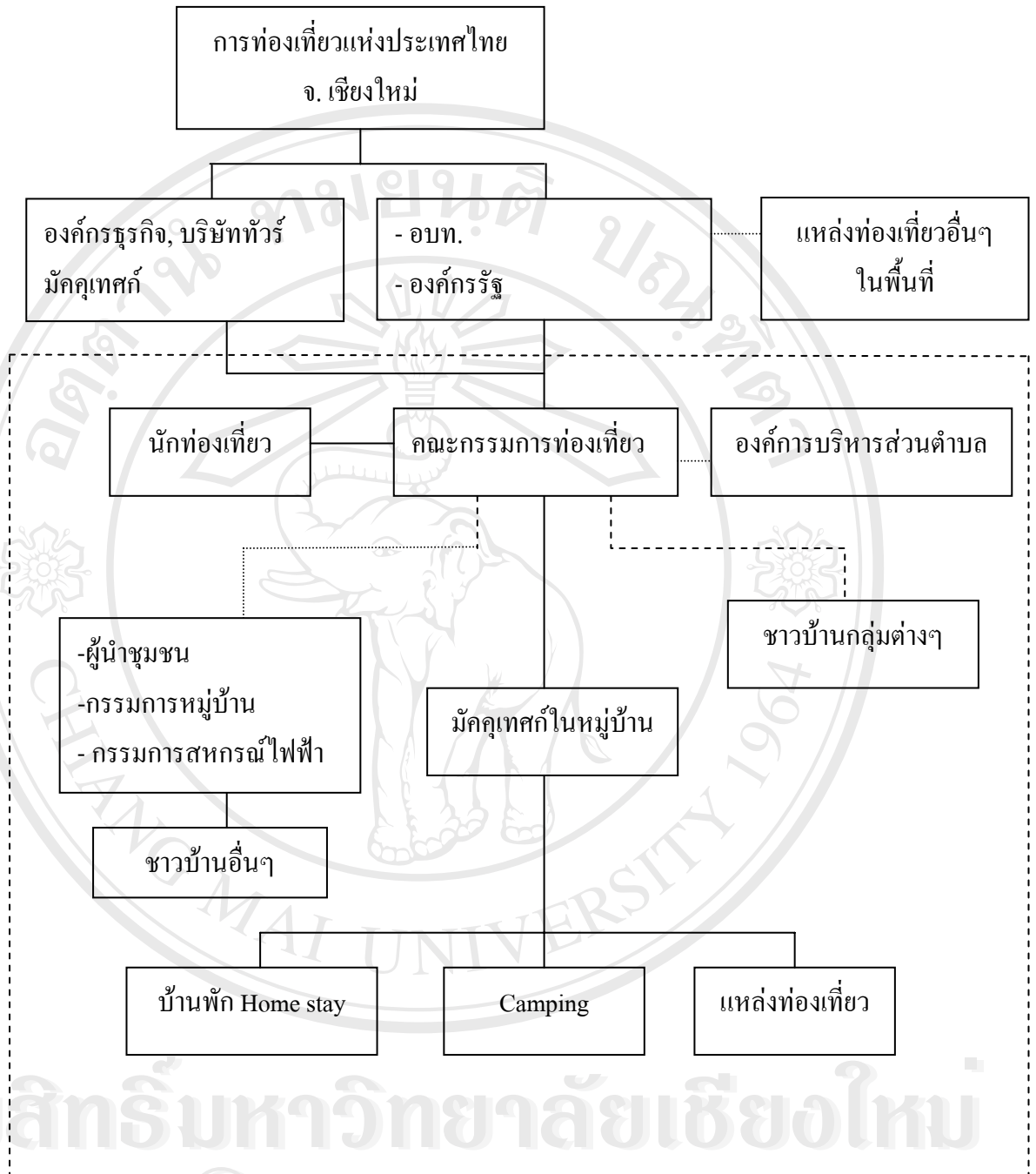
3) องค์กรธุรกิจ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนนี้ ได้นำผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจมาให้กับองค์กรเอกชนด้วย ตัวอย่างเช่น บริษัทเอราวัณ พี.ยู.ซี.ทัวร์ ทั้งการที่บริษัทได้ติดต่อนักท่องเที่ยวโดยตรง และการที่นักท่องเที่ยวต้องการให้บริษัทจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้โดยการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสื่อความหมายธรรมชาติ รับผิดชอบรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดฝึกอบรมถ่ายภาพธรรมชาติ รับผิดชอบทัวร์เหมาสัมมนาและศึกษาดูงานบริษัทเอราวัณ พี.ยู.ซี.ทัวร์ ซึ่งเป็นบริษัทนำเที่ยวเอกชนมีบทบาทต่อการท่องเที่ยวในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ และจัดหานักท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประเพณี การศึกษาการดำเนินการธุรกิจการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านแม่กำปอง ของเจ้าของบริษัทเอราวัณ พี.ยู.ซี.ทัวร์ ซึ่งให้เห็นถึงศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ทั้งด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นจึงให้เห็น

ถึงข้อจำกัดในเชิงธุรกิจการท่องเที่ยว อันได้แก่ ความสามารถในการรองรับ และโครงการพัฒนา และส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปองจึงสอดคล้องกับผลประโยชน์ของนายทุน ผู้ดำเนินการองค์กรเอกชนต่างๆ ทำให้องค์กรเหล่านี้ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน เช่น การสนับสนุนโครงการของกลุ่มชุมชน การให้คำปรึกษาแนะนำต่างๆ, การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น และที่สำคัญองค์กรเอกชนเหล่านี้ยังมีส่วนในการคัดเลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ทำให้การจัดการกฎระเบียบต่างๆ ของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจทางการคลังลงสู่ท้องถิ่นและการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถจัดการบริหารงบประมาณของตนเองได้อย่างอิสระมากขึ้น โดยคำนึงถึงความจำเป็นและความเหมาะสมในการพัฒนาท้องถิ่น ส่งเสริมการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นให้มีความชัดเจนเหมาะสม ตามขั้นตอนของการกระจายอำนาจ ในขณะที่เดียวกันจะเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับภารกิจของแต่ละ ส่วนท้องถิ่น รวมถึงการมีอิสระในการจัดการด้านงบประมาณของท้องถิ่น การแสวงหารายได้ และการจัดการทรัพย์สินของท้องถิ่นส่งเสริมให้ประชาชน ภาคประชาสังคม และองค์กรเอกชน มีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้ง จัดให้มีการตรวจสอบและประเมินผลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย การจัดซื้อ จัดจ้างและการแต่งตั้งถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่ง เพื่อความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตลอดจน เร่งส่งเสริมความเข้าใจในบทบาทและการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานให้กระจายอำนาจ

5) กระแสความนิยมของการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เพิ่มมากขึ้น แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในพื้นที่กลายเป็นแรงผลักดันอย่างหนึ่งให้หมู่บ้านแม่กำปองต้องมีการจัดการที่รองรับการท่องเที่ยว ดังนั้นกระแสสังคมจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญประการหนึ่งในการดำเนินการ

ภาพที่ 4.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวจากภายในและภายนอกชุมชน

ปัจจัยภายใน

ผู้นำชุมชน ในหลายๆ ส่วนของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนนี้ จะเห็นบทบาทที่สำคัญของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะบทบาทในการริเริ่ม วิเคราะห์ปัญหา การจัดกิจกรรม หรือการวางแผนต่างๆ ที่พ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา (อดีตผู้ใหญ่บ้าน) และกลุ่มผู้นำชุมชนได้เป็นผู้ดำเนินการ และแม้ว่าจะเป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรม แต่ก็พยายามจัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตามแนวคิดการปกครองท้องถิ่นและแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน ผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนอำนาจของชาวบ้านและดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ประกอบกับโครงสร้างวัฒนธรรมที่เคารพเชื่อฟังผู้นำ ทำให้อำนาจของผู้นำเป็นที่ยอมรับของผู้ตาม ทำให้มีความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมต่างๆ

ซึ่งบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนนั้น จะต้องพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับ ผู้นำผู้ตาม และอำนาจ โดยขอบธรรมประกอบด้วย การมีรูปแบบและบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนเป็นบทบาทที่เป็นที่ยอมรับในชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนอำนาจของชาวบ้านและดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ประกอบกับโครงสร้างวัฒนธรรมที่เคารพเชื่อฟังผู้นำ ทำให้ของผู้นำเป็นที่ยอมรับของผู้ตาม ซึ่งมีความชอบธรรม ทำให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดการต่างๆ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมชุมชน

ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีสนใจมีการรวมกลุ่มกัน ให้มีการคัดเลือกประธานกลุ่มและตำแหน่งต่างๆ ของแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นให้แต่ละกลุ่มมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มต่อไป โดยมีผู้นำในหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครูอาจารย์ในหมู่บ้านคอยสนับสนุน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาบุคคล ให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบและรู้จักการเสียสละการทำงานเพื่อชุมชนมากขึ้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ได้มีโอกาสต่อรอง ขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกได้ดีขึ้น รวมทั้งในระดับครัวเรือนก็จะได้มีรายได้มาพัฒนาครอบครัวด้วย

การดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง มีการดำเนินการในรูปแบบของสหกรณ์ โดยจัดให้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง ซึ่งทุกครัวเรือนจะต้องเป็นสมาชิกของสหกรณ์ สำหรับในด้านการบริหารจัดการนั้นมีคณะกรรมการ 3 ชุด ที่คอยกำกับดูแล ได้แก่

1) คณะกรรมการท่องเที่ยว มี 9 คน ได้แก่

1.1 นายสมศักดิ์	พวงเรือนแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	ประธาน
1.2 นายจำรัส	ไทยสมุทร	สมาชิกอบต.	รองประธาน
1.3 นายยุทธ	ขันยา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	เลขานุการ

1.4 นายสุเทพ	กิติคุณ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญก
1.5 นายแก้ว	กิ่งแก้ว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	กรรมการ
1.6 นายอนันต์	ไทยกรณ์	ประธานประชาคมหมู่บ้าน	กรรมการ
1.7 นายประดิษฐ์	ถมมา	ชาวบ้าน	กรรมการ
1.8 นายสุรพล	กิ่งแก้ว	ชาวบ้าน	กรรมการ
1.9 นายบุญเลิศ	ไทยกรณ์	ชาวบ้าน	กรรมการ

โดยทั้ง 9 คน นอกจากจะเป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นคณะนักวิจัยท้องถิ่นในโครงการ รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ

2) คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่

2.1 นายสมศักดิ์	พวงเรือนแก้ว	ประธานกรรมการ
2.2 นายแก้ว	กิ่งแก้ว	ฝ่ายกิจการป้องกันรักษาความสงบ
2.3 นายเพชร	ไทยสมุทร	ฝ่ายกิจการปกครอง
2.4 นายอนันต์	ไทยกรณ์	ฝ่ายกิจการสาธารณสุข
2.5 นายธานี	พวงอินไพล	ฝ่ายกิจการศึกษา-วัฒนธรรม
2.6 นายทองใบ	พวงเรือนแก้ว	ฝ่ายกิจการคลัง
2.7 นายประดิษฐ์	ถมมา	ฝ่ายกิจการสวัสดิการ-สังคม
2.8 นายประสิทธิ์	ศรีดวง	ฝ่ายกิจการพัฒนา-ส่งเสริมอาชีพ
2.9 นางศรีจุม	ไทยสมุทร	ฝ่ายกิจการสตรี
2.10 นายเสน่ห์	วงศ์ด้อย	ฝ่ายอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยคณะกรรมการทำหน้าที่ในการบริหารดูแล พัฒนาหมู่บ้านและจัดกิจกรรมต่างๆ

3) คณะกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง ทำหน้าที่ดูแลในเรื่องของผลประโยชน์ต่างๆ คณะกรรมการในการบริหารมีจำนวนทั้งหมด 9 คน

3.1 นายสุเทพ	กิติคุณ	ประธาน
3.2 นายจำรัส	ไทยสมุทร	รองประธาน
3.3 นายยุทธ	ชันยา	เลขานุการ
3.4 นายประทีป	นงคัยา	เหรียญก
3.5 นายบุญเลิศ	ไทยกรณ์	กรรมการ
3.6 นายอำนาจ	น้อยทา	กรรมการ
3.7 นายจำรัส	ไชยพล	กรรมการ

3.8 นายประสิทธิ์ ศรีดวง กรรมการ

3.9 นายพุทธ จินะคำ กรรมการ

ตารางที่ 4.4 รายชื่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ชื่อ-นามสกุล	กรรมการท่องเที่ยว	กรรมการหมู่บ้าน	กรรมการสหกรณ์
นายสมศักดิ์ พวงเรือนแก้ว	/	/	
นายจรัส ไทยสมุทร	/		/
นายยุทธ ชันยา	/		/
นายสุเทพ กิติคุณ	/		/
นายแก้ว กิ่งแก้ว	/	/	
นายอนันต์ ไทยกรณ์	/	/	
นายประดิษฐ์ ถมมา	/	/	
นายสุรพล กิ่งแก้ว	/		
นายบุญเลิศ ไทยกรณ์	/		/
นายเพชร ไทยสมุทร		/	
นายธานี พวงอินไหล		/	
นายทองใบ พวงเรือนแก้ว		/	
นายประสิทธิ์ ศรีดวง		/	/
นายเสน่ห์ วงศ์ด้อย		/	
นางศรีจุม ไทยสมุทร		/	
นายประทีป นงคียา			/
นายอำนาจ น้อยทา			/
นายจรัส ไชยพล			/
นายพุทธ จินะคำ			/

ชาวบ้านกลุ่มต่างๆ จำนวนกลุ่มที่มากขึ้นหลังจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น โดยเฉพาะชาวบ้านที่เสนอความต้องการจัดกลุ่มเพราะเล็งเห็นผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรม ภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มจักสาน กลุ่มผลิตของที่ระลึก กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มแม่บ้านแปรรูปอาหาร กลุ่มดนตรีพื้นฐาน เป็นต้น

รูปแบบของกลุ่ม จะมีความเป็นทางการมากขึ้น เพราะมีแกนนำในชุมชนให้ความสนับสนุนผลักดัน โดยการจัดตั้งกลุ่มจะมีประธาน รองประธาน คณะกรรมการและกฎระเบียบของกลุ่มเฉพาะ

บทบาทของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเดิมหรือกลุ่มใหม่ จะมีบทบาทในการรวมตัวเพื่อการบริหารการท่องเที่ยวน่ามากขึ้น สาเหตุเนื่องมาจาก การเล็งเห็นประโยชน์จากรายได้ทางเศรษฐกิจที่มาจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเพิ่มบทบาทกลุ่มในการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ต่อรองท้องถิ่นภายในชุมชนเองและองค์กรภายนอกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการต่อรองของงบประมาณจากหมู่บ้านและหน่วยงานราชการอื่นๆ หรือขอการสนับสนุนจากกลุ่มภายนอกชุมชนด้วย ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ชี้แนะให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีใจมีการรวมกลุ่มกัน ให้มีการคัดเลือกประธานกลุ่มและตำแหน่งต่างๆ ของแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นให้แต่ละกลุ่มมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มต่อไป โดยมีผู้นำในหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครูอาจารย์ในหมู่บ้านคอยสนับสนุน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาบุคคล ให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบและรู้จักการเสียดสละการทำงานเพื่อชุมชนมากขึ้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ได้มีโอกาสต่อรอง ขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกได้ดีขึ้น รวมทั้งในระดับครัวเรือนก็จะได้มีรายได้มาพัฒนาครอบครัวด้วย

กลุ่มมัคคุเทศก์ ทำหน้าที่หลักในการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจกิจกรรมเดินป่า ซึ่งหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่าจำนวนของมัคคุเทศก์ที่เป็นสมาชิกนี้ ก็ยังมีชาวบ้านที่สามารถทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้อีกหลายคน สำหรับความช่วยเหลือจากทางอำเภอและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคเหนือ ก็ได้จัดให้มีการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้แก่ชาวบ้านที่สนใจเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ในแง่ของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน บ้านแม่กำปอง ผู้ศึกษาได้แบ่งการสนทนากลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมมาก ผู้ที่มีส่วนร่วมปานกลาง และผู้ที่มีส่วนร่วมน้อย ตามลำดับ ผู้ที่มีส่วนร่วมมากหรือปานกลางในประชุม มักจะเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว ส่วนผู้ที่มีส่วนร่วมน้อย เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ไม่พยายามแสดงความคิดเห็นเพราะไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องด้วย

1) ผู้ที่มีส่วนร่วมมาก

ผู้ที่มีบทบาทมากส่วนใหญ่มีตำแหน่งหรือหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการการท่องเที่ยว เป็นประธานกลุ่มอาชีพเสริมหรือประกอบอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หลายคนที่มีบ้านตั้งอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน พื้นที่บริเวณทั้ง 2 ปางมักจะปลูกใช้เป็นพื้นที่สาธารณะหรือเป็นศูนย์รวมกิจกรรมของหมู่บ้านอีกด้วย

ผู้ที่มีส่วนร่วมมากจะแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั้งวาระการประชุมใหญ่ประจำหมู่บ้าน และในวาระการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้เหตุผลว่าต้องใช้สิทธิในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน แสดงความคิดเห็นอันอาจมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนในอนาคตและยังทำให้ตนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมจัดวางแผนทางการพัฒนาท้องถิ่น นอกเหนือไปจากการมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติอีกด้วย ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่มีส่วนร่วมมาก จะเป็นคนที่อยู่ในแวดวงเครือข่ายและคนสนิทกับผู้นำหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการการท่องเที่ยว และมีความเกี่ยวข้องกับสมาชิก อบต. ที่มีส่วนสำคัญในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

อีกทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมมากมักจะมาประกอบอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและมา มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน กิจกรรมที่กลุ่มนี้มีส่วนร่วมได้แก่ การเข้าร่วมประชุมและเสนอแนะความคิดเห็น การร่วมพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเสริม อาทิ กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มเพื่อนรำ กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มแม่บ้านทำอาหารสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ การบาศรีสู่ขวัญ และการประกอบอาหารแปรรูปเพื่อจำหน่าย เช่น มันฝรั่งทอด ใบชา และกาแฟ เป็นต้น

หมู่บ้านแม่กำปองได้รับการส่งเสริมอาชีพจากหน่วยงานต่างๆ ที่อาสาสมัครเข้ามาอบรม กิจกรรมต่างๆ ให้แก่สมาชิกที่สนใจโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนรำ กลุ่มมัคคุเทศก์และกลุ่มหมอนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ ซึ่งถือว่าเป็นการนำวิชาความรู้จากภายนอกชุมชนเข้ามาสร้างอาชีพเสริมให้แก่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน ส่วนกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นเมือง การบาศรีสู่ขวัญ และกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะแบบพื้นบ้านนั้นมีสมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจกระทั่งเกิดการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพดังกล่าวขึ้นมา

2) ผู้ที่มีส่วนร่วมปานกลาง

ผู้ที่มีส่วนร่วมปานกลางส่วนใหญ่มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประกอบอาชีพเสริมต่างๆ กันทั้งจากการเข้าสังกัดกลุ่มอาชีพหรือสร้างอาชีพเองในครัวเรือน เช่น การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การนวด การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว ช่างเพื่อนรำ หรือการทำไวน์ผลไม้ การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเพื่อการท่องเที่ยวมีการจัดสรรผลประโยชน์แก่ผู้รับผิดชอบให้บริการนักท่องเที่ยวโดยหมุนเวียนไปตามรายชื่อสมาชิก ให้ผลัดกันเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวหรือหมอนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมการเพื่อนรำ บาศรีสู่ขวัญ การแสดงดนตรีพื้นบ้านเป็นกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์กันหลังจากที่ได้รับค่าตอบแทนจากนักท่องเที่ยวและหักร้อยละ 5 ของรายได้เข้ากองทุนสหกรณ์ไฟฟ้าแม่กำปอง เช่น ไวน์เสาวรส และไวน์สมุนไพร แล้วนำไปเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวโดยแจ้งผู้นำชุมชนไว้ล่วงหน้าเมื่อมีสินค้า

3) ผู้ที่มีส่วนร่วมน้อย

กลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมน้อยเป็นกลุ่มที่แทบไม่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ชุมชนเลยสมาชิกในกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้สม่ำเสมอ เพราะติดภารกิจส่วนตัว เช่น ต้องดูแลเด็กเล็ก หรือต้องทำงานรับจ้างเพื่อหารายได้เสริมให้เพียงพอต่อความจำเป็นใช้จ่ายในครัวเรือน หรือเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านไม่กล้าแสดงความคิดเห็น โดยให้เหตุผลว่าเป็นคนส่วนน้อย ในชุมชนความคิดเห็นจึงมักไม่มีผลต่อนโยบายหลักที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่

ตารางที่ 4.5 กลุ่มองค์กรในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

ชื่อกลุ่ม องค์กร	ลักษณะการมีส่วนร่วม	เหตุผล
กรรมการท่องเที่ยว	ทุกคนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างมาก	เป็นผู้ริเริ่ม และต้องการให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้กับตนเองและชุมชน
กรรมการหมู่บ้าน	มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างมาก	ทำหน้าที่ในการบริหารดูแลพัฒนาหมู่บ้านและจัดกิจกรรมต่างๆ
กรรมการสหกรณ์	มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างมาก	ทำหน้าที่ดูแลในเรื่องของผลประโยชน์ต่างๆ ของชาวบ้าน
กลุ่มชาวบ้าน เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มผลิตของที่ระลึก กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มแม่บ้านแปรรูปอาหาร กลุ่มดนตรีพื้นฐาน มัคคุเทศก์นำเที่ยว ช่างฟ่อนรำ	มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวปานกลาง	มีบทบาทในการรวมตัวเพื่อให้บริการการท่องเที่ยวมากขึ้น มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเยาวชน กลุ่มเด็กและสตรี	ไม่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว	ไม่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนเลย สมาชิกในกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมเพราะติดภารกิจส่วนตัว เช่นต้องดูแลเด็กเล็ก

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบในการพัฒนาหมู่บ้านแม่กำปองเพื่อเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะพบว่า ยังมีความไม่สมดุลขององค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่มีหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (กลุ่มผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ ร้านค้า ฯลฯ) ได้ให้การสนับสนุนและทำงานประสานงานกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปองเป็นที่รู้จักและมีกิจการด้านการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เพิ่มขึ้นทุกๆ ปี แต่กลับพบว่า การกระจายผลประโยชน์ยังไม่เป็นธรรม โดยการวิเคราะห์จากสัดส่วนรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะพบว่าชุมชนได้รับผลประโยชน์ในอัตราส่วนเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น และในอัตราส่วนนี้ ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จริงๆ จะเป็นกลุ่มผู้นำ คณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน กลุ่มผู้มีธุรกิจบ้านพักโฮมสเตย์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เท่านั้น ในขณะที่กลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวก็จะได้รับผลประโยชน์รองลงมา แต่สมาชิกอีกส่วนของชุมชน แม้จะเป็นคนกลุ่มน้อย (กลุ่มผู้สูงอายุ เด็กและสตรี) กลับไม่ได้รับความเป็นธรรมในแง่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ในขณะที่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกแก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยถึงร้อยละ 45 และกลุ่มบริษัททัวร์ อันมีบริษัทเอราวัณพิชญ์ทัวร์เป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ร้อยละ 40 ของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปองทั้งหมด จากอัตราส่วนดังกล่าวจะพบวิเคราะห์ได้ว่า ในอนาคตหากการกระจายผลประโยชน์ยังเป็นไปในลักษณะนี้ อาจส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปองได้ เช่น อาจเกิดกลุ่มที่ต่อต้านรูปแบบการท่องเที่ยวแบบนี้ เนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ทั้งๆ ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน ความขัดแย้งด้านการแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติย่อมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของตนอย่างสูงสุด และภาคเอกชน (บริษัททัวร์) อันพบปัญหาขาดรายได้จากกิจการดังกล่าวเนื่องจากอาจไม่สามารถเข้าพื้นที่เพื่อนำคณะนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ หรือนำเข้าไปได้แต่อาจไม่ปลอดภัยทางทรัพย์สินและชีวิต ดังนั้นก็จะเกิดผลเสียทั้งด้านการเสื่อมโทรมทรัพยากรอันเนื่องมาจากการแข่งขัน และผลเสียด้านเศรษฐกิจโดยรวมของหมู่บ้านเนื่องจากการขาดรายได้จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้มีสาเหตุทั้งหมดมาจากการไม่ได้ปฏิบัติตามนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ ที่กล่าวว่าให้กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ซึ่งตรงกับที่ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2530) กล่าวว่า มิติความเป็นธรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ต้องไม่มุ่งไปที่การสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องตอบสนองการกระจายรายได้ การสร้างงานในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวด้วยและต้องไม่ช่วยเสริมช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างยิ่งขึ้นไป

ด้านการตลาดการท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง พบว่ามีการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพธรรมชาติของพื้นที่ที่มีอยู่ หรือระบบนิเวศทางธรรมชาติที่มีอยู่ เช่นการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ได้แก่ ผา น้ำลอด สวนหินงาม น้ำตกแม่กำปอง

คอยมอนล้าน ซึ่งก็คือการนำเสนอคุณค่าของสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ และเพิ่มมูลค่าสิ่งนั้นเข้าไป โดยการประชาสัมพันธ์ให้สิ่งนั้นดูโดดเด่น และสวยงามรวมถึงการนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบชุมชนป่าเมี่ยง เป็นจุดขายเพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว

แต่ขณะเดียวกันสิ่งที่น่าวิตกคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมการทำเมี่ยงแบบชุมชนบนที่สูงของบ้านแม่กำปองอาจสูญสลายได้ เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะสืบสานอาชีพดังกล่าว อันเนื่องมาจากลำบากและเป็นอาชีพมีรายได้น้อย รวมถึงราคาเมี่ยงตกต่ำ ซึ่งแท้จริงแล้วการทำเกษตรชาเมี่ยงนับเป็นจุดขายอย่างหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปอง ดังนั้นประเด็นนี้ควรได้รับการแก้ไขไว้ล่วงหน้าก่อนที่การทำสวนเมี่ยงอันเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของวิถีชีวิตชุมชนบ้านแม่กำปองจะเหลือเพียงเรื่องเล่าสู่ลูกหลาน และอีกประเด็นที่น่าเป็นห่วงในเรื่องตลาดการท่องเที่ยว คือการที่นักท่องเที่ยวมีหลากหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (ท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้) ก็จะมีอีกกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่ทราบการประชาสัมพันธ์แล้วเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไปหรือนักท่องเที่ยวเชิงปริมาณ แต่ทั้งนี้ชุมชนไม่สามารถที่จะคัดกรองหรือเลือกเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณสมบัติเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจริงๆ ได้ ทำให้อาจเกิดปัญหานักท่องเที่ยวทั่วไปที่อยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงปริมาณ มีจุดประสงค์ของการท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิงอย่างเดียว ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อาจก่อปัญหาต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านแม่กำปองได้ เนื่องจากขาดจิตสำนึกหรือขาดความรู้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งการเข้าออกของนักท่องเที่ยวยังเกิดการหลงไหลของวัฒนธรรมภายนอกสู่ชุมชนบ้านแม่กำปองได้และอาจส่งผลเกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตไปในทางตรงกันข้ามกับวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ทรงคุณค่า กล่าวคืออาจเกิดการทำลายทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะพบว่าชุมชนบ้านแม่กำปอง ยังไม่ได้มีการจัดการในองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ให้อยู่ในสภาพที่สมดุล กล่าวโดยสรุปคือยังคงพบปัญหาด้านการส่งเสริมคุณค่าของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่เช่น การทำสวนเมี่ยง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น หน่วยงานทางราชการ(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล) หน่วยงานเอกชน (กลุ่มบริษัททัวร์) และองค์กรภายในชุมชนเอง ยังไม่ได้สนับสนุนหรือละเลยที่จะส่งเสริมอาชีพการทำเกษตรแบบป่าเมี่ยงอย่างจริงจัง ซึ่งจะเกิดปัญหาการสูญสลายของอาชีพดังกล่าว และในอนาคตชุมชนแห่งนี้จะมีการประกอบอาชีพหลักโดยการทำเมี่ยงชาอีกหรือไม่ และในด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยว ชุมชนยังไม่สามารถควบคุมนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว โดยมีจุดประสงค์ในการท่องเที่ยวแบบไม่ใช่เชิงนิเวศ แล้วก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่รู้ตัวหรือไม่ได้ตั้งใจ เช่น การเหยียบ

ย่ำต้นไม้ การเค็ดกิ่ง ตัดฟันหรือเผาขยะ หรือการทิ้งขยะมูลฝอยไว้ ส่งผลทำให้สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของบ้านแม่กำปองแย่ง และสุดท้ายปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความไม่สมดุลหรือไม่เป็นธรรมชาติทางการกระจายผลประโยชน์แก่บุคคลทุกกลุ่มของชุมชน แม้จะมีการเริ่มกิจการสหกรณ์ก็ตาม แต่คงต้องมีการพัฒนาต่อไปเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมที่สุด

ดังนั้นสรุปได้ว่าในปัจจุบันชุมชนบ้านแม่กำปอง ยังไม่สามารถจัดการให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสมบูรณ์ แท้จริงได้ อันเนื่องมาจากการมีปัญหามากมาย ด้าน ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญดังกล่าว ซึ่งยังคงต้องมีการบริหารพัฒนาเพื่อแก้ไขปรับปรุงกันต่อไป โดยมีกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งในชุมชนอันได้แก่กลุ่มผู้นำ คณะกรรมการการท่องเที่ยว สมาชิกของชุมชนทั้งหมด และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องภายนอก ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลและกลุ่มบริษัททัวร์ มาประสานงานและร่วมดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา ผู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์และยั่งยืนต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 5

มิตिकความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชน จากการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาในแง่มิตिकความเป็นธรรมของการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงในตารางที่ 5.1 จะพบว่า โดยแท้จริงแล้วผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกอยู่กับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกลุ่มบริษัททัวร์ 45 และ 40 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ในขณะที่ ชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านกลับได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของ ชุมชนเองเพียง 15 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าในระยะยาวอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งเมื่อ ผลประโยชน์ไม่ลงตัวและชุมชนเป็นกลุ่มที่เสียเปรียบและไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องดังกล่าว แม้ว่าในปัจจุบันชุมชนมีความพึงพอใจในผลประโยชน์ที่ได้รับ แต่ในอนาคตหากปัญหาในกรณีนี้ ไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ในทางที่ตรงกันข้ามกับปัจจุบัน

ตารางที่ 5.1 อัตราส่วนผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กำปองต่อกลุ่มต่างๆ ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง

กลุ่ม	อัตราส่วน(%)
1. ชุมชนและประชาชนในหมู่บ้าน	15
2. บริษัททัวร์	40
3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	45

ที่มา: การศึกษาข้อมูลภาคสนาม, 2549

5.1 การจัดสรรผลประโยชน์

การจัดสรรผลประโยชน์ที่มาจากการท่องเที่ยวนั้นสามารถแบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้

1. การจัดสรรผลประโยชน์ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวโดยการผ่านบริษัททัวร์ ในกรณีนี้ผลประโยชน์จะตกอยู่กับบริษัททัวร์และชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ส่วนหนึ่ง
2. การจัดสรรผลประโยชน์ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมาเอง ในกรณีนี้ชุมชนจะได้รับ ผลประโยชน์ทั้งหมดจากการใช้จ่ายในกิจกรรมการท่องเที่ยว
3. การจัดสรรผลประโยชน์ภายในหมู่บ้าน

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนนั้นได้ก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชาวบ้าน ทั้งในลักษณะของรายได้ที่เป็นตัวเงินและประโยชน์จากงบประมาณในการพัฒนาต่างๆของรัฐบาลผ่านโครงการต่างๆ การที่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น มีแนวโน้มว่าชาวบ้านจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่หมู่บ้านมีความลำบากมาก การที่จะของบประมาณมาพัฒนาหมู่บ้านทำได้ยาก แต่ปัจจุบันสามารถขอได้ง่ายขึ้น ซึ่งการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้หมู่บ้านมีงบประมาณมาใช้ในการพัฒนา โดยในการของบประมาณผู้นำหมู่บ้านจะต้องมีแผนงานโครงการไปเสนอแก่หน่วยงานต่างๆ และเมื่อปัจจัยทางการเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผนวกกับการที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง อีกทั้งยังได้รับรางวัลและเกียรติบัตรมากมาย อาทิ รางวัลผู้ใหญ่วัยบ้านแม่กำปองประจำปี พ.ศ. 2544 รางวัล อสม.ดีเด่นระดับจังหวัด ระดับเขต ระดับภาค และยังเป็นรองอันดับ 1 อสม.ดีเด่นระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. 2543 และการพัฒนาหมู่บ้านไปในทิศทางหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลปัจจุบันที่ส่งเสริมนโยบายทางการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนหลายหน่วยงานให้ความสนใจ เห็นความสำคัญของหมู่บ้านแม่กำปอง และได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านงบประมาณ

การพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น ไม่ควรมองเพียงรายได้ที่จะได้จากการเข้ามาพักของนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ควรจะมองถึงช่องทางในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน เป็นการพัฒนาที่มีแนวคิดดึงตลาดให้มาหาผลิตภัณฑ์ ชาวบ้านไม่ต้องไปเร่ขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้น หากการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จ หลายๆ ฝ่ายก็จะได้รับประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในทางตรงหรือประโยชน์ในทางอ้อม ดังนั้นตัวผู้ใหญ่บ้านเองจึงพยายามที่จะสร้างร้านค้าชุมชนขึ้นมาเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพ เช่น การทำหมวก การทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ และหากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาก็สามารถเป็นกิจกรรมให้เข้าเยี่ยมชมอีกกิจกรรมหนึ่ง โดยรายได้ก็จะได้จากค่าบริการในการเยี่ยมชมและจากการที่นักท่องเที่ยวซื้อผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน โดยพยายามให้มีการทำเป็นรายได้เสริมอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่เป็นการจัดฉากเพียงชั่วคราวครั้งชั่วคราวเท่านั้น

การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้ดีขึ้น ทั้งนี้ไม่ใช่เฉพาะแต่ครัวเรือนที่รองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชาวบ้านคนอื่นๆ ด้วย ยกตัวอย่างเช่น คนที่ปลูกดอกเอื้องดินขายซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ คนก็ไม่รู้จัก พอมีกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงมีการชูดอกเอื้องดินขึ้นมาว่าเป็นดอกไม้ประจำหมู่บ้านที่มีความสวยงาม เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน ส่วนดอกเอื้องหงส์ทองก็เหมือนกัน เมื่อก่อนทั้งดอกเอื้องหงส์ทองและดอกเอื้องดินก็ออกดอกอยู่ตามบ้าน อยู่ตามป่าทั่วไป

ไม่มีใครให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญ แต่พอมีการประชาสัมพันธ์ร่วมกับการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านก็มีคนให้ความสนใจมาขอซื้อเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้ เกิดอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้าน เป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ทรัพยากรที่พบอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของหมู่บ้าน ปัจจุบันมีหลายครัวเรือนที่ทำการเพาะกล้าดอกเอื้องไว้ขายเป็นรายได้เสริม

สำหรับเงินรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นจะหักรายได้จากค่าที่พักร้อยละ 5 และจากค่าบริการของเจ้าของบ้านอีกร้อยละ 5 เข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งหมดเป็นร้อยละ 10 ของรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง และถ้าหากนักท่องเที่ยวประสงค์จะชมกิจกรรมกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำกิจกรรมทำบุญตักบาตร ก็จะได้รับเงินส่วนที่เหลือจากกิจกรรมเหล่านี้เข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านอีกส่วนหนึ่ง หลังจากที่จ่ายให้แก่ผู้ที่มาสาธิต

กิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ทางคณะกรรมการได้กำหนดให้กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสหกรณ์การไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด เนื่องจากทางผู้นำหมู่บ้านต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างรายได้และนำรายได้กระจายสู่ชุมชน และก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชาวบ้านทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องจากการนำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้าสู่ระบบบริหารงานของสหกรณ์ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นทั้งหมด ชาวบ้านที่ไม่มีความพร้อมและไม่ได้รับร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปของเงินปันผลรายปีของสหกรณ์ฯ เพราะชาวบ้านทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกของสหกรณ์ฯ และได้รับประโยชน์ร่วมจากงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐและรัฐบาลผ่านโครงการต่างๆ เข้ามาพัฒนาหมู่บ้าน

สำหรับเงินรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น มีการจัดสรรรายได้จากค่าบริการต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ค่าบริการในกิจกรรมท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ ค่าที่พัก ค่านำเที่ยว และค่าบริการเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นรายได้ที่จัดสรรให้กับผู้เข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ โดยหักรายได้เข้าเป็นรายได้ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 5 ของแต่ละกิจกรรม
2. รายได้ที่เข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านทั้งหมด ได้แก่ ค่าบำรุงหมู่บ้านที่ได้จากนักท่องเที่ยว คนละ 100 บาท/ครั้ง
3. รายได้ที่เป็นของชาวบ้านจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - นวดแผนโบราณ (นวดตัว 100 บาท/คน นวดฝ่าเท้า 120 บาท/คน)
 - รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหาร เช่น ชา กาแฟ ถั่วละ 50 บาท มัันฝรั่งทอดกรอบ ถั่วละ 30 บาท หมอนชา ไบละ 100 บาท
 - รายได้จากการจำหน่ายเครื่องเรือนไม้ไผ่ชุดละ 2,000 บาท

- รายได้จากการจำหน่ายไม้ดอกไม้ประดับ 25 – 300 บาท
 - รายได้จากการจำหน่ายหมวกจักสานใบละ 20 บาท
 - รายได้จากการจำหน่ายยาสมุนไพรพื้นบ้าน
 - 4. รายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและมีการจัดสรรไม่แน่นอน ได้แก่
 - รายได้จากกิจกรรมการแสดงฟ้อนรำ
 - รายได้จากกิจกรรมการแสดงดนตรีพื้นเมือง
 - รายได้จากกิจกรรมการแสดงตีมืด
 - รายได้จากการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ (หมอเรียกขวัญ “มัททายก” มีรายได้ครั้งละ 100 – 200 บาท/ครั้ง)
 - รายได้จากค่าอาหาร (แม่ครัวได้ค่าทำอาหารคนละ 50 บาท/วัน)
 - รายได้จากกิจกรรมการตัดบาตรตอนเช้าของนักท่องเที่ยว
- รายได้จากกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่ ผู้ร่วมกิจกรรมก็จะได้รับเงินไป ส่วนที่เหลือจากกิจกรรมเหล่านั้นจะนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านหลังจากหักค่าใช้จ่าย ดังนั้นสรุปได้ว่า การบริหารจัดการรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง มีการจัดสรรรายได้ดังนี้
- จัดสรรให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - จัดสรรแก่สมาชิกผู้ถือหุ้น
 - จัดสรรให้การพัฒนาชุมชน
 - จัดสรรเข้าสหกรณ์เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนต่อไป

5.1.1 สถิตินักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว

จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านแม่กำปอง นับตั้งแต่ปี 2544 ถึง 2547 พบว่ามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 808,307 บาท

ตารางที่ 5.2 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองระหว่างปี พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2547

นักท่องเที่ยวและรายได้	2544	2545	2546	2547	รวม
คนไทย	145	330	539	557	1014
ต่างประเทศ	102	163	206	225	471
รวม	247	493	745	782	1485
รายได้จากการท่องเที่ยว	86,650	172,880	269,952	278,825	808,307

ที่มา: บันทึกรายงานจำนวนนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง

การดำเนินกิจการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของบ้านแม่กำปองนั้น สามารถวิเคราะห์เหตุผลหลักๆ ได้ 2 ประการด้วยกันคือ

ประการแรก หมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่บนภูเขาและเนินเขาที่มีความสูงมีระบบนิเวศแบบป่าไม้เขตร้อน จึงมีพืชพรรณหลากหลายและเป็นหมู่บ้านที่ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีทิวทัศน์สวยงามและมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมาก เช่น น้ำตกแม่กำปอง จุดชมวิวิทิวทัศน์พันธุ์พืชและสมุนไพรหายากต่างๆ ฯลฯ ประกอบกับมีระยะทางไม่ไกลกับตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก และสามารถเดินทางเข้าถึงได้อย่างสะดวกสบาย ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองนั้นเริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศพากันเข้ามาเที่ยวพักผ่อนชมธรรมชาติของหมู่บ้านมากขึ้น แต่การเข้ามาท่องเที่ยวชมธรรมชาติของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ไม่ได้มีการจัดการดูแลที่ดี ดังนั้นจึงเกิดปัญหาต่างๆ ตามมาเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหามลภาวะจากขยะที่ติดตัวมากับนักท่องเที่ยว, ปัญหาการทำลายธรรมชาติระบบนิเวศ ต้นพืชถูกทำลาย หรือแม้กระทั่งปัญหาการล้นไหลของวัฒนธรรมภายนอกหมู่บ้านเข้ามาในหมู่บ้านมากมายหลายอย่าง ซึ่งจำเป็นต้องมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชน จึงนำไปสู่แนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน โดยชุมชน

ประการที่สอง เป็นประเด็นทางเศรษฐกิจ เนื่องจากหมู่บ้านแม่กำปองประชากรมีรายได้หลักจากการทำเกษตรกรรม คือ การเก็บและแปรรูปใบเมี่ยงขาย เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมากว่า 100 ปีแล้ว แต่ปัจจุบันราคาเมี่ยงกลับลดลง และพฤติกรรมของผู้บริโภคเมี่ยงก็ลดน้อยลงด้วย ประกอบกับรายจ่ายแต่ละครัวเรือนเริ่มสูงขึ้นจากการขยายความเจริญของเทคโนโลยีและการบริโภคนิยมต่างๆ จึงเกิดเป็นปัญหาหนี้สินและความยากจน จำเป็นต้องหาอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ในการช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว เมื่อมีทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบกับการมีปัญหาในการ

จัดการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับกับการแก้ปัญหาการจัดการควบคุมดูแลนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างเสริมรายได้และเป็นระบบ โดยการเปิดเป็นหมู่บ้านให้บริการแบบโฮมสเตย์ และการสร้างกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มแม่บ้าน (แปรรูปอาหาร) เป็นต้น

ด้วยเหตุผลประการข้างต้น ผู้นำชุมชน คือ พ่อหลวงพรหมินทร์ พวงมาลาและแกนนำของบ้านแม่กำปองเกิดความตระหนักถึงปัญหา และพยายามหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยค้นคว้าจากหนังสือและปรึกษาจากผู้รู้หลายๆ ท่าน กลายเป็นที่มาของการเกิดแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนอย่างไม่เป็นทางการ โดยจัดประชุมแกนนำ ค้นคว้าหาวิธีการ เริ่มทดลอง จนได้จัดตั้งเป็นทางการเปิดเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนในปี พ.ศ. 2542 ภายใต้งานสนับสนุนของหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็น กรมส่งเสริมสหกรณ์, หน่วยงานพัฒนากรกิ่งอำเภอแม่ออน องค์กรบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคและกลุ่มชาวบ้านและองค์กรภายในชุมชนต่างๆ

ตารางที่ 5.3 การได้รับผลประโยชน์ของกรรมการ องค์กร และบุคคล

	ผลประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงิน	ผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน
กรรมการท่องเที่ยว	- ได้รับชื่อเสียง - ได้รับการยอมรับ	- ได้รับค่าตอบแทนจากการท่องเที่ยว
กรรมการหมู่บ้าน	- ได้รับชื่อเสียง - ได้รับการยอมรับ	- ได้รับค่าตอบแทนจากการท่องเที่ยว
กรรมการสหกรณ์	- ได้รับชื่อเสียง - ได้รับการยอมรับ	- ได้รับค่าตอบแทนจากการปันหุ้นของสหกรณ์ แก่สมาชิกผู้ถือหุ้น
กลุ่มชาวบ้าน เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มผลิตของที่ระลึก กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มแม่บ้านแปรรูปอาหาร กลุ่มดนตรี พื้นฐาน มัคคุเทศก์นำเที่ยว ช่างฟ้อนรำ	- ได้รับชื่อเสียง	- รายได้จากกิจกรรมการแสดงฟ้อนรำการแสดงดนตรีพื้นเมือง - รายได้จากกิจกรรมการแสดงตีมีด - รายได้จากการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ - รายได้จากการนำเที่ยว - รายได้จากการขายอาหารแปรรูป
กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเยาวชน กลุ่มเด็กและสตรี	ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาหมู่บ้าน	- ไม่มี

5.2 ปัญหาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน

บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่มีอายุเกือบร้อยปีที่มีวิถีชีวิตการทำสวนเมี่ยงเป็นอาชีพหลัก มาตลอดจนถึงทุกวันนี้ และเนื่องจากพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในเขตภูเขาและหุบเขา มีบรรยากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปีและมีพืชพรรณป่าไม้เมืองหนาว กล้วยไม้ พืชสมุนไพร สัตว์ป่า และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ประกอบด้วยน้ำตกสวยงาม จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้นำหมู่บ้านได้ผลักดันให้เปิดหมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเหมือนดาบสองคมที่ส่งผลถึงชุมชนในระยะเริ่มต้น เพราะในขณะนั้นชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการจัดการด้านต่างๆ เพื่อที่จะรองรับคนภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมทั้งยังไม่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงต่างๆ และเมื่อการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านออกไป ก็มีคนเข้ามาท่องเที่ยว ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปัญหาขยะ และอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องลุกขึ้นมาจัดการตนเอง พร้อมกับเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทั้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรบุคคล และการจัดการรายได้ เพื่อรองรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) ในช่วงปี 2544 – 2546 ตลอดจนการได้รับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เร่งปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อผลักดันให้เกิดท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นรูปธรรมและยั่งยืน โดยมีการนำนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้กลายเป็นจุดประกายความคิดให้มีการนำหมู่บ้านแม่กำปองซึ่งมีศักยภาพหลายด้านเป็น โสมสเดย์และเป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล โดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นับตั้งแต่หมู่บ้านแม่กำปองเข้าสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดให้มีการบริการบ้านพักแบบโสมสเดย์ ทำให้หมู่บ้านได้เปิดตัวเองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงการเข้ามาศึกษาดูงานของกลุ่มคณะบุคคลหรือหมู่บ้านอื่นเพื่อศึกษาเป็นตัวอย่างและนำไปสู่การปรับใช้กับชุมชนของตัวเอง ซึ่งนับว่าเป็นผลดีและสร้างผลประโยชน์ให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง แต่การเข้ามาของบุคคลภายนอกเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ยังมีกลุ่มคนบางส่วน ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเอกชนบางรายที่ไม่ยอมให้ความร่วมมือ ไม่ยอมรับกฎระเบียบของหมู่บ้าน ซึ่งได้สร้างปัญหาให้กับชาวบ้านแม่กำปองอยู่ไม่น้อย ดังนั้นในการดำเนินกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีคำถามหลักเพื่อค้นหาความยั่งยืน และเป็นประเด็นคำถามที่ต้องการหาคำตอบสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศมีการดำเนินการอยู่หลายแห่ง และแต่ละแห่งความเสียหายเกิดขึ้นกับประชากรในท้องถิ่นนั้นๆ ทุกที่เช่นกัน โดยมีสาเหตุมาจากผลประโยชน์และความโลภที่เกิดขึ้น ภายใต้อาณัติของระบบการบริหารจัดการ

ของชาวบ้าน ความต้องการสร้างค่านิยมให้ชาวบ้านรู้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวคือรายได้เสริมของชาวบ้านเท่านั้น รายได้หลักของชาวบ้านแม่กำปองคือวิถีชีวิตตัวเองที่เป็นอยู่มาตั้งแต่อดีต นั่นคือการทำสวนเมี่ยง การทำไร่กาแฟ และต้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกวัฒนธรรมสืบไป สำหรับมรดกทางทรัพยากรธรรมชาติ ต้องรักษาไว้ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นป่าต้นน้ำลำธาร รวมไปถึงพืชพรรณไม้ต่างๆ ทั้งต้นดอกกำปอง ต้นสมุนไพรชนิดต่างๆ ขึ้นรอบๆ หมู่บ้าน เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ต้นไม้ขนาดใหญ่ แหล่งน้ำลำธาร น้ำตกแม่กำปอง และที่สำคัญการคงอยู่ของอากาศบริสุทธิ์ควรค่าแก่การรักษาไว้

การจัดระบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ยั่งยืนและเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถือว่าเป็นเรื่องยาก ถึงแม้ว่าชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กำปองได้มีความพร้อมเปิดใจกว้างรับนักท่องเที่ยวเข้าสู่โฮมสเตย์ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสมือนสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการทะนุทะนอม แต่เส้นทางก้าวต่อไปคือความยั่งยืนที่ชาวบ้านต้องรู้จักรักษาไว้เพราะสิ่งเหล่านี้คือผลประโยชน์ของชาวบ้านแม่กำปองเอง ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการค้นหาคำตอบให้กับชาวบ้านแม่กำปองถึงมิติความเป็นธรรมและนิเวศของชุมชนจากการพัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน

5.3 มิติความเป็นธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน

การศึกษาถึงมิติความเป็นธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน ของหมู่บ้านแม่กำปองในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านแม่กำปองที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของการท่องเที่ยวและ โอกาสของผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินในสัดส่วนที่ชาวบ้านแม่กำปองทุกฝ่ายพอใจ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กำปองถูกบรรจุให้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ลงทุน และสร้างรายได้ของสหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด และเป็นโครงการหนึ่งในการสนองตอบต่อนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาล ซึ่งเป็นการนำจุดเด่นของหมู่บ้านในด้านการมีวิถีชีวิต ชนบทธรรมชาติประเพณี วัฒนธรรมเป็นแบบดั้งเดิมและมีความเป็นอยู่แบบชาวบ้านชนบทของชาวเหนืออย่างแท้จริงมาสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และชาวบ้านแม่กำปองทุกครัวเรือนได้เป็นสมาชิกของสหกรณ์ฯ และได้รับผลประโยชน์จากสหกรณ์ฯ ในรูปของเงินปันผลเป็นประจำทุกปี ซึ่งจะหักจากรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้กับเจ้าของบ้านและส่วนหนึ่งหักเข้าสหกรณ์ฯ และจะปันผลเฉลี่ยให้กับสมาชิกทุกคนเท่ากัน ส่วนจะได้มากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับรายรับที่เข้ามายังสหกรณ์ฯ และรายจ่ายที่ต้องใช้ในการซ่อมแซม บำรุงสถานที่ต่างๆ เช่น รายรับจากนักท่องเที่ยว 1 คน 550 บาท ต้องหักให้เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ 350 บาท หักเข้า

สหกรณ์ 200 บาท ส่วนกลุ่มชาวบ้านเช่นกลุ่มจักสาน กลุ่มช่างฟ้อน กลุ่มตีเหล็กก็จะได้รับได้ที่นักท่องเที่ยวต้องจ่ายเพิ่มในกิจกรรมพิเศษเหล่านั้น ซึ่งนั่นอาจเป็นผลประโยชน์หนึ่งที่ทางชาวบ้านแม่กำปองได้รับจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงถือได้ว่าชาวบ้านแม่กำปองได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และเป็นผลประโยชน์ในลักษณะของการเป็นธุรกิจของชุมชนที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและหารายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและกติกาก่อนที่ชาวบ้านได้ตั้งขึ้นร่วมกัน

การศึกษาถึงมิติความเป็นธรรมในแง่ของผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้พยายามทำการค้นหาและเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง โดยในเบื้องต้นผู้ศึกษาได้แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านออกเป็น 3 กลุ่มหลักๆ คือ ผู้เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ให้บริการบ้านพัก มัคคุเทศก์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม ได้แก่ กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ผู้นำไม่เป็นทางการ ร้านค้า วัด กลุ่มเยาวชน เกษตรกรผู้ปลูกเมี่ยงและกาแฟ และผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์บุคคลทั้งสามกลุ่ม และใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ถือเป็นตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านจำนวนทั้งสิ้น 105 ตัวอย่าง หรือร้อยละ 80.76 ของครัวเรือนทั้งหมด ผลการศึกษาเป็นดังนี้

1) ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 5.1 แสดงครัวเรือนหมู่บ้านแม่กำปองมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวร้อยละ 61.90 มีครัวเรือนที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเพียงร้อยละ 38.10 เท่านั้น

ตารางที่ 5.4 ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
เกี่ยวข้อง	65	61.90
ไม่เกี่ยวข้อง	40	38.10
รวม	105	100.00

2) ตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน

จากการสอบถามถึงตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน พบว่า ครัวเรือนหนึ่งมีตัวแทนที่ทำหน้าที่ในหลายๆ หน้าที่/ตำแหน่งในหมู่บ้าน ซึ่งจากการจำแนก พบว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการ

หมู่บ้านจำนวน 11 คน หรือร้อยละ 10.50 มีผู้ระบุว่าที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน 13 คน หรือร้อยละ 12.40 มีผู้ระบุว่าดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน 12 คน หรือร้อยละ 11.40 และมีผู้ระบุว่า เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ 81 คน หรือร้อยละ 77.10

จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อสังเกตจากความเกี่ยวข้องกับการเป็นคณะกรรมการกลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านของชาวบ้านแม่กำปอง กล่าวคือ ชาวบ้านแม่กำปองคนหนึ่งมีตำแหน่งเป็น กรรมการกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้หลายตำแหน่ง และเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ได้หลายกลุ่ม ทั้งนี้ เนื่องจากประชากรในหมู่บ้านมีจำนวนน้อย และชาวบ้านมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นหลายกลุ่มเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (รายละเอียดดูจากบทที่ 4)

ตารางที่ 5.5 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งต่างๆ ในหมู่บ้าน

ตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
กรรมการหมู่บ้าน	11	10.60
ประธานกลุ่ม	13	12.50
กรรมการกลุ่ม	12	11.50
สมาชิกกลุ่ม	81	77.90

หมายเหตุ: ผู้ตอบแบบสอบถาม 1 ราย มีตำแหน่งได้หลายตำแหน่ง

3) การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ในด้านความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว พบว่า ชาวบ้านแม่กำปองที่เกี่ยวข้องและมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านและได้รับประโยชน์จำนวน 65 ราย หรือร้อยละ 76.47 ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีจำนวน 20 ราย หรือร้อยละ 23.53 และผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องและไม่ได้รับประโยชน์มี 20 ราย

ตารางที่ 5.6 ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านและการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว	ได้รับประโยชน์		ไม่ได้รับประโยชน์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เกี่ยวข้อง	65	76.47	-	-
ไม่เกี่ยวข้อง	20	23.53	20	100.00
รวม	85	100.00	20	100.00

ดังนั้นจึงสามารถจำแนกชาวบ้านแม่กำปองได้ออกเป็น 3 กลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตการศึกษา คือ

1. กลุ่มผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรง นั่นคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 65 ราย
2. กลุ่มผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยอ้อม นั่นคือ ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 20 ราย
3. กลุ่มผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเลย นั่นคือ ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว และไม่ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 20 ราย

5.3.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชาวบ้านแม่กำปอง

การศึกษาในด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชาวบ้านแม่กำปองครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในหมู่บ้านแม่กำปอง โดยอ้างอิงจากการมีส่วนร่วมที่นับตั้งแต่การพัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเดือนเมษายน 2542 ซึ่งการตัดสินใจนำหมู่บ้านเข้าสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับฉันทามติหรือความเห็นชอบจากประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะการจัดหมู่บ้านให้มีการบริการบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการตัดสินใจที่เป็นไปด้วยความสมัครใจของครัวเรือนที่ต้องการเปิดบ้านของตนเองให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งเจ้าของบ้านต้องมีการลงทุนปรับปรุงบ้านพักของตนเอง จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดกันขึ้นมา กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นจะต้องเป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น การตัดขาตมในตอนเช้า การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ การเล่นดนตรีพื้นเมืองและการฟ้อนรำ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความร่วมมือกันและ

ร่วมตัดสินใจของคนในชุมชนแทบทั้งสิ้น ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงได้จำแนกระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านแม่กำปองออกเป็น 4 ระดับ คือ

1) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านแม่กำปอง

จากตารางที่ 5.4 ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมของชาวบ้าน พบว่า กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรง มีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง 39 ราย หรือร้อยละ 60.00 เกือบทุกครั้ง 10 ราย หรือร้อยละ 15.38 และบางครั้ง 16 ราย หรือร้อยละ 24.62 ส่วนกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยอ้อมมีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง 15 ราย หรือร้อยละ 75.00 เกือบทุกครั้ง 5 ราย หรือร้อยละ 25.00 และกลุ่มที่ไม่ได้รับประโยชน์มีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง 10 ราย หรือร้อยละ 50.00 เกือบทุกครั้ง 5 ราย หรือร้อยละ 25.00 และบางครั้ง 5 ราย หรือร้อยละ 25.00

ตารางที่ 5.7 ความถี่ในการเข้าร่วมประชุม

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	39	60.00	15	75.00	10	50.00
เกือบทุกครั้ง	10	15.38	5	25.00	5	25.00
บางครั้ง	16	24.62	-	-	5	25.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

2) การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม

จากตารางที่ 5.5 ความถี่ในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมของชาวบ้าน พบว่า กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรง มีการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมทุกครั้ง 28 ราย หรือร้อยละ 43.08 เกือบทุกครั้ง 14 ราย หรือร้อยละ 21.54 บางครั้ง 9 ราย หรือร้อยละ 13.85 และไม่ได้แสดงความคิดเห็น 14 ราย หรือร้อยละ 21.54 ส่วนกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยอ้อม การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมทุกครั้ง 1 ราย หรือร้อยละ 5.00 มีแสดงความคิดเห็นเกือบทุกครั้ง 4 ราย หรือร้อยละ 20.00 บางครั้ง 8 ราย หรือร้อยละ 40.00 และไม่ได้แสดงความคิดเห็น 7 ราย หรือร้อยละ 35.00 และกลุ่มที่ไม่ได้รับประโยชน์แสดงความคิดเห็นเป็นบางครั้ง 5 ราย หรือร้อยละ 25.00 ไม่ได้แสดงความคิดเห็น 15 ราย หรือร้อยละ 75.00

ตารางที่ 5.8 ความถี่ในการแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมในการเข้าร่วมประชุม

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	28	43.08	1	5.00	-	-
เกือบทุกครั้ง	14	21.54	4	20.00	-	-
บางครั้ง	9	13.85	8	40.00	5	25.00
ไม่ได้แสดงความคิดเห็น	14	21.54	7	35.00	15	75.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

3) การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน

จากตารางที่ 5.6 การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรง มีส่วนร่วม 60 ราย หรือร้อยละ 92.31 และไม่มีส่วนร่วม 5 ราย หรือร้อยละ 7.69 กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยอ้อม และไม่ได้รับประโยชน์ทั้งหมดไม่มีส่วนร่วมเลย

ตารางที่ 5.9 การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วม	60	92.31	-	-	-	-
ไม่มีส่วนร่วม	5	7.69	20	100.00	20	100.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

4) การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว

จากตารางที่ 5.7 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรง ได้มีการแลกเปลี่ยน 60 ราย หรือร้อยละ 92.31 และไม่ได้มีการแลกเปลี่ยน 5 ราย หรือร้อยละ 7.69 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อมและกลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ทั้งหมดไม่ได้มีการแลกเปลี่ยน

ตารางที่ 5.10 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ได้มีการแลกเปลี่ยน	60	92.31	-	-	-	-
ไม่มีการแลกเปลี่ยน	5	7.69	20	100.00	20	100.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

5) บทบาทของสมาชิกในชุมชนผู้มีส่วนร่วมแตกต่างกัน

จากการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับต่างๆ นั้นผู้ศึกษาพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านแม่กำปองจะมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเฉพาะในขั้นตอนของการปฏิบัติเท่านั้น กล่าวคือแม้ว่าชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่ค่อยมีผู้ที่แสดงความคิดเห็นในการประชุมในขณะเดียวกัน คณะกรรมการหมู่บ้านแม่กำปองมักจะกำหนดในการจัดการท่องเที่ยวอยู่ในวาระของการประชุมใหญ่ประจำหมู่บ้านไม่ได้แยกเป็นการประชุมในหัวข้อเฉพาะ และส่วนใหญ่จะเป็นกาแจ้งให้ทราบความร่วมมือพัฒนาภูมิทัศน์ของหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะเป็นการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชน

ในแง่ของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน บ้านแม่กำปอง ผู้ศึกษาได้แบ่งการสนทนากลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมมาก ผู้ที่มีส่วนร่วมปานกลาง และผู้ที่มีส่วนร่วมน้อย ตามลำดับ ผู้ที่มีส่วนร่วมมากหรือปานกลางในประชุม มักจะเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว ส่วนผู้ที่มีส่วนร่วมน้อย เป็นผู้ที่เข้าร่วมประชุม แต่ไม่พยายามแสดงความคิดเห็นเพราะไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องด้วย

5.1) ผู้ที่มีส่วนร่วมมาก

จากการสนทนากลุ่มกับสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก พบว่าผู้ที่มีบทบาทมากส่วนใหญ่มีตำแหน่งหรือหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการการท่องเที่ยว เป็นประธานกลุ่มอาชีพเสริม หรือประกอบอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว หลายคนที่มีบ้านตั้งอยู่ในกลุ่มบ้านปางใน 1 และปางใน 2 ซึ่งมีความใกล้ชิดกับแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน พื้นที่บริเวณทั้ง 2 ปางมักจะปลูกใช้เป็นพื้นที่สาธารณะหรือเป็นศูนย์รวมกิจกรรมของหมู่บ้านอีกด้วย

ผู้ที่มีส่วนร่วมมากพยายามแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั้งวาระการประชุมใหญ่ประจำหมู่บ้าน และในวาระการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้เหตุผลว่าต้องใช้สิทธิในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน แสดงความคิดเห็นอันอาจมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนในอนาคตและยังทำให้ตนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมจัดวางแผนทางการพัฒนาท้องถิ่นนอกเหนือไปจากการมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติอีกด้วย กลุ่มตัวอย่างนี้ให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะกิจกรรมนั้นๆ จะสร้างรายได้โดยตรงให้แก่ตนหรือไม่ เพราะเชื่อว่ากิจกรรมการพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ หรือการพัฒนาทักษะของสมาชิกคนอื่นๆ จะมาซึ่งความเจริญของชุมชนนั่นเอง สมาชิกชุมชนบ้านแม่กำปองให้ความสำคัญกับการประชุมหมู่บ้านมาก เพราะได้รับการปลูกฝังว่าทุกคน “ต้อง” มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อชุมชน ในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน ทุกครั้งที่มีการประชุมหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจึงต้องส่งตัวแทนอย่างน้อยหนึ่งคนเข้าร่วม ไม่เช่นนั้นจะต้องเสียค่าปรับโดยคณะกรรมการหมู่บ้านจะนำเงินค่าปรับนั้นไปรวมกับกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ผู้ที่มีส่วนร่วมมากมักจะมาประกอบอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและมามีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน กิจกรรมที่กลุ่มนี้มีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมและเสนอแนะความคิดเห็น การร่วมพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเสริม อาทิ กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มพ็อนรำ กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มแม่บ้านทำอาหารสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ การบาศรีสู่ขวัญ และการประกอบอาหารแปรรูปเพื่อจำหน่าย เช่น มันฝรั่งทอด ไบซา และกาแฟ เป็นต้น

หมู่บ้านแม่กำปองได้รับการส่งเสริมอาชีพจากหน่วยงานต่างๆ ที่อาสาสมัครเข้ามาอบรมกิจกรรมต่างๆ ให้แก่สมาชิกที่สนใจโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะกลุ่มพ็อนรำ กลุ่มมัคคุเทศก์และกลุ่มหมอนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ ซึ่งถือว่าการนำวิชาความรู้จากภายนอกชุมชนเข้ามาสร้างอาชีพเสริมให้แก่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน ส่วนกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นเมือง การบาศรีสู่ขวัญ และกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะแบบพื้นบ้านนั้นมีสมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจกระทั่งเกิดการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพดังกล่าวขึ้นมา

5.2) ผู้ที่มีส่วนร่วมปานกลาง

เมื่อทำการคัดเลือกกลุ่มผู้มีส่วนร่วมปานกลางเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสม่ำเสมอแต่ไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็นเพราะไม่ได้ดำรงตำแหน่งในกลุ่มคณะกรรมการ หรือไม่มีข้อเสนอแนะเพราะไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบจากกิจกรรม อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้ก็เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการลงแรงพัฒนาสภาพภูมิทัศน์หมู่บ้านท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอเช่นกัน

ผู้ที่มีส่วนร่วมปานกลางส่วนใหญ่มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประกอบอาชีพเสริมต่างๆกัน ทั้งจากการเข้าสังกัดกลุ่มอาชีพหรือสร้างอาชีพเองในครัวเรือนเช่น การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การนวด การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว ช่างฟ่อนรำ หรือการทำไวน์ผลไม้ การเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเพื่อการท่องเที่ยวมีการจัดสรรผลประโยชน์แก่ผู้รับผิดชอบให้บริการนักท่องเที่ยวโดยหมุนเวียนไปตามรายชื่อสมาชิก ให้ผลัดกันเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวหรือหมอนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพเป็นต้นส่วนกิจกรรมการฟ่อนรำ บายศรีสู่ขวัญ การแสดงดนตรีพื้นบ้านเป็นกิจกรรมกลุ่มซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์กันหลังจากที่ได้รับค่าตอบแทนจากนักท่องเที่ยวและหักร้อยละ 5 ของรายได้เข้ากองทุนสหกรณ์ไฟฟ้าแม่กำปอง เช่น ไวน์สาหร่าย และ ไวน์สมุนไพร แล้วนำไปเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวโดยแจ้งผู้นำชุมชนไว้ล่วงหน้าเมื่อมีสินค้า

5.3) ผู้ที่มีส่วนร่วมน้อย

กลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมน้อยเป็นกลุ่มที่แทบไม่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนเลยสมาชิกในกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้สม่ำเสมอเพราะติดภารกิจส่วนตัว เช่น ต้องดูแลเด็กเล็ก หรือต้องทำงานรับจ้างเพื่อหารายได้เสริมให้เพียงพอต่อความจำเป็นใช้จ่ายในครัวเรือนหรือเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านไม่กล้าแสดงความคิดเห็น โดยให้เหตุผลว่าเป็นคนส่วนน้อยในชุมชนความคิดเห็นจึงมักไม่มีผลต่อนโยบายหลักที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ หรือเห็นว่าสิ่งที่ผู้นำชุมชนนำเสนอเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมอยู่แล้ว

ผู้ศึกษาได้ทำการคัดเลือกตัวแทนจากทุกกลุ่มบ้าน (บ๊ोक) มาร่วมสนทนากลุ่มและพบว่ากลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมน้อยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวน้อย หรือไม่ได้รับ โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเลย มีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เป็นผู้มีรายได้มากจากการเปิดบ้านพักแบบโฮมสเตย์เสริมเนื่องจากเป็นภรรยาของอดีตผู้ใหญ่บ้านซึ่งบ้านมีศักยภาพมากพอที่จะรับรองนักท่องเที่ยวได้ เหตุผลที่ภรรยาอดีตผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมน้อยทั้งที่ได้รับผลประโยชน์มากเป็นเพราะมีอายุมากแล้ว ไม่สามารถเดินทางไปร่วมประชุมด้วยตัวเองได้ และทราบความเคลื่อนไหวของหมู่บ้านจากญาติหรือผู้นำชุมชนเท่านั้นผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มนี้ประกอบอาชีพหลักคือเก็บใบเมี่ยงขายและใช้เวลาที่ว่างเว้นจากการทำเกษตรไปเป็นแรงงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน หรือทำอาชีพเสริมอื่นๆภายในครัวเรือน เช่นเครื่องจักสาน ไม้กวาด ตัดเย็บเสื้อผ้า แม้บางคนจะเข้าร่วมกลุ่มอาชีพเสริมเพื่อการท่องเที่ยวเช่นกลุ่มหมอนวดก็ยังมีโอกาสน้อยที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวเพราะผู้รับการอบรมอาชีพหมอนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพเป็นจำนวนมาก การให้บริการต้องผลัดเปลี่ยนกันไปตามรายชื่อของสมาชิกเพื่อกระจายรายได้ให้ทั่วถึง ชาวบ้านที่มาจากปางกลาง ปางขอน ปางโตน และปางนอก ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ เพราะพื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว ส่วนครัวเรือนที่มีส่วนร่วมน้อยซึ่งตั้งอยู่ในกลุ่มบ้านปาง

ใน 1 และปางใน 2 หลายครัวเรือนยังไม่มีความพร้อมเพียงพอที่จะจัดเป็นบ้านพักครองได้ หรือไม่สะดวกที่จะรับรองนักท่องเที่ยวเนื่องจากต้องดูแลเด็กเล็กและคนป่วย หรือมีกิจการอื่นๆ ในครัวเรือน บางครั้งนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นระยะเวลายาวนานทำให้บางบ้านไม่มีเวลาดูแลผู้มาเยือนอย่างเต็มที่

5.4) บทบาทของกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน

กลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย เนื่องจากสภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่สะดวกที่จะเดินทางหรือไปนั่งรับฟังการประชุมเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังไม่สามารถร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านที่ต้องใช้แรงงานได้เช่นกัน กลุ่มดังกล่าวจึงแทบไม่มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน แต่สามารถเป็นแหล่งหรือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจได้

หมู่บ้านป่าเมี่ยงแม่กำปองมีอายุยาวนานกว่า 75 ปี โดยเริ่มแรกมีผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานประมาณ 20 หลังคาเรือน ประชากรมีการเพาะปลูกเพื่อยังชีพ พืชที่ปลูกได้แก่ข้าวไร่ ผักพื้นบ้าน และมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหาร พร้อมกันนั้นชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการปลูกและผลิตเมี่ยงขายให้กับพ่อค้าวัวต่างที่เข้ามารับซื้อถึงพื้นที่ โดยช่วงแรกจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับของเครื่องใช้ต่างๆ ที่พ่อค้าขนเข้ามาในหมู่บ้าน ต่อมาจึงมีการแลกเปลี่ยนเป็นเงิน รายได้จากการปลูกเมี่ยงในช่วงแรกก็ถูกนำมาเก็บออมไว้ใช้เป็นเงินสำรองยามคับขัน เพราะทุกครัวเรือนสามารถผลิตอาหารไว้กินเองโดยไม่จำเป็นต้องหาซื้อ จนกระทั่งเมื่อรัฐได้เข้ามาบรรณาการให้นุรักษ์ป่าต้นน้ำ และห้ามปลูกข้าวไร่เพราะถือว่าเป็นการทำไร่เลื่อนลอย และทำลายทรัพยากรป่าไม้ ชาวบ้านป่าเมี่ยงจึงต้องใช้เงินที่ได้จากการค้าเมี่ยงสำหรับซื้อข้าว อาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ที่ถูกพัฒนาขึ้นตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาหมู่บ้านในอดีตไม่แตกต่างจากปัจจุบันมากนัก เมื่อยังเป็นหนุ่มสาวผู้อาวุโสกลุ่มนี้ได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างถนนเพื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น การเดินทางด้วยเท้าเปลี่ยนไปเป็นการเดินทางด้วยรถจักรยานยนต์ ถนนในบ้านแม่กำปอง ได้รับการปรับปรุงกระทั่งเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ในปัจจุบัน

ผู้อาวุโสในชุมชนอธิบายว่า การผลิตเมี่ยงนั้น “เบี่ยงไม้เบี่ยงแสง เบี่ยงป่าเบี่ยงหลัว” ซึ่งหมายถึงต้องใช้แรงในการผลิตต้องตัดไม้เพื่อนำมาเป็นฟืนสำหรับนั่งเมี่ยงจำนวนมากผู้ที่สูงอายุจึงไม่สามารถเก็บและผลิตเมี่ยงได้มากเท่ากับอดีต และทำให้คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่หันหน้าเข้าสู่ระบบแรงงานในเมืองซึ่งเห็นค่าน้อยกว่า เมื่อได้รับโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้น แม้ในชุมชนเชื่อว่าแรงงานในการผลิตเมี่ยงจะขาดแคลน แม้ว่ากลุ่มผู้อาวุโสในชุมชนจะคาดหวังให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพเก็บเมี่ยงต่อไปก็ตาม

5.4 ผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านแม่กำปอง

5.4.1 ผลประโยชน์ที่ไม่ใช่เงิน

จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ถึงบทบาทการดำเนินการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน คือ กรรมการหมู่บ้าน และประธานกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้แก่

1. นายสุเทพ กิติคุณ กรรมการหมู่บ้าน
2. นางพุดสุข สุนันตา กรรมการกลุ่มแม่บ้าน
3. นายประดิษฐ์ ถมมา ประธานกลุ่มพันธ์ไม้พื้นเมือง และกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปอง จำกัด
4. นายอนันต์ ไทยกรณ์ กรรมการหมู่บ้านและประธานประชาคม
5. นางเจนจิรา ภูขัดหมื่น กรรมการหมู่บ้านและกรรมการกองทุนหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์
6. นายบุญเลิศ ไทยกรณ์ ประธานกลุ่มดนตรีพื้นเมือง
7. นางวันเพ็ญ พรอินตา ประธานกลุ่มนวดแผนไทย
8. นายเทอดทัน ต๊ะอุด กรรมการหมู่บ้าน

มีความเห็นว่าประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านแม่กำปองเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้เสริมแก่ชุมชนทำให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาและพัฒนาตนเองได้ ชุมชนและนักท่องเที่ยวจะเกิดจิตสำนึกในการช่วยกันปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป และยังสามารถเป็นรูปแบบการบริการท่องเที่ยวและเป็นตัวอย่างที่เป็นทางเลือกแก่ชุมชนอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ได้ทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนาทั้งด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ จำนวนมาก อาทิเช่น

1) การพัฒนาปรับปรุงสถานที่โดยเฉพาะสถานที่ที่เป็นจุดท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองให้สะดวกแก่การท่องเที่ยว สะอาด สวยงาม เหมาะกับสภาพแวดล้อม ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ ง่ายแก่การเข้าเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันบ้านแม่กำปองมีการประดิษฐ์ที่นั่งขยะจากวัสดุธรรมชาติแล้วนำไปติดตั้งไว้ตามจุดต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวเดินผ่าน เช่น ลานวัดแม่กำปอง ข้างถนน และบริเวณน้ำตก แม่กำปอง รวมทั้งได้ปลูก ไม้ดอก ไม้ประดับเมืองหนาวในเขตหมู่บ้านด้วย

2) การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้าน โดยผู้สนใจในแต่ละงานอาชีพ สามารถเข้ารับการอบรม ฝึกทักษะฝึกปฏิบัติ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวหรือโดยการเข้าร่วมกิจกรรมสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ให้นักท่องเที่ยวได้เห็นการผลิตจริง และส่งจำหน่าย

ตามแหล่งอื่นๆ ต่อไป ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2546 สมาคมสตรีนักธุรกิจภาคเหนือได้เข้ามาอบรมการนวดแผนไทยแก่ผู้สนใจ โดยจัดเป็นการอบรมระยะ 2 เดือน เพื่อชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพเสริมสำหรับบริการนักท่องเที่ยวในช่วงที่ว่างเว้นจากกิจกรรมการเกษตรตามฤดูกาล ปัจจุบันบ้านแม่กำปองมีกลุ่มอาชีพที่หลากหลายที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นช่างฟ้อนรำ หมอนวด กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มเครื่องจักสาน กลุ่มเครื่องเรือนไม้ไผ่ และกลุ่มเกษตรแปรรูปกาแฟ เป็นต้น

3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นการช่วยรณรงค์ให้ชุมชน ได้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมที่ดั้งเดิมให้คงอยู่ตลอดไป กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปองได้ให้การศึกษา เรียนรู้ และสร้างความตระหนักในความงดงามและประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ คุณค่าทางวัฒนธรรม และการสืบทอดภูมิปัญญาที่ท้องถิ่นได้สั่งสมมาเป็นเวลายาวนาน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

การเริ่มต้นดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง นับตั้งแต่การมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองเพื่อดำเนินการพัฒนาท่องเที่ยวในชุมชน เริ่มตั้งแต่การประชุมคณะกรรมการสหกรณ์การไฟฟ้าฯ คณะกรรมการท่องเที่ยวและชาวบ้านทั้งหมด ได้มีการชี้แจง สืบหาข้อมูลต่างๆ ปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อร่วมกันจัดทำแผนการดำเนินการของโครงการฯ ประชุมชาวบ้านทั้งหมู่บ้านเพื่อเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน การพัฒนาบ้านพักโฮมสเตย์ การพัฒนาผู้นำเที่ยวและมัคคุเทศก์จัดสร้างร้านค้าสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชน จัดสร้างร้านอาหารและเครื่องดื่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งของและหัตถกรรมพื้นบ้าน พัฒนาการกลุ่มผลิตใบชาแห้ง กาแฟผง และอาหารแปรรูปต่างๆ การพัฒนาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านและการนวดแผนโบราณ การผลิตผักปลอดสารพิษ การผลิตไม้ดอกไม้ประดับเพื่อจำหน่ายการอนุรักษ์และรักษาคนตรีพื้นบ้าน การอนุรักษ์และรักษา ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว แผ่นพับเพื่อแนะนำการท่องเที่ยว การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ การติดตามการประเมินผลการดำเนินการโครงการ การสรุปผลการดำเนินการของโครงการ คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ก็ได้มีการประชุม เรียนรู้ ถอดบทเรียนร่วมกับชาวบ้านแม่กำปองเป็นระยะๆ โดยอาศัยประสบการณ์จากการได้ทำวิจัยโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. สำนักงานภาค) ทำให้ชาวบ้านแม่กำปองโดยเฉพาะคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้และนำมาใช้ปฏิบัติในการบริหารจัดการและการพัฒนาหมู่บ้าน ที่ชัดเจนคือ การเรียนรู้ถึงกระบวนการและวิธีการจัดการชุมชน โดยมีการพยายามนำองค์ความรู้ใหม่ๆ ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของหมู่บ้าน และเริ่มเห็นความสำคัญในกลุ่มเยาวชนที่จะนำเข้า

มาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือของคนในหมู่บ้านทั้งในด้านการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชุมชนและการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความมั่นคง

จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคของหมู่บ้านแม่กำปอง ที่ได้รับอิทธิพลจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้ศึกษาได้ทำการสอบถามถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกรับหรือไม่รับผลประโยชน์ที่เป็นการพัฒนาหมู่บ้าน ได้ผลเป็นดังนี้

จากตารางที่ 5.8 ความรู้สึกต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยว กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรง รู้สึกชอบ 61 ราย หรือร้อยละ 93.85 เฉยๆ 1 ราย หรือร้อยละ 1.54 และไม่แสดงความเห็น 3 ราย หรือร้อยละ 4.61 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อม ชอบ 9 ราย หรือร้อยละ 45.00 เฉยๆ 11 ราย หรือร้อยละ 55.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ ชอบ 4 ราย หรือร้อยละ 20.00 เฉยๆ 6 ราย หรือร้อยละ 80.00

ตารางที่ 5.11 ความรู้สึกต่อการจัดให้มีการท่องเที่ยว

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ชอบ	61	93.85	9	45.00	4	20.00
เฉยๆ	1	1.54	11	55.00	16	80.00
ไม่แสดงความเห็น	3	4.61	-	-	-	-
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

5.4.2 ผลประโยชน์ในรูปของรายได้

1) การลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยว

การลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปองนั้น ได้มีการดำเนินการให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง นั้นหมายความว่า เป็นการนำเงินจากสหกรณ์มาลงทุนในการเริ่มต้นการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีมติที่ประชุมชมรมของชาวบ้านแม่กำปอง ซึ่งทุกคนที่ตอบแบบสอบถามระบุว่า ได้มีการประชุมชี้แจงชาวบ้านในการเริ่มดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านการอบรมให้ความรู้ และให้คำแนะนำเพิ่มเติมจากหลายฝ่าย ทั้งส่วนราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และบริษัทท่องเที่ยวเอกชน ซึ่งเป็นการลงทุนในส่วนที่เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมหลักที่เป็นส่วนร่วม

1.1) การลงทุนเริ่มต้นสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว

สำหรับการลงทุนในส่วนที่เป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มนั้นจะเป็นการลงทุนของกลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมและต้องการรายได้เสริมจากการจัดกิจกรรมนั้นๆ เพื่อการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง โดยการลงทุนหลักๆ ของชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวได้แก่

- กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ จากการศึกษาการลงทุนในกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นการลงทุนในการปรับปรุงบ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีการลงทุนอยู่ระหว่าง 5,000 – 25,000 บาท เพื่อปรับปรุงห้องน้ำ ห้องนอน จัดซื้อที่นอน ผ้าห่ม ถ้วย ช้อน และอุปกรณ์ไฟฟ้าให้ได้มาตรฐานตามที่คณะกรรมการฯ กำหนด

บ้านโฮมสเตย์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในกลุ่มบ้านปางใน 1 และปางใน 2 เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวและลานกิจกรรมของวัดแม่กำปอง นายพรหมมินทร์ พวงมาลา ผู้ใหญ่บ้านให้เหตุผลว่าการที่บ้านพักตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการสัญจรด้วยเท้าไปยังสถานที่สำคัญต่างๆ ของหมู่บ้าน รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวบนดอยม่อนลาน ปัจจุบันบ้านแม่กำปองมีบ้านพักโฮมสเตย์หลักจำนวน 9 หลัง และโฮมสเตย์เสริมจำนวน 4 หลัง สำหรับบ้านพักโฮมสเตย์ที่ตั้งอยู่ในกลุ่มบ้านปางอื่นๆ จะถูกใช้เป็นที่พักรับรองในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะกลุ่มใหญ่ ต้องพื้นที่ในการพักอาศัยและทำกิจกรรมมาก บ้านที่สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้ต้องมีความพร้อมทั้งในด้านพื้นที่และศักยภาพเจ้าของครัวเรือนกล่าวคือจะต้องมีห้องนอนอย่างน้อย 2 ห้องนอน สำหรับเจ้าของบ้าน 1 ห้อง และสำหรับนักท่องเที่ยว 1 ห้อง มีห้องน้ำและห้องครัวที่สะอาดถูกสุขอนามัย มีห้องโถงไว้สำหรับประกอบกิจกรรมอื่นๆ

เหตุผลหลักที่แต่ละครัวเรือนแสดงความจำนงรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาพักแรมคือต้องการมีโอกาสได้พบปะทำความรู้จักตลอดจน ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับบุคคลภายนอกชุมชน ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือนอีกด้วย ผู้เข้าร่วมสนทนาผู้ให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปีละหลายพันบาท โดยช่วงที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาพักค้างคืนในหมู่บ้าน คือ ช่วงฤดูหนาวเดือนพฤศจิกายน – มกราคมของทุกปี ซึ่งพื้นที่บ้านแม่กำปองและบริเวณใกล้เคียงมีทัศนียภาพสวยงามที่สุด

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้เข้าร่วมเมื่อเข้าพักในบ้านพักโฮมสเตย์ได้แก่ กิจกรรมการบายศรีสู่ขวัญ การแสดงและฝึกดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำ การนวดแผนโบราณ การเดินป่าสำรวจธรรมชาติ การใช้ชีวิตแบบชาวป่าเมี่ยง การมัดใบเมี่ยง และการชิมใบเมี่ยงที่ผ่านกรรมวิธีการแปรรูปแล้ว การเดินเที่ยวชมหมู่บ้าน การเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง และการประกอบอาหารพื้นบ้านร่วมกับเจ้าของบ้านพักเป็นต้น

- กลุ่มนวดแผนไทย มีการลงทุนอยู่ระหว่าง 500 – 1,000 บาท
- กลุ่มฟ้อนรำ มีการลงทุนอยู่ระหว่าง 200 – 500 บาท เพื่อเป็นค่าซื้อชุดแต่งกาย และเครื่องสำอางแต่งหน้าต่างๆ
- กลุ่มคนตรีพื้นเมือง เป็นการลงทุนซื้อเครื่องดนตรี และอะไหล่ที่ใช้ซ่อมแซมเครื่องดนตรีให้สามารถใช้งานได้ อยู่ระหว่าง 500 – 5,000 บาท

2) รายได้ของชาวบ้านแม่กำปอง

2.1) รายได้ที่ไม่ได้มาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายได้ในส่วนนี้ทั้งผู้ที่อยู่ในกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว มีอาชีพทำสวนเมี่ยง 46 คน หรือร้อยละ 70.77 สวนกาแฟ 6 คน หรือร้อยละ 9.23 รับจ้าง 6 คน หรือร้อยละ 9.23 ค้าขาย 3 คน หรือร้อยละ 4.62 กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยอ้อมจากการท่องเที่ยว ทำสวนเมี่ยง ทั้ง 20 คน และกลุ่มผู้ไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเลย มีอาชีพทำสวนเมี่ยงทั้ง 20 คน ตารางที่ 5.12 อาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

อาชีพที่ไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	4	6.15	-	-	-	-
สวนเมี่ยง	46	70.77	20	100.00	20	100.00
สวนกาแฟ	6	9.23	-	-	-	-
รับจ้าง	6	9.23	-	-	-	-
ค้าขาย	3	4.62	-	-	-	-
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

รายได้จากอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว มีรายได้น้อยกว่า 20,000 บาท จำนวน 16 คน หรือร้อยละ 24.26 รายได้ระหว่าง 20,000 – 25,000 บาท จำนวน 18 คน หรือร้อยละ 27.69 รายได้ระหว่าง 25,000 – 30,000 บาท จำนวน 3 คน หรือร้อยละ 4.62 รายได้ระหว่าง 30,000 – 35,000 บาท จำนวน 6 คน หรือร้อยละ 9.23 และรายได้มากกว่า 35,000 บาท จำนวน 18 คน หรือร้อยละ 27.69 กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์โดยอ้อม มีรายได้ระหว่าง 20,000 – 25,000 บาท จำนวน 12 คน หรือร้อยละ 60.00 รายได้ระหว่าง 25,000 – 30,000 บาท จำนวน 4 คน หรือร้อยละ 20.00 และรายได้มากกว่า 35,000 บาท จำนวน 4 คน หรือ

ร้อยละ 20.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีรายได้ระหว่าง 20,000 – 25,000 บาท จำนวน 14 คน หรือร้อยละ 70.00 รายได้ระหว่าง 25,000 – 30,000 บาท จำนวน 3 คน หรือร้อยละ 15.00 และรายได้ระหว่าง 30,000 – 35,000 บาท จำนวน 3 คน หรือร้อยละ 15.00

ตารางที่ 5.13 รายได้จากอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

รายได้	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีรายได้	4	6.15	-	-	-	-
น้อยกว่า 20,000 บาท	16	24.62	-	-	-	-
20,000 – 25,000 บาท	18	27.69	12	60.00	14	70.00
25,000 – 30,000 บาท	3	4.62	4	20.00	3	15.00
30,000 – 35,000 บาท	6	9.23	-	-	3	15.00
มากกว่า 35,000 บาท	18	27.69	4	20.00	-	-
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

2.2) รายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายได้เสริมจากอาชีพที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรง มีรายได้ต่ำกว่า 500 บาท จำนวน 16 คน หรือร้อยละ 24.62 รายได้ระหว่าง 500 – 700 บาท จำนวน 6 คน หรือร้อยละ 9.23 รายได้ระหว่าง 700 – 1,000 บาท จำนวน 13 คน หรือร้อยละ 20.00 รายได้ระหว่าง 1,000 – 1,500 บาท จำนวน 11 คน หรือร้อยละ 16.92 และรายได้มากกว่า 1,500 บาท จำนวน 12 คน หรือร้อยละ 18.46 ไม่มีรายได้ จำนวน 7 คน หรือร้อยละ 10.77 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อมไม่มีรายได้ 3 คน หรือร้อยละ 20.00 มีรายได้ต่ำกว่า 500 บาท 8 คน หรือร้อยละ 40.00 และมีรายได้ระหว่าง 500 – 700 บาท จำนวน 10 คน หรือร้อยละ 50.00 รายได้ระหว่าง 700 – 1,000 บาท จำนวน 2 คน หรือร้อยละ 10.00 ส่วนกลุ่มไม่ได้รับประโยชน์เลยไม่มีรายได้จากอาชีพที่เกิดจากการท่องเที่ยวเลย

ตารางที่ 5.14 รายได้เสริมจากอาชีพที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

รายได้เสริมจากการท่องเที่ยว	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	7	10.77	-	-	20	100.00
ต่ำกว่า 500 บาท	16	24.62	8	40.00	-	-
500 – 700 บาท	6	9.23	10	50.00	-	-
700 – 1,000 บาท	13	20.00	2	10.00	-	-
1,000 – 1,500 บาท	11	16.92	-	-	-	-
มากกว่า 1,500 บาท	12	18.46	-	-	-	-
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

5.5 ความเป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์

ในด้านความเป็นธรรมในการแบ่งสรรประโยชน์จากการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรงเห็นว่าเป็นธรรม จำนวน 58 คน หรือร้อยละ 89.23 เห็นว่าไม่เป็นธรรม จำนวน 7 คน หรือร้อยละ 10.77 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อม เห็นว่าเป็นธรรม 12 คน หรือร้อยละ 60.00 เห็นว่าไม่เป็นธรรม 8 คน หรือร้อยละ 40.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ เห็นว่าเป็นธรรม 9 คนหรือร้อยละ 45.00 เห็นว่าไม่เป็นธรรม 11 คน หรือร้อยละ 55.00

ตารางที่ 5.15 ความเป็นธรรมในการแบ่งสรรประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ความเป็นธรรมจากการจัดสรรประโยชน์	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เป็นธรรม	58	89.23	12	60.00	9	45.00
ไม่เป็นธรรม	7	10.77	8	40.00	11	55.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

ในด้านความต้องการให้รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก กลุ่มได้รับประโยชน์ โดยตรงมีความต้องการ 41 คน หรือร้อยละ 63.08 ไม่ต้องการ 24 คน หรือร้อยละ 36.92 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อม มีความต้องการ 12 คน หรือร้อยละ 60.00 ไม่ต้องการ 8 คน หรือร้อยละ 40.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ ต้องการ 1 คนหรือร้อยละ 5.00 ไม่ต้องการ 17 คน หรือร้อยละ 95.00

ตารางที่ 5.16 ความต้องการให้รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก

ความต้องการให้เป็น รายได้หลัก	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต้องการ	41	63.08	12	60.00	1	5.00
ไม่ต้องการ	24	36.92	8	40.00	19	85.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

จากตารางที่ 5.16 ผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรง เห็นว่าเป็นผู้นำชุมชน 49 ราย หรือร้อยละ 75.39 ผู้นำชุมชนและหน่วยงานของรัฐ 6 ราย หรือร้อยละ 9.23 ผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐ และเอกชน 4 ราย หรือร้อยละ 6.15 อื่นๆ 6 ราย หรือร้อยละ 9.23

ตารางที่ 5.17 ผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากร

ผู้ควบคุม	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้นำชุมชน	49	75.39	20	100.00	20	100.00
ผู้นำชุมชนและหน่วยงานรัฐ	6	9.23	-	-	-	-
ผู้นำชุมชนหน่วยงานรัฐและเอกชน	4	6.15	-	-	-	-
อื่นๆ	6	9.23	-	-	-	-
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมวางแผนการใช้ทรัพยากร กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรง เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง 32 ราย หรือร้อยละ 49.23 เกือบทุกครั้ง 17 ราย หรือร้อยละ 26.15 บางครั้ง 13 ราย หรือร้อยละ 20.00 ไม่ได้เข้าร่วมประชุม 3 ราย หรือร้อยละ 4.62 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อม เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง 4 ราย หรือร้อยละ 20.00 เกือบทุกครั้ง 3 ราย หรือร้อยละ 15.00 บางครั้ง 8 ราย หรือร้อยละ 40.00 ไม่ได้เข้าร่วมประชุม 5 ราย หรือร้อยละ 25.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง 2 ราย หรือร้อยละ 10.00 เกือบทุกครั้ง 2 ราย หรือร้อยละ 10.00 บางครั้ง 6 ราย หรือร้อยละ 30.00 ไม่ได้เข้าร่วมประชุม 10 ราย หรือร้อยละ 50.00

ตารางที่ 5.18 ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมวางแผนการใช้ทรัพยากร

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	32	49.23	4	20.00	2	10.00
เกือบทุกครั้ง	17	26.15	3	15.00	2	10.00
บางครั้ง	13	20.00	8	40.00	6	30.00
ไม่ได้เข้าร่วม	3	4.62	5	25.00	10	50.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

จากตารางที่ 5.18 ความถี่ในการติดตามประเมินผล กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรง ทุกครั้ง 35 ราย หรือร้อยละ 53.84 เกือบทุกครั้ง 16 ราย หรือร้อยละ 24.62 บางครั้ง 7 ราย หรือร้อยละ 10.77 และไม่ได้ร่วม 7 ราย หรือร้อยละ 10.77 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อม ทุกครั้ง 4 ราย หรือร้อยละ 20.00 เกือบทุกครั้ง 4 ราย หรือร้อยละ 20.00 บางครั้ง 12 ราย หรือร้อยละ 60.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ เกือบทุกครั้ง 3 ราย หรือร้อยละ 15.00 บางครั้ง 7 ราย หรือร้อยละ 35.00 ไม่ได้ร่วม 10 ราย หรือร้อยละ 50.00

ตารางที่ 5.19 ความถี่ในการร่วมติดตามประเมินผล

ความถี่	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	35	53.84	4	20.00	-	-
เกือบทุกครั้ง	16	24.62	4	20.00	3	15.00
บางครั้ง	7	10.77	12	60.00	7	35.00
ไม่ได้รวม	7	10.77	-	-	10	50.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

จากตารางที่ 5.19 ประโยชน์ที่ครอบครัวได้รับจากการท่องเที่ยว กลุ่มได้รับประโยชน์โดยตรง ได้รับประโยชน์มาก 46 ราย หรือร้อยละ 70.77 ได้รับประโยชน์ปานกลาง 12 ราย หรือร้อยละ 18.46 ได้รับประโยชน์น้อย 7 ราย หรือร้อยละ 10.77 กลุ่มได้รับประโยชน์โดยอ้อม ได้รับประโยชน์มาก 7 ราย หรือร้อยละ 35.00 ได้รับประโยชน์ปานกลาง 8 ราย หรือร้อยละ 40.00 ได้รับประโยชน์น้อย 5 ราย หรือร้อยละ 25.00 กลุ่มไม่ได้รับประโยชน์ ได้รับประโยชน์น้อย 2 ราย หรือร้อยละ 10.00 ไม่ได้รับประโยชน์เลย 18 รายหรือร้อยละ 90.00

ตารางที่ 5.20 ประโยชน์ที่ครอบครัวได้รับจากการท่องเที่ยว

ระดับ	การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
	โดยตรง		โดยอ้อม		ไม่ได้รับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ได้รับประโยชน์มาก	46	70.77	7	35.00	-	-
ได้รับประโยชน์ปานกลาง	12	18.46	8	40.00	-	-
ได้รับประโยชน์น้อย	7	10.77	5	25.00	2	10.00
ไม่ได้รับประโยชน์เลย	-	-	-	-	18	90.00
รวม	65	100.00	20	100.00	20	100.00

5.6 ผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปอง สามารถแบ่งประเภทผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังนี้

ผลกระทบต่อทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินต่อทรัพยากรน้ำและต่อทรัพยากรป่าไม้ และผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในชุมชนบ้านแม่กำปอง

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน

จากท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้ที่ดินทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินอาจเปลี่ยนแปลงไป ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านอาจถูกกว้านซื้อจากนายทุน หรือชุมชนแปรสภาพจากบ้านชนบทเป็นบ้านสมัยใหม่หรือร่วมสมัย และสิ่งก่อสร้างที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้วัฒนธรรมการเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปหากไม่เข้าใจหลักการการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ในกรณีบ้านแม่กำปองยังไม่ปรากฏสิ่งเหล่านี้ชัดเจนนัก มีเพียงการสร้างร้านค้าเพื่อขายของที่ระลึก 1 แห่ง แต่ในอนาคตหากไม่มีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินเหล่านี้ อาจมีสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ตามมาจนกลายเป็นชุมชนแออัดเหมือนดังเช่นแหล่งท่องเที่ยวทั่วไป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อทรัพยากรน้ำ

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ความต้องการการใช้น้ำย่อมมากขึ้นตามลำดับ หากแต่บ้านแม่กำปองเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำที่ยังอุดมสมบูรณ์จึงไม่มีปัญหาดังกล่าว อีกทั้งยังไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่รบกวนสภาพแวดล้อมของลำน้ำมากนัก มีเพียงการขับรถข้ามลำน้ำบางแห่งที่ทำให้น้ำขุ่นบ้าง หรือการปล่อยของเสียลงสู่ลำน้ำยังอยู่ในสถานการณ์ที่ควบคุมได้ ประกอบกับตลอดลำน้ำเป็นน้ำตกลดหลั่นกันไปจึงทำให้มีการบำบัดโดยธรรมชาติ ปัญหาการขาดแคลนน้ำหรือปัญหาการเสื่อมคุณภาพของน้ำจึงยังไม่เกิดขึ้น

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อทรัพยากรป่าไม้

จุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปองอีกอย่างที่สำคัญคือมีสภาพป่าที่สมบูรณ์ แต่การมีกิจกรรมเดินป่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปอง ดังนั้นจึงย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของทรัพยากรป่าไม้อย่างแน่นอน เพียงแต่ในปัจจุบันปริมาณนักท่องเที่ยวยังอยู่ในจำนวนที่ธรรมชาติรองรับการรบกวนนั้นได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะมีการควบคุมที่ดีพอสมควร แต่ในอนาคตหากการท่องเที่ยวป่าอยู่ในสภาพที่ชุมชนไม่สามารถที่จะควบคุมได้ ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าบ้านแม่กำปองก็ได้ เช่น การลักลอบจุดไฟในป่าทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจซึ่งอาจทำให้เกิดไฟไหม้ป่าได้ หรือการแอบทิ้งขยะในป่า การลักลอบจับสัตว์ป่า ดังนั้นจึงควรมีการป้องกันที่เข้มงวดก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น

ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในชุมชนบ้านแม่กำปอง

พบว่าปัญหาจากขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่ง ดังที่ทัศนาว บุญญาโรจน์ (2545) ได้กล่าวจากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่ายังมีปัญหาด้านที่พัก และร้านอาหาร รวมถึงจำนวนถังขยะสาธารณะที่ไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว ในกรณีบ้านแม่กำปองก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมาก ย่อมมีปริมาณขยะมูลฝอยมากตามมาเป็นเงาตามตัว และแม้ว่าบ้านแม่กำปองจะมีกฎระเบียบในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่ก็ยังพบขยะมูลฝอยตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของหมู่บ้านและชุมชนอยู่ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดและดูแลสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และ/หรือทางหมู่บ้านจัดจำนวนที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอต่อปริมาณของนักท่องเที่ยว หรือวางถังขยะอยู่ในจุดที่ไม่สะดวก ลับตาเกินไป นอกจากขยะมูลฝอยเหล่านี้ยังมีขยะทางสายตา ที่ทำให้ทัศนียภาพทางธรรมชาติบางส่วนเสียไป เช่นการขีดขีดหรือเขียนข้อความ สัญลักษณ์ต่างๆ ตามต้นไม้ ที่พิกัดทาง ดังนั้นการจัดการด้านขยะมูลฝอยจึงเป็นอีกกิจกรรมที่ทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องแก้ไขต่อไป

ปัญหามลพิษทางเสียง เมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น การก่อให้เกิดมลพิษทางเสียงย่อมมากขึ้น ซึ่งโดยมากจะเป็นเสียงจากเครื่องยนต์ของรถยนต์ของนักท่องเที่ยวหรือของบริษัททัวร์ อาจก่อให้เกิดความรำคาญแต่ผู้อยู่อาศัยได้

ปัญหาจากผลกระทบการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เมื่อชุมชนมีการติดต่อจากภายนอก การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของทั้งสองฝ่าย (เจ้าบ้านและผู้มาเยือน) จึงเกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีเสมอ หากไม่มีการพิจารณาเลือกใช้อย่างพินิจพิเคราะห์ จะทำให้ชุมชนค่อยๆ ถูกวัฒนธรรมจากภายนอกครอบงำ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ยังมีประสบการณ์น้อย

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปองต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยใช้ชุมชนบ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการท่องเที่ยวต่อความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายผลประโยชน์ของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศึกษาผลของการท่องเที่ยวต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิธีการการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อทราบถึงผลของการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม เช่น การใช้ที่ดิน การใช้ประโยชน์จากป่า และการแปลงทรัพยากรและวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นจุดขายในการท่องเที่ยว การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงข้อมูลที่ต้องการสำหรับตอบคำถามการศึกษาวิจัย คือ กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยตรง กลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยอ้อม และกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อทราบถึง ผลที่น่าจะเกิดกับความเป็นธรรมเพื่อประเมินว่ากลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน ได้มีมุมมองต่อการท่องเที่ยวนี้ว่ามีความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายรายได้หรือไม่ การสังเกต (Observation) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ซึ่งได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน ทั้งในด้านประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อทราบถึง การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม และผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งผลการวิจัยสามารถอธิบายและสรุปได้ดังนี้

6.1 สรุป

1. ผลของการท่องเที่ยวต่อความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายผลประโยชน์ของชุมชนจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่มีอายุเกือบร้อยปีที่มีวิถีชีวิตการทำสวนเมี่ยงเป็นอาชีพหลักมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ และเนื่องจากพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในเขตภูเขาและหุบเขา มีบรรยากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปีและมีพืชพรรณป่าไม้เมืองหนาว กล้วยไม้ พืชสมุนไพร สัตว์ป่า และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ประกอบด้วยน้ำตกสวยงาม จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้นำหมู่บ้านได้ผลักดันให้เปิดหมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเหมือนดาบสองคมที่ส่งผลถึงชุมชนในระยะเริ่มต้น

เพราะในขณะนั้นชุมชนยังไม่มีความพร้อมในการจัดการด้านต่างๆ เพื่อที่จะรองรับคนภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมทั้งยังไม่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงต่างๆ และเมื่อการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านออกไป ก็มีคนเข้ามาท่องเที่ยว ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปัญหาขยะ และอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องลุกขึ้นมาจัดการตนเอง พร้อมกับเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทั้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรบุคคล และการจัดการรายได้เพื่อรองรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดจนการได้รับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เร่งปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อผลักดันให้เกิดท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นรูปธรรมและยั่งยืน โดยมีการนำนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้กลายเป็นจุดประกายความคิดให้มีการนำหมู่บ้านแม่กำปอง ซึ่งมีศักยภาพหลายด้านเป็นโฮมสเตย์และเป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล โดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์

กิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ทางคณะกรรมการได้กำหนดให้กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสหกรณ์การไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด เนื่องจากทางผู้นำหมู่บ้านต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างรายได้และนำรายได้กระจายสู่ชุมชน และก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชาวบ้านทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องจากการนำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้าสู่ระบบบริหารงานของสหกรณ์ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นทั้งหมด ชาวบ้านที่ไม่มีความพร้อมและไม่ได้รับร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปของเงินปันผลรายปีของสหกรณ์ฯ เพราะชาวบ้านทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกของสหกรณ์ฯ และได้รับประโยชน์ร่วมจากงบประมาณในการพัฒนาต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐและรัฐบาลผ่าน โครงการต่างๆ เข้ามาพัฒนาหมู่บ้าน

การศึกษาถึงมิติความเป็นธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของหมู่บ้านแม่กำปองในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านแม่กำปองที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของการท่องเที่ยวและโอกาสของผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินในสัดส่วนที่ชาวบ้านแม่กำปองทุกฝ่ายพอใจ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กำปองถูกบรรจุให้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ลงทุน และสร้างรายได้ของสหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด และเป็นโครงการหนึ่งในการสนองตอบต่อนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาล ซึ่งเป็นการนำจุดเด่นของหมู่บ้านในด้านการมีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นแบบดั้งเดิมและมีความเป็นอยู่แบบชาวบ้านชนบทของชาวเหนืออย่างแท้จริงมาสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และชาวบ้านแม่กำปองทุกครัวเรือนได้เป็นสมาชิกของสหกรณ์ฯ และได้รับผลประโยชน์จาก

สหกรณ์ฯ ในรูปของเงินปันผลเป็นประจำทุกปี ซึ่งนั่นอาจเป็นผลประโยชน์หนึ่งที่ทางชาวบ้านแม่กำปองได้รับจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงถือได้ว่าชาวบ้านแม่กำปองได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และเป็นผลประโยชน์ในลักษณะของการเป็นธุรกิจของชุมชนที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและหารายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและกติกาที่ชาวบ้านได้ตั้งขึ้นร่วมกัน

มิตិความเป็นธรรมในแง่ของผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง ได้แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านออกเป็น 3 กลุ่มหลักๆ คือ ผู้เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ให้บริการบ้านพัก มัคคุเทศก์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม ได้แก่ กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ผู้นำไม่เป็นทางการ ร้านค้า วัด กลุ่มเยาวชน เกษตรกรผู้ปลูกเมี่ยงและกาแฟ และผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านในด้านต่างๆ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีทั้งคนในและนอกหมู่บ้าน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวนี้โดยตรง ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนและ มัคคุเทศก์ เป็นต้น กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยอ้อม ได้แก่ กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มยานพาหนะ, กลุ่มช่างฟ้อน เป็นต้น และกลุ่มที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเยาวชน กลุ่มเด็กและสตรี เป็นต้น กลุ่มได้รับผลประโยชน์มีทั้งระดับชุมชนและระดับบุคคล ชุมชนจะได้รับประโยชน์จากงบประมาณที่นำมาพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของชุมชน ได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น ระดับบุคคลจะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวสามารถหารายได้จากการทำงาน มีอาชีพเสริมมากขึ้น ทั้งทางด้านบริการและกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว สหกรณ์มีรายรับเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีเงินหมุนเวียนมากขึ้น ซึ่งผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินในสัดส่วนที่ชาวบ้านแม่กำปองทุกฝ่ายพอใจ และรู้สึกถึงความเป็นธรรมในการจัดการและในเรื่องของผลประโยชน์ที่ได้รับ แต่ก็มีชาวบ้านบางคนคิดว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์เพราะเห็นว่าผลประโยชน์ในเรื่องของรายได้จากการท่องเที่ยวนั้นไม่มีความเหมาะสม กรณีความขัดแย้งด้านผลประโยชน์พบว่า เป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านบางคนคิดว่าผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงคือคนที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวและคณะกรรมการที่ทำงานเท่านั้น แต่ความคิดเห็นนี้ก็เป็นความคิดเห็นจากชาวบ้านส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และเด็กและเยาวชน ก็มีทั้งรู้สึกและไม่รู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์ และการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวพอ ๆ กัน

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ จะให้ชาวบ้าน ได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน และด้วยชุมชนมีลักษณะเป็นแบบเครือญาติและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความร่วมมือกัน ทำให้การจัดกิจกรรมมีความเป็นเสถียรภาพ ไม่เกิดความขัดแย้งในการรับผลประโยชน์

2. ผลของการท่องเที่ยวต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตภูเขาและหุบเขา มีแม่น้ำไหลผ่านตั้งแต่หัวบ้านจนถึงท้ายบ้าน สภาพภูมิศาสตร์ยังมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อากาศเย็นตลอดทั้งปี มีพืชสมุนไพร และมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม ทำให้ผู้นำหมู่บ้านได้มีแนวคิดนำอุทยานทรัพยากรที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้านแม่กำปอง โดยจัดให้มีโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในพื้นที่หมู่บ้านและใกล้เคียง โดยใช้หมู่บ้านแม่กำปองเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และประเพณีของชุมชน การศึกษาวิถีชีวิตแบบชาวเหนือของหมู่บ้านแม่กำปองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพื้นเมืองของภาคเหนือ การทำสวนชาเมี่ยง สวนกาแฟ ของชาวบ้าน ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ได้แก่ วัดแม่กำปอง และมีโบสถ์ไม้สักกลางน้ำ อันเป็นแนวคิดแบบล้านนา ส่วนประเพณีและเทศกาลในหมู่บ้าน ได้แก่ พิธีบายศรีสู่ขวัญ การทำบุญตักบาตร ประเพณียี่เป็ง วันสงกรานต์ การบวชพระ การแต่งงาน และมีการละเล่นของท้องถิ่น ได้แก่ การฟ้อนต่างๆ ดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ สะล้อ ซอ ซึง เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สภาพธรรมชาติที่น่าสนใจของหมู่บ้านแม่กำปองมีหลายแห่ง แวดล้อมด้วยป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์และมีทิวเขาสลับซับซ้อน ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงาม ประกอบกับหมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ทำให้หมู่บ้านมีอากาศหนาวเย็น ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวสวยงามมากมาย ทั้งในเขตชุมชนและเขตบริเวณใกล้เคียง อาทิเช่น น้ำตกแม่กำปอง ฝายน้ำลอด เป็นความแปลกของธรรมชาติที่ลำธารแม่กำปองไหลลอดผ่านก้อนหินผาใหญ่หายไปด้านหนึ่ง และไหลออกมาอีกด้านหนึ่ง สวยงามน่าอัศจรรย์ สวนหินงาม เป็นบริเวณที่มีลานหินจำนวนมาก อยู่ระเกะระกะ คล้ายเป็นสวนหิน เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม หินโยกหินคลอน เป็นก้อนหินขนาดใหญ่ เมื่อเข้าไปผลักจะโยกหรือคลอนได้ คอยม่อนล้าน มีจุดกางเต็นท์ บ้านพักรับรอง จุดชมทัศนียภาพยามเช้า

หมู่บ้านแม่กำปอง มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงที่นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้ ซึ่งในช่วงการเดินทางมาท่องเที่ยวที่บ้านแม่กำปอง มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลาย มีจุดชมวิวยอดนิยม ยามอรุณรุ่งจะมีทะเลหมอก ตอนกลางคืนนั้นสามารถมองเห็นไฟจากตัวเมืองเชียงใหม่ – ลำปางได้ชัดเจน มีบ้านพัก สถานที่สำหรับตั้งแคมป์พักแรมได้เป็นอย่างดี เส้นทางเดินป่าจากหมู่บ้านแม่กำปองถึงยอดดอยม่อนล้านมีจุดเด่น คือ มีธรรมชาติที่สวยงาม มีอากาศและสภาพแวดล้อมสะอาด บริสุทธิ์ ไร้มลภาวะ ซึ่งจะประกอบไปด้วยความหลากหลายของพันธุ์ไม้นานาชนิด ที่เป็นแหล่งกำเนิดสมุนไพรหายากชนิด และพันธุ์ไม้ที่หายากได้ยาก เช่น ดอกเอื้องดิน มีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สัตว์และแมลงต่างๆ นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาวิธีการเลี้ยงชีพโดยการเก็บใบเมี่ยงและหาของป่าของชาวบ้าน และที่จุดดอยม่อนล้านเป็นที่ราบยอดเขาสามารถเห็นวิวอ่างเชียงใหม่และลำปางได้ สามารถตั้งแคมป์ได้ป่าสน โดยมีเจ้าหน้าที่อุทยานแม่่อนดูแลความปลอดภัย

ผลของการท่องเที่ยวและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้นทำให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การที่นักท่องเที่ยวให้ความนิยมและเริ่มมีจำนวนที่มากขึ้นเรื่อยเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน แต่ปัญหาต่างๆ ที่ตามมาด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของขยะ การตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำหรือลำธาร การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทำให้ต้องมีการคิดวางแผนการใช้ทรัพยากรและกำหนดการท่องเที่ยวให้เป็นแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมในการดูแลและพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน เช่น การมีส่วนร่วมในการดูแลและกำจัดขยะของหมู่บ้าน การดูแลป่าไม้ แม่น้ำลำธาร การพัฒนาถนนหนทางของหมู่บ้าน จะเห็นว่ากลุ่มบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม จะมีส่วนร่วมและเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น การประชุมในการวางแผนการควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งบุคคลที่เป็นผู้กำหนดและควบคุมการใช้ทรัพยากรในการท่องเที่ยวจะเป็นผู้นำชุมชน มีข้อสังเกตว่าการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดูแลทรัพยากร แม้ว่าจะอยู่ในระดับที่สูง แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมจะมีความแตกต่างกัน กล่าวคือลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมความถี่ของการเข้าร่วม เช่นบางคนจะเข้าร่วมในกิจกรรมที่ตนเองมีผลประโยชน์ทุกครั้ง แต่กิจกรรมที่เป็นส่วนรวมนั้นจะเข้าร่วมเป็นบางครั้ง หรือบางคนที่ไม่ได้มีผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแต่ก็มีความสนใจในการดำเนินงาน มีการเข้าร่วมประชุม รับฟังและวางแผนการใช้ทรัพยากร และช่วยติดตามประเมินผล

ชาวบ้านบางคนก็คิดว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างเกิดขึ้นตามมา เช่น มีขยะมูลฝอยจำนวนมากที่นักท่องเที่ยวได้ทิ้งเอาไว้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ พันธุ์ไม้พืชพรรณถูกเหยียบย่ำทำลาย แต่ความรู้สึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นความเจริญของชุมชน รายได้ที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว ถนนหนทางที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากถนนลูกรังมาเป็นพื้นผิวคอนกรีต การจัดการกับทรัพยากรน้ำ การจัดการกับทรัพยากรดิน การจัดการกับทรัพยากรป่าไม้มีการออกกฎระเบียบของหมู่บ้านเพื่อควบคุมการตัดไม้ของชาวบ้าน การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน เพื่อสร้างความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น การพัฒนาเส้นทางที่ขึ้นไปยังน้ำตก ต่อเติมบันไดขึ้นไปจนถึงน้ำตกชั้นบนสุด จัดทำอ่างเล่นน้ำในน้ำตกชั้นต่าง ๆ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณน้ำตก ปลูกดอกไม้ประดับนานาชนิด จัดทำลานจอดรถ นำถังขยะมาติดตั้งตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ และปรับปรุงห้องน้ำให้มีความมิดชิดและมีความสะอาด รวมทั้งร่วมมือกันรักษาคุณภาพน้ำตกและลำธารให้สะอาด

การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรของชุมชนนั้นสะท้อนให้เห็นจากการมีส่วนร่วมในการประชุมหรือแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน โดยการประชุมหรือร่วมแสดงความคิดเห็น การเสนอการแก้ปัญหาต่างๆ จะเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมเป็นส่วนใหญ่ที่เข้าร่วม ส่วนในผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องหรือไม่ได้รับประโยชน์ จากการท่องเที่ยวก็มีส่วนร่วมน้อย แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกในการดูแลและรักษาทรัพยากรของชุมชนนั้นมีค่อนข้างน้อย

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

หมู่บ้านแม่คำปอง ปัจจุบันเมื่อชุมชนได้เปิดหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นทางการ ผลที่ตามก็คือ ถึงแม้ว่าจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งและมีชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ก็มีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงและไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวและการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนี้เท่าที่ควร

ผลที่ตามมาอีกด้านหนึ่งก็คือ ตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ ททท. อบจ. กับหมู่บ้าน ที่ต้องการให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ในขั้นปฏิบัติมีหลายกรณีที่ไม่เป็นไปตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเกิดผลต่อการใช้ทรัพยากรและต่อสิ่งแวดล้อม คือ มีขยะมูลฝอยจำนวนมากที่นักท่องเที่ยวได้ทิ้งเอาไว้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ พันธุ์ไม้พืชพรรณถูกเหยียบย่ำทำลาย วัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้าน และเกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

ระหว่างคนในพื้นที่และกับผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้นยังมีเรื่องของการใช้ที่ดินในป่าเมืองและการใช้น้ำที่เกินขีดความสามารถในการรองรับอยู่ด้วย

จากการศึกษาในส่วนของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนนี้ จะเห็นบทบาทของผู้นำชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาทในการริเริ่ม การจัดกิจกรรม หรือ การวางแผนงานต่างๆ แต่ก็พยายามเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและจัดการการท่องเที่ยว ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการใช้ทรัพยากรของชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจในกระบวนการทำงาน เข้าใจถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็จะช่วยลดความขัดแย้งและความรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมต่อการจัดสรรผลประโยชน์ ต่อการกระจายรายได้ และการได้ผลประโยชน์ด้านต่างๆ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ จากผลการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมของชาวบ้านนั้นส่วนมากจะมีเฉพาะในกลุ่มของผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรง และโดยอ้อม ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวก็จะไม่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่าที่ควร และลดบทบาทของการเป็นเจ้าของพื้นที่และการสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาทรัพยากรของชุมชน

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจากการศึกษาของ ฉัฐฉิย์ ทวีผล (2546) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนป่าเมือง พบว่า ปัญหาหลักที่ชุมชนบ้านแม่กำปองประสบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัญหาด้านการกระจายรายได้ แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะถูกจัดให้เป็นเพียง “อาชีพเสริม” แต่กลับสร้างความเหลื่อมล้ำในโอกาสการทำธุรกิจเพื่อสร้างรายได้เสริม เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศทำให้ชาวบ้านต้องตั้งบ้านเรือนลดหล่นลงมาตามแนวภูเขา และอยู่ห่างไกลกัน คริวเรือนที่อยู่ใกล้ชิดกันและใกล้แหล่งท่องเที่ยว จึงมีโอกาสดำเนินบ้านพักแบบโฮมสเตย์ซึ่งได้รับค่าตอบแทนสูง ในขณะที่อีกหลายๆครัวเรือนไม่ได้รับรายได้โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านแม่กำปองได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการส่งเสริมอาชีพเพื่อสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม คริวเรือนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ไม่สามารถทำรายได้ได้เท่าเทียมกับบ้านพักโฮมสเตย์และจากการศึกษาของใบชา วงศ์ดุษฎี (2546) ที่ศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน พบว่า การกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง มีกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้รับผลประโยชน์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง ซึ่งมีทั้งในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ด้านกายภาพ ชุมชนและคนในชุมชนได้รับประโยชน์ด้านความสะดวกสบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆของหมู่บ้าน ด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีโอกาสในการประกอบอาชีพเสริมมากขึ้น เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนและ

คนในชุมชนที่ทำหน้าที่ให้บริการและการขายผลิตภัณฑ์ และด้านสังคม บุคลากรในชุมชน ได้รับการพัฒนาทั้งในด้านอาชีพเสริมและการให้บริการ เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เกิดการเรียนรู้ทำให้มีศักยภาพมากขึ้น และกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยอ้อม ซึ่งมีทั้งในระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ด้านกายภาพ คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยสามารถของงบประมาณเพื่อมาพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของชุมชนได้ง่ายขึ้น ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำได้รับเงินปันผลมากขึ้น เนื่องจากสหกรณ์มีรายรับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเข้ามา ชุมชนมีเงินหมุนเวียนเพื่อการประกอบอาชีพมากขึ้น เนื่องจากการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และด้านสังคม ชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับกลุ่มคนที่เข้ามายังชุมชน ทำให้ชุมชนมีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

มีนักวิชาการได้เสนอถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยว จากเอกสารสรุปการสัมมนา “ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่” ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2530) กล่าวถึงมิติทางความเป็นธรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวต้องไม่มุ่งไปที่การสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องตอบสนองการกระจายรายได้ การสร้างงานในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวด้วย และต้องไม่ช่วยเสริมช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างยิ่งขึ้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2530) การเอารูปแบบของวัฒนธรรมไปปรับใช้กับการท่องเที่ยว ถ้าวัฒนธรรมถูกแปลงเป็นสินค้าจะไม่สามารถรักษาวัฒนธรรมนั้นไว้ได้ เพราะเราขาดจิตใจในการเป็นเจ้าของวัฒนธรรม”

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากเดิม เช่น การพัฒนาเส้นทางที่ขึ้นไปยังน้ำตก ต่อเติมบันไดขึ้นไปจนถึงน้ำตกชั้นบนสุด จัดทำแอ่งเล่นน้ำในน้ำตกชั้นต่างๆ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณน้ำตก ปลูกดอกไม้ประดับนานาชนิด จัดทำลานจอดรถนำถังขยะมาตั้งตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ และปรับปรุงห้องน้ำให้มีความมิดชิดและมีความสะอาดรวมทั้งการรักษาคุณภาพน้ำตกและลำธาร

แนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นจะต้องตระหนักถึงเรื่องที่สำคัญได้แก่ ชุมชนต้องมีความพร้อม ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ซึ่งผู้นำชุมชนเองต้องมีความตระหนักในหลักการสำคัญเหล่านี้ ดังจะเห็นได้ในกรณีความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์ แม้ว่าความรุนแรงจะไม่แสดงออกมาให้เห็นได้ชัดก็ตาม เป็นการสะท้อนว่าชุมชนนั้นแท้จริงแล้วไม่มีความพร้อม ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่าที่ควร การที่ผู้นำชุมชนได้จัดให้มีการประชุม หรือการแสดงความคิดเห็นนั้นก็เพียงการประชุมและเวทีชาวบ้านเท่านั้น ไม่ได้เป็นการทำเพื่อให้ชุมชนเกิดการ

เรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวพร้อมกับการรับการเปลี่ยนแปลงและผลที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน
ในอนาคต

ในปฏิบัติการจริงการเกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบ
หลักทั้ง 4 ด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืน ซึ่งก็คือ

- 1) ด้านพื้นที่โดยจัดการในด้าน ดิน น้ำ ป่าที่ใช้ในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่
เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก รวมถึงแหล่งสังคมนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 2) ด้านการจัดการ ซึ่งจะต้องจัดการในด้านรูปแบบและแนวคิดในการจัดการทรัพยากร
ที่เกื้อกูลกับฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในพื้นที่
- 3) ด้านกิจกรรม ซึ่งจะต้องจัดการในด้านการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้
ร่วมกันให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรวมถึงการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว
ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องโดยไม่เห็นแก่ผลประโยชน์อย่างเดียว
- 4) ด้านการมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม
ของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อ
ท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้

การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นสามารถ
มีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในที่นี่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า
จนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย เป็นการ
ท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

6.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษามีตีความเป็นธรรมชาติและนิเวศของชุมชนต่อการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง
ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ผู้นำชุมชนและชาวบ้านควรมีการพูดคุยถึงรายละเอียด และชี้แจงเกี่ยวกับผลประโยชน์
ที่มาจากการท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากกว่านี้ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งผู้นำชุมชนทั้งผู้ใหญ่บ้าน
และคณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการสมาชิกใน
ชุมชนต่างมีศรัทธาและความไว้วางใจในตัวผู้นำชุมชนสูงทำให้การกำหนดแนวทางและ
การดำเนินนโยบายการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว แต่ในบางครั้งกลับทำให้ชาวบ้านมีความเคยชิน
ที่จะไม่แสดงความคิดเห็นเนื่องจากไม่ต้องการแสดงทรรศนะที่ขัดแย้งกับผู้นำ ฉะนั้นผู้นำชุมชน
จะต้องมีศักยภาพในการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้แนวทางการจัดการท่องเที่ยว

มีมิติหลากหลายจากมุมมองของสมาชิกในชุมชน อันจะสามารถนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในฐานะที่เป็นฐานคติของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ควรให้ชุมชนได้มีประสบการณ์งานกับหน่วยงานของรัฐ ด้านการควบคุมการใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน และหามาตรการในการดูแลและการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่าง การประสานงานร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับข้อกำหนดกฎเกณฑ์ การคัดสรรนักท่องเที่ยวที่จะเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือประกาศกำหนดเขตพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สิทธิและอำนาจแก่ชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร และสร้างกฎระเบียบเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง

3. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรมีบทบาทสำคัญในการจัดวางนโยบายเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มาก ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น หรือการมีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์และไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งกระตุ้นให้ชาวบ้านแม่กำปองมีการฟื้นฟูและคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม และให้ความสำคัญกับบทบาทของวิถีการผลิต “เมี่ยง” เพื่อให้เอกลักษณ์ของบ้านแม่กำปองมีการสืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน และทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบ้านแม่กำปองมีความยั่งยืนต่อไป

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ควรสร้างกระบวนการปลูกจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับชาวบ้าน โดยทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ถึงแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน ที่ต้องมุ่งเน้นการให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน รวมถึงการให้ความรู้แก่ผู้มาเยือนและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กำปองควรมีการสร้างเข้าใจถึงนิยามความหมาย และมีการตีความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบเฉพาะของบ้านแม่กำปองร่วมกันในทุกครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของชุมชน โดยเน้นย้ำถึงสถานะของการท่องเที่ยวอันมีบทบาทเป็น “แนวทางสร้างรายได้เสริม” แก่ชุมชนเท่านั้น เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดจากความรู้สึกเหลื่อมล้ำในโอกาสการสร้างรายได้ ชาวบ้านแม่กำปองควรมีความเชื่อว่าชุมชนยังคงสามารถดำรงอยู่ได้แม้จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในพื้นที่ โดยไม่เป็นการนำเอาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมาขายเป็นสินค้า ตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่มีต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เปลี่ยนไปของชาวบ้าน
2. ควรมีการศึกษาถึงความคุ้มทุนของทรัพยากรธรรมชาติในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

บรรณานุกรม

- จันทร์ทิพย์ คงปาน. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย: กรณีศึกษาเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก”. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. **ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โครงการวิทยุธรรม, 2540.
- สุทธิธิ์ ชูชาติ. **โครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำแม่วาง**. เชียงใหม่: โครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม, 2544.
- ณัฐณิย์ ทวีผล. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนป่าเมี่ยง: กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- ศักดิ์ดาว บุญปัญญาโรจน์. “แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. **ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: โครงการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530.
- ไบชา วงศ์ดุษย์. “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน: กรณีศึกษา บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- พรหมินทร์ พวงมาลา. **รายงานความก้าวหน้าการวิจัยและพัฒนาโครงการรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน ตำบลห้วยแก้ว จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

- มนตรี กรรพุมมาลัย. เอกสารประกอบการสอนกระบวนวิชา 160302 สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- มนัส เตชะเสถียร. ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติหมู่บ้านแม่กำปอง. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2541.
- มูลนิธิชุมชนไท. “ปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่”. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา: www.onep.go.th (24 มีนาคม 2548).
- ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2544.
- รณกร ตีรگانนท์. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ, 2541.
- รณกร ตีรگانนท์. ปัญหาผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2541.
- ศรีพร สมบุญธรรม. สรุปรายงานของ Lynda Thorn, Alister Mathieson และ Geoffrey Wall ถึงการประเมินผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไบบูญ, 2537.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร. พัฒนาชุมชน: การวิเคราะห์แนวคิดและการปฏิบัติ. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- สินธุ์ สโรบล. โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2544.
- สุภาวดี ทรงแพรพาณิชย์. เรื่องเล่าของคน “แม่กำปอง” หมู่บ้านท่องเที่ยวกลางหุบเขา. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2548.
- สุรีย์ บุญญาอนุพงศ์. ผลการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- สุวิทย์ นามแสง. ผลกระทบและปัญหาที่เกิดจากทัวร์ป่าและเจ็อนไซทางสังคม เฉพาะกรณี เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: องค์กรเครือข่ายการจัดการทรัพยากรภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.

อุดมศักดิ์ แนวจิตร. “ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน”. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

Ekin, Paul. **Economic Growth and Environmental Sustainability: The Prospects for Green Growth**. London and New York: Routledge, 2000.

Fennell, David A. **Ecotourism: An Introduction**. London: Routledge, 1999.

Pearce, David William. **Sustainable Development: Economics and Environment in the Third World**. Aldershort, Hants: Edward Elgar, 1989.

Tisdell, Allan C. **Biodiversity, Conservation and Sustainable Development: Principles and Practices with Asian Examples**. Aldershort, UK: Edward Elgar, 2000.

Weaver, David B. **Ecotourism in the Less Developed World**. Wallingford: Cab International, 1999.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

- ผู้สัมภาษณ์
ชื่อ - สกุล
วันเวลาสัมภาษณ์
- ผู้รับการสัมภาษณ์
ชื่อ - สกุล
ครัวเรือนตัวอย่างที่.....
บ้านเลขที่..... หมู่ที่ หมู่บ้าน.....
ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด

(1) ข้อมูลครัวเรือน

1.1 ท่านดำรงตำแหน่งใดในชุมชน / นอกชุมชน

- () กรรมการหมู่บ้าน
- () ประธานกลุ่ม โปรตระบุ.....
- () กรรมการกลุ่ม โปรตระบุ.....
- () สมาชิกกลุ่ม โปรตระบุ.....
- () นอกชุมชน โปรตระบุ.....
- () อื่น ๆ โปรตระบุ.....

1.2 ท่านมีกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนี้ อะไรบ้าง

- 1)
- 2)
- 3)

ท่านทำมานานกี่ปี.....

ใครเป็นคนแนะนำ.....

ผู้แนะนำมีความเกี่ยวข้องกับท่านอย่างไร.....

มีการชี้แจงให้คนในชุมชนได้ทราบหรือถามความคิดเห็นก่อนหรือไม่

- () มี
- () ไม่มี

2.2 อาชีพที่เกิดขึ้นภายหลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

- 1)
- 2)
- 3)

รายได้เสริมจากอาชีพที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของครัวเรือน

- () ไม่มีรายได้เสริม
- () ต่ำกว่า 500 บาท / เดือน
- () 500 – 700 บาท / เดือน
- () 700 – 1,000 บาท / เดือน
- () 1,000 – 1,500 บาท / เดือน
- () มากกว่า 1,500 บาท / เดือน

2.3 ท่านคิดว่าการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นธรรมหรือไม่

- () เป็นธรรม () ไม่เป็นธรรม

เพราะอะไร โปรดระบุ.....

2.4 ท่านต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักหรือไม่

- () ต้องการ () ไม่ต้องการ

เพราะอะไร โปรดระบุ.....

(3) รายจ่ายจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

3.1 รายจ่ายจากเดิมของท่านก่อนมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น.....บาท/ปี

3.2 รายจ่ายของท่านเพิ่มขึ้นหรือลดลง

- () เพิ่มขึ้น () ลดลง

3.3 ท่านมีรายจ่ายทางอื่นนอกจากการลงทุนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือไม่

- () มี () ไม่มี

() ครัวเรือน บาท / ปี

() ค่ากิจกรรมกลุ่ม (โปรดระบุกลุ่ม) 1)

2)

3)

เป็นจำนวนเงิน บาท / ปี

() (โปรดระบุชนิด)

1)

2)

3)

เป็นจำนวนเงิน บาท / ปี

(4) การมีส่วนร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.1 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในชุมชน

ลำดับสมาชิกครอบครัว	ชื่อกลุ่มที่เข้าร่วม (ระบุได้มากกว่า 1 กลุ่มต่อคน)	ตำแหน่ง	กิจกรรมของกลุ่มที่เข้าร่วม (ระบุนรายชื่อกิจกรรม)
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			

4.2 จากตารางกิจกรรม 4.1 ใช้ทรัพยากรประเภทใด

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

4.3 ท่านเข้าร่วมการประชุมที่จัดโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

- () ทุกครั้ง เพราะ.....
- () เกือบทุกครั้ง เพราะ.....
- () บางครั้ง เพราะ.....
- () ไม่ค่อยได้เข้าร่วม เพราะ.....
- () ไม่เคยเข้าร่วม เพราะ.....

4.4 กิจกรรมที่คณะกรรมการหมู่บ้านจัดขึ้นและท่านเคยเข้าร่วม ได้แก่

- () กลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้า
- () กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- () กลุ่มแม่บ้าน
- () กลุ่มหมอเมือง
- () กลุ่มฉาบฉวยกิจศพ
- () กองทุนยา
- () กลุ่มผู้สูงอายุ
- () อื่น ๆ โปรดระบุ.....

4.5 ท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุม (เกี่ยวกับการท่องเที่ยว)

- () ทุกครั้ง เพราะ.....
- () เกือบทุกครั้ง เพราะ.....
- () บางครั้ง เพราะ.....
- () ไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็น เพราะ.....
- () ไม่เคยแสดงความคิดเห็น เพราะ.....

4.6 ปัญหาของชุมชนที่ท่านพบจากการท่องเที่ยว คือ

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

4.7 ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือไม่

() มี () ไม่มี

ถ้ามี โปรดระบุ

4.8 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างท่านกับนักท่องเที่ยวหรือไม่

() มี () ไม่มี

ถ้ามีด้านใดบ้าง (ระบุ) 1)

2)

3)

4.9 นักท่องเที่ยวได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว

1)

2)

3)

4)

4.10 ท่านรู้สึกอย่างไรกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบ้านแม่กำปอง

() ชอบ

() ไม่ชอบ

() เฉย ๆ

() ไม่แสดงความคิดเห็น เพราะ.....

4.11 ท่านเห็นว่าบ้านแม่กำปองมีความเหมาะสมที่จะเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่

() เหมาะสม เพราะ.....

() ไม่เหมาะสม เพราะ.....

(5) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของทรัพยากรการท่องเที่ยว)

ประเด็น	เด่น	ด้อย
1. ทรัพยากรธรรมชาติ		
2. วัฒนธรรม		
3. สิ่งอำนวยความสะดวก		
4. งบประมาณ		
5. บุคลากร		
6. รายได้ที่ได้รับ		
7. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....		

5.1 บุคคลหรือหน่วยงานใดเป็นผู้กำหนด / ควบคุมการใช้ทรัพยากรในการท่องเที่ยว

- () ผู้นำชุมชน
- () หน่วยงานรัฐ
- () เอกชน
- () อื่น ๆ ระบุ

5.2 ท่านได้ร่วมประชุมในการวางแผนการควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน

- () ทุกครั้ง เพราะ.....
- () เกือบทุกครั้ง เพราะ.....
- () บางครั้ง เพราะ.....
- () ไม่ค่อยไม่ร่วมประชุม เพราะ.....
- () ไม่เคยเข้าร่วมประชุม เพราะ.....

5.3 ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

- () ทุกครั้ง เพราะ.....
- () เกือบทุกครั้ง เพราะ.....
- () บางครั้ง เพราะ.....
- () ไม่ค่อยได้เข้าร่วม เพราะ.....
- () ไม่เคยเข้าร่วม เพราะ.....

5.4 ท่านคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติแห่งใดในหมู่บ้านที่มีความโดดเด่นและแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ

- () น้ำตกแม่กำปอง เพราะ.....
- () สวนเมี่ยง เพราะ.....
- () ถ้ำผาลอด เพราะ.....
- () หินโยกหินคลอน เพราะ.....
- () สวนหินงาม เพราะ.....
- () คอยม่อนล้าน เพราะ.....

5.5 เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ตัวท่านเองได้บรรยาย/บอกกล่าว นักท่องเที่ยวอย่างไร

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

5.6 นักท่องเที่ยวมีความสนใจกิจกรรมหรือทรัพยากรธรรมชาติด้านใดของหมู่บ้าน

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

5.7 ประโยชน์ที่ครอบครัวท่านได้รับจากการท่องเที่ยวในชุมชน

ก. ประโยชน์ด้านรายได้ เป็นจำนวนเงิน บาทต่อปี ถือว่า

- () ได้รับประโยชน์มาก
- () ได้รับประโยชน์ปานกลาง
- () ได้รับประโยชน์น้อย
- () ไม่ได้รับประโยชน์เลย

ข. ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ (โปรดระบุ)..... ซึ่งถือว่า

- () ได้รับประโยชน์มาก
- () ได้รับประโยชน์ปานกลาง
- () ได้รับประโยชน์น้อย
- () ไม่ได้รับประโยชน์เลย

5.8 ท่านเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงใดบ้างเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

() มี () ไม่มี

ถ้ามี (โปรดระบุ)

5.9 ข้อคิดเห็นอื่น ๆ และข้อเสนอแนะต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- ด้านการบริหารจัดการ.....
-
- ด้านการมีส่วนร่วม.....
-
- ด้านการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ.....
-
- ด้านวัฒนธรรม.....
-
- ด้านรายได้.....
-
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
-

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายเจนพล โชติโก รหัสประจำตัว 4684202
วัน/เดือน/ ปีเกิด	10 มิถุนายน 2522
ประวัติการศึกษา	ปี พ.ศ. 2527 – 2533 ประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2534 – 2537 มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 โรงเรียนปรินสโรเอลวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2537 – 2540 มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนพะเยาพิทยาคม จังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2540 – 2546 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved